

HARCÁSZATI TAPASZTALATOK

ÍRTA

NÉMETH JÓZSEF

NY. VKSZT. ŐRNAGY

2 térképmelléklettel, 1 hadrenddel és 13 szövegvázlattal.

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.

1929.

Kiadja a szerző. — Nyomdaigazgató Kohl Ferenc.

A KATONAI kiképzés célja: a hadsereg minden egyes tagját alaposan előkészíteni és iskolázni arra, amire a háborúban szolgálati állásuknál fogva szükségük van. A kiképzésnek ez a célkitűzése igen egyszerűen hangzik, a megvalósítása azonban rendkívül nehéz. Látszólag mi sem könnyebb, mint megállapítani azt, hogy a katonákra a háború alatt mily feladatok várhatnak és a nyugalmas békekiképzési idő alatt elméleti és gyakorlati kiképzés útján előkészíthetjük őket a valóságban rájuk háruló feladatokra.

Hogy a katonai kiképzésnek mi mindenre kell kiterjeszkednie, azt a háború tapasztalatai és nagyfokú előrelátás mellett meg lehet állapítani. De az már kérdéses, hogy a megtanult végrehajtási módok háborúban be fognak-e válni? Megállapítható, hogy a harc végrehajtása terén minden új háború meglepetéseket hozott és egy hadsereg sem tudott a háborúra akként előkészülni, hogy mindaz, amit békében tanult, a háborúban tökéletesen bevált volna. A katonáknak minden új háborúban újból kellett tanulni. Ez a megállapítás látszólag arra vezet, hogy a békekiképzés felesleges, mert hiszen az, amit békében tanulunk, a tapasztalatok szerint a háborúban úgy sem fog bevalni. Ezzel szemben tény, hogy a katona ellenfelei is hasonló nehézségekkel küzdenek és a háború első szakában feltétlenül az a hadsereg lesz fölényben, amely gondos és alapos békekiképzésben részesült.

A békekiképzés legnagyobb nehézsége az, hogy a komoly esetben szerepet játszó tényezők jelentékeny része — elsősorban az ellenhatás — békében nem érzékeltethető. A katona békében gyakorolja a harceljárást, de nincs ellenfele, aki tüzzel, gázzal és a technika egyéb fegyvereivel küzdene ellene. Menetközben, vagy a pihenésnél nem bombázza a repülő. Testileg és lelkileg nincs kitéve oly nélkülözéseknek és megpróbáltatásoknak, mint a háborúban. Nem következik be annyi előre nem látható surlódás.

Mindezek a körülmények nagy mértékben megnehezítik már az egyszerű harcos kiképzését is, de a vezetők kiképzése ezek folytán még fokozottabb nehézségekkel küzd. Minden eszközt meg kell ragadnunk a vezetők jó kiképzése érdekében, mert ezek helyes vagy helytelen intézkedéseikkel nemcsak saját életüket, hanem százak, ezrek életét kockáz-

tadják s végül elhatározásaiktól az állam léte vagy nem léte függhet. Ebből következik, hogy a hadseregen belül a békekiképzés súlyának a vezetők kiképzésén kell nyugodnia.

Bár a jó vezetés legfontosabb kelléke az, amit a vezetésre hivatott bensejében magával hoz — tehát az akarat és a jellem. De ez még korántsem elegendő. A legkiválóbb elhatározás is csődöt mond, ha a végrehajtás hibás. A végrehajtáshoz, vagyis az elhatározásnak parancsok útján tetté való fejlesztéséhez tudás is szükséges. Tudnia kell a vezetőnek, hogy parancsait alárendeltjei végre tudják-e hajtani, ez térben és időben miként játszódik le, a különböző fegyvernemek és szolgálati ágak hogyan segítik egymást stb. stb. Igaz, hogy a tudás értékét túlbecsülni sem szabad, mert a vezető valamely elhatározás előtt nem hívhatja segítségül emlékezőtehetségét, hogy hasonló helyzetben a múlt győzelmes vezetői mit cselekedtek.

Az akaraton, jellemén és tudáson felül van a katonai vezetésnek még egy igen fontos és nélkülözhetetlen kelléke — az egészséges és jó képzelőtehetség.

A helyesen működő képzelet minden rangú vezető számára elengedhetetlen követelmény. Ha a vezető tervének megalkotásakor vagy parancsai kiadása alkalmával térben és időben maga előtt látja a bekövetkezendő eseményeket lejátszódni, ha el tudja képzelni azt, hogy parancsa a csapatnál mily tevékenységek sorozatát váltja ki s lelki szemei előtt elvonulnak mindama ténykedések és súrlódások, amelyek emberi számítás szerint az adott esetben bekövetkezhetnek, akkor helyesen fog intézkedni.

Az egészséges képzelőtehetség az ember veleszületett tulajdonsága. Ezt a természetadta tehetséget azonban fejleszteni és iskolázni kell, különben visszamarad vagy pedig helytelen irányban fejlődik. Számos - út és mód áll rendelkezésre ennek a katonák részére elsőrangú képességnek a fejlesztésére. Ezek között nem utolsó sorban áll a megtörtént események élethű leírásának alapos tanulmányozása. Az olvasó ily módon beleéli magát a konkrét helyzetekbe, képzelete az olvasottakban támpontokat kap és ösztönzést nyer oly irányokban, amelyekkel egyébként elméje nem foglalkozik. Ez a módszer azonfelül, hogy a fent megjelölt cél eléréséhez hozzásegít, még számos más irányban is segítségére van a vezetők iskolázásának. Elsősorban a harcászati érzék fejlesztése, a vezetés és végrehajtás módozatainak követése érdemelnek említést, de egyéb vonatkozásokban is felbecsülhetetlen nevelő hatással van.

Sajnos, sem a hazai, sem a külföldi irodalom nem bővelkedik oly művekben, amelyek erre a célra haszonnal alkalmazhatók lennének. Mialatt a világháború politikai, gazdasági, hadászati és hadműveleti eseményei és tanulságai állandó, beható búvárkodás tárgyát képezik,

addig a *harcászati részletesemények* látszólag nem bizonyulnak a tudományos kutatás hálás témáinak. Pedig tapasztalatokat a harcászat terén is csak a részletesemények kritikus szemmel való tanulmányozásából vonhatunk le.

A hadviselés nagy elvei — mint ezt a világháború is bebizonyította — változatlanok. Ezeket megfelelő iskolázással a köztudatba átvinni nem nehéz. A harcmodort — tehát a harcászatot — azonban azok a harceszközök, amelyek a küzdő felek rendelkezésére állanak, nagymértékben befolyásolják. A legkülönbözőbb tényezőktől függő és folytonos változásnak alávetett harceljárási módokat sokkal nehezebb a vezetők közkincsévé tenni. Igaz, hogy a szabályzatok a világháború tapasztalatainak leszűrődését képezik, de végeredményében ezek csak elveket sorakoztatnak fel, amelyek indokolása hiányzik. A szabályzat soraiból tehát hiányzik a lüktető élet.

Az alábbiakban kiragadtam a világháború megtörtént eseményeiből egyes kisebb testek (harccsoportok) jellegzetes harccselekményeit, vázolom az eseményeket, amint azok a valóságban lejátszódtak, közlöm az eredeti parancsokat és megvilágítom a végrehajtásnál felmerült következményeket. Ezzel a vezetők iskolázásához vélek támpontokat nyújtani, mert a megtörtént események kritikus szemmel való tanulmányozásával és vizsgálatával közelebb férközhetünk ama számos mellékkörülményhez, amelyet az alkalmazó megbeszélés, hadijáték és békegyakorlat nem vehet tekintetbe.

I.

Egy harccsoport sikeres támadása ideiglenes védelemre berendezkedett ellenségre.

1 térképmelléklettel.

A 2. hegyi dandár harcaiból: 5zlj, $\frac{1}{4}$ lov. szd, 2 h. á. üteg. 1914 szeptember 9—16-ig.

A 2. hegyi dandár a Vlasenica melletti Zaklopaca—Han Begovac területéről jövet, 1914 szept. 6-ról 7-re virradó éjjel csapataival a Kravicától délkeletre levő sík mezőn, az Opravdica r. torkolat környékén, vonatával kb. 4 km-re dny.-ra, Brezanéinál táborozott. A Drina innenső partján saját csendőrök, védőrök (népfelkelő helybeli lakosok) és pénzügyőrök teljesítettek határvédelmi szolgálatot. Felderítő járőreink a Drináig voltak előre küldve.

Az ellenségről ezidőtájt ismeretes volt, hogy a Krupanj—Peckai magaslatokon, valamint Rogaciatól északra kiterjedt erődítési munkálatok folynak és a Drina északi partját komitácsik tartják megszállva, de sorkatonaság jelenléte is bizonyos. A XVI. hadtest előtt a fent körülírt környéken levő ellenség ereje a magasabb parancsnokságok közlése szerint kb. 1 hadosztályra volt tehető. (Valószínűen a II. Morava ho.)

Szeptember 7-én 10^h körül érkezett a 18. ho. parancsnokság alábbi intézkedése:

«Intézkedés szeptember 8-ra.

1. Két szerb hadosztály állítólag tegnap — szept. 6-án — átlépte, a Szávát.

2. Az 5. és 6. hadsereg támad.

3. *A XVI. hadtest* Drinán való átkelése szeptember 8-án hajnalban rajtaütésszerűen történik. És pedig:

Gabriel Ibk. csoportja Han Ljesan—Han Zelinje szakaszon.

18 ho. a Gradactól északra lévő csendőrlaktanyától a Han Osanskoig terjedő szakaszon a gázlók kihasználása mellett.

109. magyar nqif. ddr. Ljubovijánál átkel a Drinán, visszaveti a Ljubovija körül álló ellenséget, biztosítja a hadtest jobboldalát és összeköttetést tart a 18. ho. jobb oszlopával.

4. A 18. ho. a holnapi (szept. 8.-i) Drinán való átkeléshez ma délután a következőképpen csoportosul:

2. *hegyi ddr.* zömével a Dubovicka r. völgyben a 318 nál. Szürkületkor kiküld egy zászlóaljat tüzérséggel a Qu. 637 -hoz, Vitkovici-tól dny.-ra. Menet Magasic—Kobiljaca—Stolicén át.

13. *hegyi ddr.*..... Dubovik 681
 1. *hegyi ddr.*..... Polom,
 6. *hegyi ddr.*..... Opravdic,
 18. *ho. parság.*..... Opravdicra kerül.

5. A dandárok csakis az ütközetvonalat, 1—1 gyalogsági és tüzérségi löszlerépcsőt és a dandár e. ü. intézetét viszik magukkal. Az élelmezési csapatvonalatok, valamint a dandárvonat többi részei a dandárok jelenlegi táborhelyein maradjanak.

5. Összeköttetések mára:

2. *hegyi dandár* építsen Jezero (13. *hegyi ddr.* különítménye) 633 -tói a 318 --nál levő táborhelyéig.

A 13. *hegyi ddr.* a Jezero 633 -tól Polom (1. *hegyi ddr.*)—Dubovik 681 (13. *hegyi ddr.*), Opravdicon át a 18. *ho. parság* állomására, Kravicára.

Átkelés a Dr inán szeptember 8-án.

A 2., 13. és 1. *hegyi dandár* akként legyen készenlétbe helyezve, hogy az élek szeptember 8-án 4^h-kor átléphessék a Drina-gázlókat. És pedig:

A 2. *hegyi ddr.* a Han Osansko mindkét oldalán levő gázlókat használja ki és zömével az Obodnikot, egy különítményével a Velest érje el és gondoskodjék a ho. jobb szárnyának biztosításáról.

A 13. *hegyi ddr.* kihasználja a Zdrielótól északra lévő gázlót — a Drina-sziget keleti szegélyénél — és eléri a Javornik 674 és Lipnik b. 733 --okat. Felderít Jagodnja, Kosutnja stopán át Krupanjra.

Az 1. *hegyi ddr.* a 6. h. *ddr.* tüzérosztályával együtt a Gradac feletti csendőrlaktányánál levő gázlót használja, birtokba veszi a Poljana-magaslatot Gojsavicától északra és támogatja a 13. *hegyi ddr.* támadását a Lipnik b.-ra.

6. *hegyi ddr.* tartalék az én rendelkezésemre.

Átkelés után a 6/13. árkász szd. a csendőrlaktányánál, a 2. és 13. *hegyi ddr.* egyesített utászoztagai pedig Han Osanskótól nyugatra építenek egy-egy lovasbürüt a málhásállatok részérc.

A 2., 13. és 1. *hegyi ddr.* előnyomulás alatt távbeszélő *összeköttetést* építsen, ezenfelül éjjel és nappal a ho. *parsággal* távjelző *összeköttetés* tartandó.

A *ho. pság* szept. 8-án 4^h-tól Pólómnál, azután Jezero 633 -nál, Dubravicától délre.

Az ellenséges part megszállása, a gázlók és előnyomulási vonalak az eligazításnál a vezérkari tiszteknek berajzoltattak.

Az emberek figyelmeztetendők, hogy a Han Osansko melletti gázlók 120 cm mélyek, tehát ne ijedjenek meg. Kötelek, láncok stb. a neműszók támogatására harácsolandók. Tutajok rögtönzendők. A málhás-állatok az építendő lovasbűrükön fognak a folyón átkelni.

A vonatok az átkelés után a dandárok után irányít tatnak».

Bár a közös táborhelyen együtt levő csapatok útbaindítása különösebb nehézséget nem okozott, mindazonáltal, amíg a dandárparancsnokság a terjedelmes intézkedést átolvasta, a térképen követte és a maga terveivel elkészült, eltelt egy óra. A csapatokat 11^h körül értesítették, hogy közvetlen az ebéd befejezte után a menetet folytatják s a 12^h-kor tartandó eligazításhoz közegeket küldjenek a dandárparancsnoksághoz, amely a csapatok között ütötte fel sátrát.

A dandárparancsnokság írásbeli intézkedése nagyjában ugyanazt tartalmazta, mint a ho. intézkedésnek a 2. hegyi ddr.-ra és a szomszédokra vonatkozó részei, azzal a különbséggel, hogy a dandár itt csupán csak a készenlébehelyezésre intézkedett, míg a Drinán való átkelésre vonatkozó parancsait csak a helyszínen a helyi viszonyok ismerete után szándékozott kiadni. A csapatok csak értesítést kaptak, hogy mi áll előttük és a csapatutaszok a Drinához előre küldettek.

A menet végrehajtása akként történt, hogy a 70/11. zlj és egy lovas járőr elővédként rendeltetett ki s e mögött a dandár csapatainak többi része (sorrend: 101/11, 76/III, 8/III, 64/III. zlj, az ütegek a 76 és 8-as zlj között) egy oszlopban menetelt. A ddrj3arság a főcsapat élén. Az elővéd táborhelyéről 13^h körül indult.

A késői parancsadás és ennek következtében a késői indulás azt eredményezte, hogy a csapatok a menetcél, a készenlébehelyezés helyét szept. 7-én nem érték el. A rendkívül szaggatott, meredek, erdős és sziklás terepen az útról letérni nem lehetett s a helyenkint igen rossz ösvérúton a csapat csak egyenkint szakadozva menetelhetett. Különösen a sötétség beálltával fokozódtak a nehézségek, mert épen az út második fele volt nehezebb és rosszabb. Minduntalan akadályok merültek fel s a csapat az éj folyamán többet álldogált, mint menetelt. Világosságot gyűjtani a meglepetés érdekében nem lehetett, úgyhogy a legcsekélyebb akadály hosszú — néha negyedórás — menetmegszakítást okozott. Ilyenkor a fáradt emberek hol leültek, hol újra elindultak, hogy pár lépés után ismét megálljanak. Elképzelhető, mily elcsigázott állapotban érkeztek be egész éjszakai ilyen menetelés után a készenlé helyére.

Szeptember 8.

A dandár elővédzászlóaljával szept.[^]S-án 2¹¹ körül, zömével ezután érkezett be kimerült állapotban a 637 -o- környékére. Itt a csapatok úgy, amint a menetoszlopban meneteltek, azt Vit mentén felzárkóztak és ülve kb. 1 órát pihentek. A dandárparancsnokság az út mellett egy fatörzsön tartotta az eligazítást.

A parancs szerint a Drina-gázlókat szept. 8-án 4^h-kor kellett volna átlépni. Ennek a parancsnak a dandár, bár 13 órát megszakítás nélkül menetelt, eleget tenni már nem tudott, mert a rendelkezésre álló még egyórai idő fényes nappal sem lett volna elegendő, hogy a csapatok' az átkeléshez szükséges csoportosítást felvegyék és a Drinát elérjék. A dandárparancsnokság a ho. parancsa értelmében visszahagyta a 64/111. zljat egy hegyi ágyúsüteggel a Qu. 637 ☉ környékén, a többi csapatokkal pedig a Drina-átkelést a következőképpen tervezte:

Elsőnek a 70/11. és 101/11. zászlóalj gázol át a két felderített gázlón. A Drina elhagyása után a túlsó parton megkapaszkodnak és oltalmuk alatt a 76/III. és 8/III. zászlóalj mint második lépcső kel át a folyón. A tüzérség (mindkét üteg) a Han Osanskótól nyugatra levő hegyoldalból támogatja a gyalogság átkelését. A második lépcsőben maradó 8/III. és 76/III. zászlóalj addig, amíg sorra kerül, az átkelési hely mindkét oldalán elfoglalandó tüzelőállásból tüzoltalomban részesíti az átkelőben levő csapatot. A ddrpság álláspontját az átkelési hely közelében választotta.

Részleteiben az első lépcső zljai is hasonló eljárást szándékoztak követni az átkelés végrehajtásában, mint azt a ddrpság az egész dandár részére nagyban elrendelte — nevezetesen a zljak zöme az innenső parton rajvonalba fejlődött és az épen átkelő részt — elsősorban géppuskáival támogatta volna.

A csapatok éleinek a Drinához való beérkezése előtt, mint fentebb említettem, az összes zljak utászosztagai a folyóhoz előre küldettek. Nagy tényereségük ugyan nem volt, de sikerült nekik legalább felkutatni a már napok óta elől levő műszaki csapatbeli felderítőket és vezetőket.

Már-már világosodni kezdett, amidőn az első csapatrészek a folyót elérték, a parancsnokok tehát azonnal megkezdték a beérkezett részekkel az átkelést. Az első rajok belegázoltak a vízbe a kirendelt utász vezetők vezetése mellett, de 30—40 lépés után a víz az embereket ellepte. Az emberek habozni kezdtek, hogy folytassák-e a menetet, de parancsnokaik abban a hiszemben, hogy csak keskeny az a hely, ahol a víz oly mély, és pár lépés után ismét sekélyebb lesz, továbbá a világos parancs alapján, hogy itt sürgősen végre kell hajtani az átkelést, az átkelés foly-

tatására ösztökélték őket. A legelői levő emberek megpróbálták minden oldal felé kitérni, hogy sekélyebb helyet találjanak, de mindenütt ellepte a víz őket. 10-20-asával összefogózva láncot akartak képezni, de ez a mód sem vezetett eredményre. Ekkor a tisztok — elsősorban a csapat-utásztisztek — gyalog és lóháton siettek a vízbe, hogy a viszonyokról meggyőződjenek.

Amíg ez a huza-vona tartott, kivilágosodott és a túlsó partot megszállva tartó szerbek hálás célokat találtak a vízben tehetetlenül ide-oda tapogatózó embereinkben.

Azt is feltételezték, hogy talán a gázló helye van eltévesztve. Ezért a csapatok a kijelölt átkelési helytől felfelé és lefelé 1—2 km körzetben többhelyütt megpróbálkoztak, de mindenütt sikertelenül.

Ezalatt a zászlóaljnak ama részei, amelyek még nem gázoltak a vízbe, tanácstalanul állottak az innenső parton, több kisebb csoportban újból és újból megkísérelték az átkelést, de amidőn az ár már néhány embert elsodort és az ellenség is erőteljesebben kezdett tüzelni, az összes részek rajvonalba fejlődtek és tüzelni kezdtek a szemben levő bozótokban rejtőző ellenségre.

A dandárparancsnokság nem akarta könnyedén bejelenteni, hogy a parancs nem teljesíthető s elrendelte, hogy az utászoztagok állítsák össze a ho. parancs értelmében elkészítendő hevenyészett tutajokat, hogy legalább kisebb osztagokat át lehessen vinni a túlsó partra, amelyek oltalma alatt majd valamilyen szükségbeli átkelési lehetőséget létesíthet. Ehhez azonban megfelelő anyag kellett volna, ami a helyszínen található nem volt.

A ho. balszárnyán előnyomuló 1. hegyi dandár 7^h-kor 1½ zászlóaljjal alérte a túlsó partot s ettől nyugatra Gabriel tbk. csoportja is komolyabb akadály nélkül átkelt. A 2. hegyi dandártól közvetlen nyugatra előnyomuló 13. hegyi dandár azonban szintén nem tudott átgázolni. A Ljubovijánál átkelő és hadihídanyaggal rendelkező 109. népfelkelő ddr. ellenben már a kora délelőtti órákban megvetette lábát a folyó túlsó partján.

A dandárparancsnokság látván azt, hogy minden igyekezet hiábavaló és a további erőlködés csak fölösleges emberáldozatot követelne, 8^h tájban jelentette a helyzetet a ho. pságnak, amely azonban mégis a parancs azonnali végrehajtását követelte. A ddrpság az elgondolható legkellemetlenebb helyzetbe került. Egyrészt saját szemeivel meggyőződött arról, hogy átgázolni lehetetlen, mert az emberek a vízbe fúlnak, továbbá, hogy műszaki anyag hiányában másképen sem tudja a csapatokat a folyón átküldeni, másrészt felettes parancsnoksága az azonnali átkelést követeli.

Még 13^h-kor is az alábbi parancs érkezett a ho. pságtól:

«Megparancsolom, hogy a dandár erélyesen menjen neki és a túlsó Drina-partot mielőbb érje el. Tegnap parancsaim eddig semmiképen sem teljesítettek».

Röviddel fenti parancs vétele után érkezett a dandárhoz egy vezérkari tiszt a ho. pságtól, hogy a helyzetről a helyszínén meggyőződjön. Ez a tiszt természetesen csak ugyanazt állapíthatta meg, amit a ddrpság már ismételten jelentett és az ő jelentése készletű végre a ho. pságot arra, hogy a dandárt oly helyre irányítsa, ahol át is tud kelni a folyón!

A 15^h-kor érkezett ho. parancs ugyanis a következőképen szólt:

«A legnagyobb fontosságot tulajdonítok annak, hogy a 2. és 13. hegyi dandár zömével azokat a magaslatokat elérje, amelyek a tegnapi intézkedésben kijelöltettek. Miután ez eddig szükségbeli eszközkel nem sikerült:

1. a hegyi dandár zömével az országúton azonnal Ljubovijára meneteljen, ott a 109. népf. ddr. hadihídját felhasználva átkel a Drinán, azután az út mentén Obodnik, illetve Veles magaslatokra vonul. Vitkovicnél egy zlj, egy üteg és az egyesített utászosztagok maradnak vissza. Az utászosztagok holnap reggelig Han Osankónál építsenek egy lovasbürüt, amelyen a visszamaradt különítmény és a vonatok átmehetnek. Az utászosztagok fele a bürünél visszamarad, mint hídőrség.

2. a 13. hegyi ddr. az országúton zászlóaljlépcsőkben az 1. hegyi ddr. átkelési helyéhez menetel, ott átgázol a Drinán és az intézkedésben elrendelt magaslatokra vonul. Az egyesített utászosztagok Dubravicától északra okvetlen építsenek egy lovasbürüt, amelyet az utolsó lépcső — (1 zlj és 1 üteg) — kihasznál és amely addig, amíg a bürü elkészül, a dubravicai magaslaton hagyandó vissza.

Mindkét ddr. a Drinán át távbeszélő összeköttetést létesítsen (lovasbürün át), egyébként távjelzéssel tartandó összeköttetés. — Az elért magaslatokon éjj élelés».

Fenti rendelkezés értelmében a ddrpság azonnal útbaindította a legmesszebb keletre lévő zljat (101.) Ljubovija felé, amelyet a többiek kb. 800—1000 m távközökkel követtek. Az egyes zászlóalj magukban is csoportokat képeztek, hogy a Drina túlsó partjáról lövöldöző ellenség az emberekben nagyobb kárt ne tehessen.

Vitkovicnél visszamaradt a 64/III. zlj és egy üteg, míg a másik üteg követte a zászlóaljkat.

A csapatok zavartalanul elérték Bratunac környékét. Az oda beérkezett ddrpság megállapította azonban, hogy az áthajózás alatt álló 109. népf. ddr., amelynek a túlsó parton álló részei már harcban állottak, így tehát sürgős áthajózása fontos volt, legszükségesebb részei-

vel is csak éjfélután fejezheti be az átkelést. A 2. hegyi ddr. csapatai ilyenformán csak az éjfélel órákban kerültek sorra s a Bratunacnál álló csapatainak áthajózása csak hajnali 2—3^h körül fejeződött be. 19^h körül érkezett a ho. parság alábbi parancsa: «1. Az ellenség az esti órákban Lipnik brdon megerősödött. Az 1. és 6. ddr. a gradaci csendőrlaktanyától nyugatra átlépte a Drinát és az 1. hegyi ddr. Cavcici 813 z\ -t, a 6. hegyi ddr. a 609 és 606 -ó-ot érte el. A 13. hegyi ddr. ugyanezen gázlókat használta és kb. Lipnik b. területén lehet. Egy különítménye és a ho. parság a Drina balpartján, Dubravicától északra. A 2. hegyi ddr. egy különítményt Vitkovicnál hagyva Bratunacra tolódott el, kihasználja a 109. népf. ddr. átkelési helyét, azután a keleti parton, amennyire lehet, észak felé nyomul. 2. Holnap (szept. 9-én) elérendő:

1. és 6. hegyi ddr. egymást kölcsönösen támogatva a Lipnik b.-ot, azután előnyomulás a Jagodnja-magaslatra.

13. hegyi ddr. főerejével Javornik, mellékerővel Obodnik, azután előnyomulás az országúton és attól nyugatra a Nesino b.-ra.

2. hegyi ddr. a Han Osanskótól Ljubovijáig terjedő Drina-szakaszon található összes átkelési eszközök kihasználása mellett még az éjjel befejezi átkelését.

109. népf. ddr., amely a Ljubovijánál állott ellenséget visszaszorította, Ljubovija és Usi glavica körül áll és utasított, hogy a hadihídanyagot és az utászszd. nélkülözhető részeit a 2. hegyi ddr. rendelkezésére bocsássa.

A 2. hegyi ddr. szept. 9-én okvetlenül érje el a Zdrela-magaslatot.

3. Az 1. és 6. hegyi ddr. 5^h-kor, a 13. hegyi ddr. 4^h-kor induljon.

4. A ddr. pságok előnyomulási vonalaikon építsenek távbeszélő-vonalakat.

5. A ho. pság egyelőre a Dubravica-magaslaton marad, azután követi az 1. és 6. dandárt.

6. A ho. vonat holnap Han sopotnikon át a Drinától északra megy előre. A 2. hegyi ddr. vonatai a ddr. után irányíttatnak.

7. Az 1. hegyi ddr. árkászszda, továbbá az utászszd nélkülözhető részei, valamint az egyébként nélkülözhető műszaki és hídanyag a 13. hegyi ddr. rendelkezésére állanak, hogy szept. 9-én a lovasbüri elkészíthető legyen».

Vizsgálat tárgyává téve a szept. 7. és 8.-i eseményeket, láthatjuk, hogy a vezetés a súlyos hibák egész sorozatát követte el. Ha valaki a kiadott parancsot olvassa, első pillanatra az a benyomása, hogy ezek mindazt tartalmazzák, amit a csapatnak tudnia kell. A ho. pság parancs-adási technikája tehát jó volt. Annál lesújtóbb kritikát gyakoroltak azonban a bekövetkezett események a parancsok belső tartalmán. —

Sorra véve a parancs lényegileg fontos részeit, elsősorban vizsgáljuk meg a szept. 8-án elérendő menetcélokat. A ho. pság tisztában volt azzal, hogy a 10^h körül kiadott parancsra az indulás csak a kora délutáni órákban következhetett be. Kiviláglik egyébként ez abból is, hogy a többi dandároknak adott parancsrészekben az indulási időt 13—18^{1^a} között állapította meg. — Legjobb esetben tehát az él 13^h-kor indulhatott. Napnyugta szept. első felében 18^h körül lévén, rendelkezésre állott volna pihenő nélkül 5 órai menetidő, ha a sötétség beállta előtt volt a szándék a menetet befejezni. Már pedig a ho. pság számvetése ilyenforma eredményt mutathatott, mert a 2. hegyi ddrnak szóló parancsa részében azt mondja, hogy: «szürkületkor küldjön ki egy zljat tűzérséggel a 637 nál levő Qu-hez». A Kravica—Dubovicka r. közti távolság kb. 15 km. — Teljesen számításon kívül hagyta tehát a ho. pság a különlegesen nehéz terepet, a helyenkint járhatatlan utakat, továbbá azt, hogy a csapatnak kb. 1000 m (500 m fölfelé, 500 m lefelé) emelkedéssel kellett megbirkóznia s csak egyenkint, szakadozva menetelhetett, így állt elő az a helyzet, hogy a csapat 5 óra helyett 13 órai menet után szept. 8-án 2^h körül érte el élével a menetélét. Jelen esetben még az sem szolgálhat mentségül, hogy a ho. pság a hegyi hadműveletekben járatlan volt, mert egész augusztusban hasonló terepen vezette a hadműveleteket. — Kutatva ennek a hibának az okát, többféle indokolást találunk. Egyrészt a vezető nem élte bele magát a térképen feltüntetett terepviszonyokba s nem látta lelki szemei előtt a súlyos teherrel megterakott katonáit a szakadékos és helyenkint megszakított úton sehezen menetelni. Másrészt a kívánsága az volt, hogy a készenlét még a sötétség beállta előtt befejezve legyen s nem ritkán tapasztalható optimizmussal túltette magát azokon a nehézségeken, amelyek esetleg ennek megvalósítása elé tornyosulhattak. Végeredményében ebben az esetben is, mint sok hasonló esetben, a vezetés hibájának a csapat vallotta kárát, mert éjszakai pihenés nélkül indult szept. 8-án hajnalban a Drinához, hogy az ellenség által megszállva tartott folyón átkeljen. — *A késői parancsadás és ennek folyományaként a csapat hajszolása a világháborúban igen gyakran fellépő jelenség volt.*

Ugyancsak súlyos természetű vezetési hibának tudható be a 2. és 3. hegyi ddr. szept. 8-án megghiúsult átkelési kísérlete is.

A Drinán való átkelés már szept. eleje óta elhatározott dolog volt. A folyó innenső partja saját országban lévén, a csendőrség, pénzügyőrség még helyén maradt s ellátta a határőrizetet. Könnyű volt tehát ezeknek, továbbá a lakosoknak segélyével az előreküldött műszaki csapatok felderítő járőreinek helyzete a vízállás és gázlók megállapítása tekintetében. A ho. pság szept. 7-i eligazítás alkalmával berajzoltatta az eligazításhoz küldött közegeknek a felderített gázlók helyeit s ezen az

alapon rendelte el a Drinán való átkelést. Az események azt mutatják, hogy a felderítés helytelen volt s a dandár nem tudott átgázolni. Mint később megállapítást nyert, a hiba ott volt keresendő, hogy a felderítés túlkorán eszközöltetett, közben esett az eső s a folyó 40—45 cm-t áradt, úgyhogy azokon a helyeken, ahol rendes viszonyok között 120 cm magas volt a vízállás, az eső után 160—170 cm-re emelkedett, amelyet átgázolni már sehogy sem lehetett.

Bár ez a körülmény is a vezetés rovására Írandó, a súlyosabb hibát ezután követte el. Amidőn ugyanis a csapatok jelentették a helyzetet, ahelyett, hogy tüstént orvosolta volna a mulasztást és oly közeli helyre irányította volna a dandárt, ahol más csapatok már sikeresen átkeltek (Ljubovijá vagy Gend. Kaserne Gradac), egy erélyes parancsal véli a ho. pság az összes akadályokat elhárítani, mondván:

«Megparancsolom, hogy a dandár erélyesen menjen neki és a túlsó partot mielőbb érje el. A tegnapi parancsaimat a dandár eddig semmiképen sem teljesítette».

Szinte hihetetlenül hangzik, hogy a csapatot tudatosan neki-rendelték egy folyónak, amelyen műszaki eszközök híján át nem lehet kelni.

Egyébként a műszaki alakulatok teljesítőképességéről és a helyszínen található segédeszközökről is teljesen hamis képzetei voltak a ho. pságnak. A szept. 7.-i parancsban elrendeli ugyanis, hogy «tutajok rögtönzendők, kötelek, láncok stb. harácsolandók».

Az utászosztagok a helyszínen frissen kidönthető fán kívül semmit nem találtak s a 7-én és 8-án elrendelt lovasbüri is — amelynek parancs szerint 8-ról 9-re virradó éjjel kellett volna elkészülnie — csak 4 nappal később készült el, amikor megfelelő műszaki anyag a helyszínre szállítattott.

Közel 12 órai hiábavaló próbálkozás és vesztegelés után határozza csak el magát a ho. pság — de akkor is csak saját közegének jelentése alapján — arra, hogy a csapatot oly folyószakaszhoz irányítsa, ahol át lehet menni. — Mi lett ennek újólág a következménye? Az, hogy a csapat ismét az egész éjtszakát a ljubovijai átkeléssel töltötte el s a másnap hajnalban meginduló nehéz harcokhoz immár két át nem aludt éjtszaka után kimerülve érkezett.

Ami a híradást illeti, itt is azt a jelenséget látjuk, mint a háború elején majdnem mindenütt, nevezetesen, hogy *egy ellen* vezetékre voltak az összes dandárok és a ho. parság, sőt legtöbb esetben még a zljak is rákapcsolva. Ennek az volt a természetszerű következménye, hogy beszélni senki nem tudott.

Ami a túlsó part elérése után kijelölt támadási célt illeti, a dandár 8-ról 9-re háromféle parancsot kapott. 8-án 15^h-kor kiadott parancsban

az Obodnik—Veles, ugyanaznap 19^h-kor a Zdrela, végül 9-én hajnalban újra az Obodnik és Nesino brdo lett mint támadási cél megjelölve. A parancsok sűrű megváltoztatásának nagy hátrányaira még később visszatérek oly helyen, ahol a változtatás súlyos kihatásai szemmel láthatók.

Szeptember 9.

A négy zászlóalj áthajózása az éjtszaka folyamán megtörtént s a csapatok még sötétségben a Ljubovijától északra levő síkságon gyülekeztek. A dandárnál levő üteg azonban csak 9-én 9^h körül hajózott át, mert áthajózásához alkalmas anyag korábban nem állt rendelkezésére.

A fent megjelölt gyülekező helyről a dandár 4^h-kor kezdte meg előnyomulását, mert a parancsnokság úgy vélte, hogy a tőle északnyugatra harcoló szomszédos dandároknak sürgős segítségre van szüksége. — Egyelőre semmi ok nem volt más csoportosítás felvételére, tehát, hogy a ddr. minél gyorsabban tért nyerjen, a Drina keleti völgyében vezető útvonalon egy oszlopban indult el. Elővéd: 101/11. zlj és egy lovas járőr, mögötte a 70/11., 76/III. és 8/III. zlj. Dandárparancsnokság a lovas szakasszal az elővéd zlj végén.

A Gracanica p. eléréséig a jobboldal biztosítására nem történt intézkedés, mert az Usi Glavica a 109. magyar népf. ddr. kezében volt. A Gracanica p. elhagyása után pedig a 70/11. zlj (a főcsapat élzlja) a ho. parancs értelmében a Cermanovica Gaj—Karacica—Veles magaslati vonulatra volt irányítva s így a ddr. jobboldalát kellően biztosította.

Felderítésre intézkedés nem történt. — (Ennek az indoka ismeretlen. Lehet, hogy megfélemdkeztek róla, de lehet, hogy az volt a magyarázata, hogy az éjtszakában a járőrök eltévedtek s mit sem jelentettek volna.)

Az ellenségről újabb hírek nem érkeztek.

Mielőtt az események további leírását folytatnám, röviden megemlékezem ama harcok színhelyéről, amelyek a tanulmány tárgyát képezik. Az Obodnik—Gradina—Nesino b. vonulat egy keskeny hegyhát, amely a Drinától a Nesino b.-ig mintegy 700 m viszonylagos magasságban emelkedik. Ez a kb. 7 km hosszú és átlagban néhány száz méter széles hegyhát kelet és nyugat felé meredek lejtőkkel és nyúlványokkal esik az Usovica r. és Kolarica r. völgyek felé. Egész hosszában igen sok részletkép és nyereg van, de az Obodnik 762 és Gradina 784 különösen kiemelkedik. — A terepfedezet a háton található kisebb-nagyobb erdei tisztásokon (legelők) kívül mindenütt lombos erdő. Nagyobb összefüggő, fanélküli legelő a Sv. Petar-templom és Mhn. Gradina között volt.

A Jagodnja—Milenkov Km—Sokolska pl. ugyancsak keskeny gerinc, de emelkedése a Nesino b.—Rožanjig csak kb. 200 méter. Ez a

hegyhát valamivel szélesebb, mint a fentebb leírt Obodnik-gerinc (kb 500-1000 m), több helyütt plateau-szerű kiszélesedésekkel. Jellemző erre a hegygerincre az, hogy oldalai igen meredek, jórészen sziklás, helyenkint falszerű eséssel és számos részletképpal. A terep fedezete az oldalakon általában erdő (a sziklás részek kopárak), a tető egyes fákkal és facsoportokkal megszakított legelő. — Víz a völgyekben elegendő mennyiségben volt található.

Az időjárás a szóbanforgó harcok ideje alatt általában szép napos volt erős reggeli és éjtszakai köddel.

A menet Mhn. Policig simán és ellenséges behatás nélkül folyt le. Amidőn az elővédzlj éle 6^h 30' körül Mhn. Policot elhagyta, gyalogsági tüzet kapott a Mhn-től kb. 1 km-re északra levő útmenti erdős kúpról.

A gyalogéi emberei lefeküdtek és fedezték magukat. Az előosztag az úttól jobbra lévő erdőcskében ugyancsak megállt. Az elővédzöm és főcsapat a menetet folytatta. A meglepetés első pillanatai után az előosztag az Obodnikra vezető út mentén ritka rajvonalba felfejlődve, lassan folytatta az előnyomulást. Az ellenség élénk puskatúzzal fogadta a saját rajvonalat. Részünkről sebesülés nem történt. Hogy pontosan honnan lőttek és mily erős ellenséges osztag állhatott szemben, azt megállapítani nem lehetett, csak az volt bizonyos, hogy az ellenség valamelyik erdős kúpon az Obodnik felé vezető út mentén lehet. — Időközben az elővéd parancsnoka az elől levő harci zaj hallatára megállította az elővéd zömét és előrement az előosztag parancsnokához Mhn. Polic környékére s együtt próbáltak tájékozódni. Miután látni semmit nem lehetett, az elővédparnok elhatározta, hogy az előosztag szddal az út mentén, 1—1 szddal ettől jobbra és balra, iránnyal az Obodnikra támad, a gp. osztagot az előosztag szd-hoz osztotta be és egy századot tartalékol rendelt a közép mögé. — A körülményes tájékozódás, a helyzet mérlegelése és a parancsok kiadása több mint félórát vett igénybe, úgyhogy 7^h elmúlt, mire az elővédzlj a mozgást megkezdte. A dandárparancsnok a ddr. zömét a Mhn. Polictól délkeletre fekvő erdőben rejtve megállította. Az elővédparnok röviden jelentette a helyzetet és tüzérségi támogatást kért. Hogy hova, azt nem mondta meg (de nem is tudta volna pontosan megjelölni, mert maga sem tudta). A ddrpság, miután a tüzérség nem volt kéznél (az egyik üteg Yitkovicnél maradt a 64/III. zljjal, a másik még áthajózás közben volt), csak arra szorítkozhatott, hogy zászlójelekkel próbált a vitkoviczi csoporttal érintkezésbe lépni, hogy az ottani üteget támogatásra utasítsa. Ez hosszas kísérletezés után sikerült is s a szóbanforgó üteg 8^h után meg is nyitotta a tüzet az Obodnik-hátra, bár a jól rejtve levő ellenségből semmit nem látott. — Mindenesetre a saját csapatokat ez is megnyugtatta.

Ez időponttól kezdve a déli órákig a 101/11. elővédzlj harcolva

az Obodnik 762 kúp lábáig nyomult elő. A dandár zöme az út mentén húzódo erdőben követte a zljat.

Önkéntelenül felvetődik itt az a kérdés, hogy miért tartott kb. 4—5 óra hosszúig, amíg az elővédzlj a Mhn. Policától az Obodnikig terjedő alig 4 km-t megtette? Amint az ellenség által kiürített előretolt állások kiterjedéséből kivehető volt, alig lehetett az elővéddel szemben egy szakasz erejű osztag. Ennek okát abban találjuk, hogy igen szívós ellenféllel volt a zljnak dolga, amely a túlerő láttára sem hagyta el állását, hanem arra kényszerítette a támadót, hogy az Obodnik és Mhn. Polic között terjedő hegyháton egymás mögött előkészített állásait nagy kerülővel minduntalan megkerülje. Ezáltal az ellenség csapatainknak nagy idővesztéset okozott.

A dandárparancsnokság türelmetlenül várta a helyzet tisztázódását, de ez csak a déli órákban következett be, amidőn a 101/11. zlj jelentette, hogy számos előkúp elfoglalása után érkezett az Obodnik-kúp lábához, amely az ellenség állásainak kiterjedése és a tüzelés után ítélve oly erős, hogy annak megtámadásához ereje nem elegendő.

A Veles felé irányított 70/11. zljtől ezideig semmiféle jelentés nem érkezett, de onnan is harci zaj volt hallható, tehát ellenségre bukkant.

A ddrpság elhatározta, hogy 101/11., 8/III. és 76/III. zljakkal az Obodnikot megszállva tartó ellenséget mindkét oldalról átkarolólag megtámadja. Részleteiben a terv az volt, hogy a 101/11. zlj az út mentén, tőle jobbra az egész 76/III. és balra a fél 8/III. zlj támadjon. Az időközben Ljubovijánál áthajózott és a zömhöz útban levő üteggel a terv az volt, hogy beérkezése után az út közelében valamely alkalmas állást foglaljon el, a fél 8/III. zlj tartalék a 101/11. zlj mögött. A ddrpság álláspontja az út mellett a tartalék közelében.

A Vitkovicnál levő másik saját üteg támogatásáról a továbbiakban le kellett mondani, mert az üteg 75 mintájú hegyi ágyúit az Obodnikot elérni már nem tudták.

Ily értelemben adattak ki a parancsok s a dandár 18¹¹ körül már megkerülte az Obodnik-kúpot, amelyet az ellenség ezidőtájt észrevétlenül kiürített.

A 762 -ó-on elhagyott állásba a saját csapatok behatoltak s ott számos visszahagyott halottat és több puskát, sok lőszert és felszerelési cikket találtak. A dandárparság a halottak ruháiról, puskáiról ítélve megállapította, hogy bocskoros komitácsik vagy népfelkelők voltak csapataink ellenfelei. Az állás kiterjedése után pedig feltehető volt, hogy a dandárral szemben nem harcolt több 50—60 főnél. S ez a maroknyi elszánt komitácsi egy egész napon át feltartóztatta az akkor kb. 4000 főt számláló dandárt, amelynek tüzéség is rendelkezésére állott!

Nyilvánvalóvá vált, hogy csapataink az ellenség előretolt álla-

saiért harcoltak. A dandár az elért állások körül éj jelezett, biztosítást Sv. Petar és felderítést Mhn. Gradina felé küldött. Este jelentkezett a 70/11. zlj és jelentette, hogy 9-én csak a Karacica-magaslatig jutott előre, mert a Veles ellen vezetett többszörös támadása megghiúsult s éjjeli vállalkozást szándékozik végrehajtani.

A Han Osanskónál maradt részek közül (64/III. és 1 üteg) 9.-e folyamán csak egy szd 64-esnek sikerült csónakok segélyével átkelni a Drinán, a többi csak 10-én vonult be a dandárhoz.

A csapatok 7-én dél óta vonatukat nem kapták meg s így a tartalék-élelemre voltak utalva, amely természetesen csak nagyon hiányos táplálkozást jelentett. A ho. parság a vonatokat, miután a már annyiszor elrendelt bürü Han Osanskónál még ezideig sem épült meg, Bratunacra irányította, hogy ott áthajózzanak.

A 9.-i harcok folyamán beállt saját veszteség kb. 100 fő (köztük 10 tiszt) volt. A csapat a két álmatlan éjtszaka és hiábavaló fáradozások folytán kimerült.

Szept. 9-én 23^h körül érkezett a 18. ho. parancsnokság írásbeli parancsa:

«Holnap az összes csoportok folytatják a támadást.

1. 2. hegyi ddr. Obodnikon át Nesino brdo, oldaloszlop Zdrela.

2. 13. hegyi ddr. a 4. bh. és 22/IV. zljjal és 1 hegyi tarackos üteggel Javornikon át Jagodnjára.

3. Goinger tbk. csoportja (6. hegyi ddr., 2. zlj 22-es, 102. zlj és egy hegyi tarackos üteggel) a 764 -φ-on át elfoglalja a Jagodnját. 6/1. zlj rendelkezésemre a 606 -φ-tól délre.

4. 1. hegyi ddr. Bogát alt. csoportjával a Cavcicire támad, de azután a Lipnik b.-i csoporthoz csatlakozást keres.

δ. 12/1. ágyúosztály utasított, hogy a Brataljniva-hegyről a Lipnik- és Javornik-csoportokat támogassa. Lövegfedezet 34 22/IV. zlj.

6. A 2. hegyi ddr. Obodnikot, a 13. hegyi ddr. Javornikot még az első szürkületkor vegye birtokba s a támadást erélyesen folytassa.

7. Goinger tbk. csoportja a viszonyok alakulása és megfelelő tüzérségi előkészítés után csatlakozik az általános támadáshoz.

8. Lőszer a Drina déli partján a Zdriélótól északra lévő Drinaszigetnél vezető bürühöz irányított s ott felvételezhető.

9. *Összeköttetések:* A dandárok Han Osanskónál a hadtest-vezetékbe kapcsoljanak be. Egyéb vezetékek lehetőleg leépítendőek.

10. *Élelmezés:* A drinjacai felvételező állomás 10-én estétől üzemben van.

11. Tábori kórház az országúton Han Podpolomtól északra irányítva».

Kiegészítésképpen az eligazításnál elrendeltetett:

- a) Lőszerfel vételezési hely a drinjacai laktanyában.
- b) Tábori posta nem hozza el a küldeményeket.
- c) A dandárok kötelesek a ho. psághoz összeköttetést keresni és az eligazítást elhozatni (harcnapokon is).
- d) Naponta 16^h-kor mindenkor egy tiszt legyen a ho. pságnál az eligazításért.

Szeptember 10.

A 2. hegyi dandárparancsnokság terve a szeptember 10.-i támadáshoz a következő volt:

A 8/III., 76/III. és 101/11. zljjal Gradinán át a Nesino brdóra támad, a 70/11. és a részeivel már beérkezeti, maradványaival pedig 10-én reggel beérkező 64/III. zljjal elsőbben birtokba veszi a Velest s azután ezzel a csoporttal a Veles—Zdrela-vonulaton valamelyes biztosítás visszahagyása mellett a dandár zömének támadását az Uzovnica p. át vezetett támadással a keleti oldalról támogatja.

A tüzérség a zömöt támogatja (a Veles-csoportig nem tudott hatni).

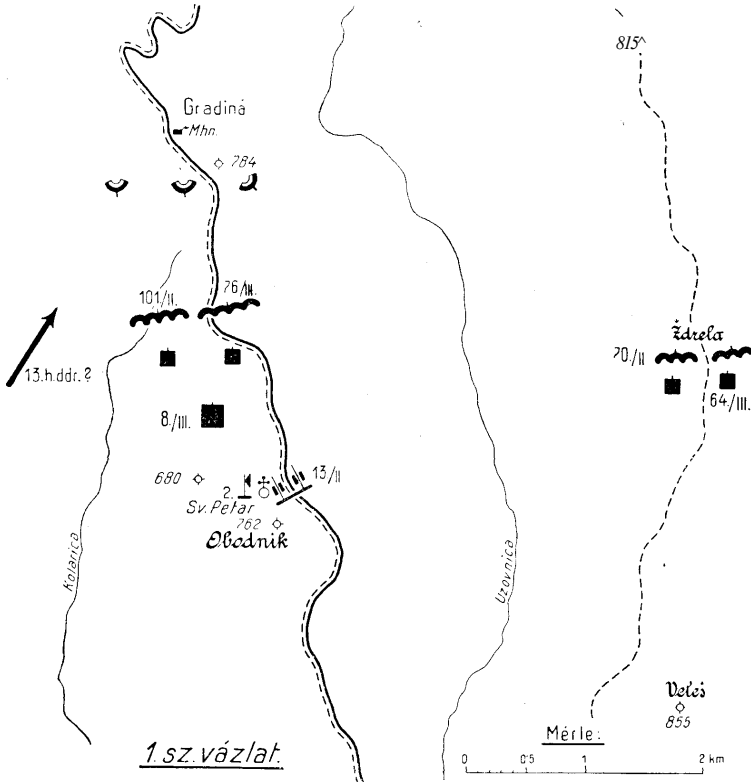
Dandárpság a Sv. Petar-templom közelében. — Ennek megfelelően adattak ki a szükséges parancsok azzal, hogy a Mím. Gradina felé az útmentén támadó csoport valójában csak 2 zljat tett ki (101/11. és 76/III.), míg a harmadik zlj (8/III.) a balszárny mögött dandártartalékot képezett.

A zászlóaljok még a hajnali szürkületben és ködben felvették a csoportosítást a támadáshoz — rajvonalat alakítva és megfelelő térközzel egymástól — 5^h után megkezdték az előremozgást. Amidőn az erősebb rajvonalak a Sv. Petar-lejtőt elérték, tüzérségi tüzet kaptak. Ez azt jelentette, hogy már komolyabb ellenállással kellett számolni. — A nyílt terepen a csapatok a tüzérségi tűz elöl a gerincről az oldalakba húzódtak le s ott folytatták lassú előremozgásukat. 9^h körül a saját rajvonal — a Mhn. Gradina 784 -φ—Lói kb. 1 km-re délre — kelet-nyugati irányban húzódó ellenséges állásra bukkantak, amelyet kb. 800 m-re közelítettek meg. — A saját második üteg is beérkezett. A dandárnak ezidőbeni helyzetét az 1. számú vázlat mutatja.

A Sv. Petar—680 vonalának elhagyása után a csapatoknak már számos sebesült- és halottvesztése volt. A segélyhelyek az oldalakban húzódó erdőkben zljaik mögött települtek, míg a dandár eü. intézet a Mhn. Polic közelében levő házakban rendezkedett be.

9^h-tól 13^h-ig a Gradina 784 -ra támadó csoport (3 zlj és 2 üteg) tartalékainak sűrítésére és előre rántásra, valamint szárnyainak meghosszabbítására való teljes felhasználásával, az ellenséges állásokat 3—400 m-re közelítette meg. A küzdő csapatok veszteségei a nyugati

Jagodnján és Sanac 835 környékén felállított ellenséges ütegek tüze, valamint a hatalmas ellenséges gyalogsági arctűz következtében nagyok voltak. Az előremozgásnál egész rajvonalak maradtak vissza holtan. Az ütegek csakis az ellenséges gyalogsági állás egyes részeit voltak képesek némi sikerrel lefogni, mert az ellenség állásainak egy része, valamint az ellenséges ütegek a régi hegyi ágyúk hordtávolságán kívül estek.

13^h körül érkezett a ho. parancsnokság alábbi intézkedése:

«Az ellenség főerejét látszólag a Ljubovija—Krupanji műúttól nyugatra, távolhordó tüzérségét pedig a Sanac- és Jagodnja-magaslatokra, az úttól keletre tolta el.

Tábori ágyúsosztály a Jagodnján levő ellenséges tüzérséget vette tűz alá.

Mindhárom ddr. erélyes előnyomulása a Jagodnja és Nesino brdóra folytatandó. Jagodnján túl az előnyomulás beszüntetendő. Sanac bir-

tokba veendő s az elért állások úgy keletről, mint északról jövő támadások ellen műszakilag megerősítendőek. Ha a 2. ddr. mellékoszlopával a Zdrelát elérte, ez birtokban tartandó.

A 12/1. tb. ágyúosztály Obodnikra való eltolása, mihelyt a terület teljesen biztosítva lesz, kilátásba vétetett».

13¹¹ 30'-kor a ddrpság a még tartalékban levő 8/III. zljat a balszárny meghosszabbítására beveti s a küzdőket utasítja a támadás erélyes folytatására. Röviddel ezután az ellenségnél visszavonulásra valló mozgás volt észlelhető (ez rendszerint csak abban nyilvánult meg, hogy egyes emberek az állásból hátraszaladtak).

14³⁰'-kor a középben küzdő 101/11. zlj, melynek parancsnokságát a súlyosan sebesült Koneczny alez. helyett Dámis szds vette át, rohamra indult. A zlj rohama a következő módon játszódott le:

2 gyenge század, amelynek állománya a nap folyamán szenvedett veszteségek folytán alaposan leolvadt, a másik 2 század és gp. osztag tűzének oltalma alatt legutolsó állásából, úgy ahogy raj vonalban feküdt, felemelkedett s feltűzött szuronnal lassú ütemben igyekezett felfelé jutni a 784 -φ- kúpjára. 80—100 m után lefeküdt, rövid ideig tüzelt s ezután folytatta az előremenetelt. A saját tűzéréség kénytelen volt a betörési hely ellen folytatott tüzét beszüntetni, mert veszélyeztette a saját gyalogságot.

Amikor a rohamozók kb. y_2 órai lassú előremozgás után az ellenséges állást mintegy 100—150 m-re megközelítették, a kúp jobb- és baloldalán váratlanul sűrű ellenséges rajvonalak jelentek meg és élénk keresztűz alá vették a rohamozó részeket, akik erre visszafutottak eredeti állásukba, ahonnan a rohamra kiindultak. A saját tűzéréség, amely Sv. Petartól közvetlen északra az út mentén volt nyílt állásban s egész nap közvetlen tűzzel volt kénytelen a harcot megvívni, példászerű önfeláldozással sietett a bajbajutott gyalogság segítségére. A tűzerek szemei előtt, tőlük mintegy 1800—2000 m-re játszódott le a 101/11. zlj rohama és az ellenség ellentámadása, az ütegek tehát nem törődve az ellenük is irányuló gyalogsági, gp. és főleg erős ellenséges tűzéréségi tűzzel, a tőlük telhető legnagyobb tűzgyorsasággal és pontossággal lőtték a 784-es kúpon mutatkozó ellenséges gyalogságot. Ennek a mintászerű összműködésnek köszönhető, hogy az ellenség frissen beérkezett csapatai nem aknázhatták ki sikerült ellentámadásukat, hanem megelégedtek a 784 -φ- kúpjának birtokbavételével.

Az ellenség azonban a Mhn. Gradinától délnyugatra vezető hegyháton is megjelent, ahol a hegyi ágyúk benne már kárt nem igen tehetek s a saját küzdő zljak balszárnya is veszélyeztetve volt. Dél óta egyébként a dandárt legalább 4 ellenséges üteg tartotta keresztűz alatt

(2 a nyugati Jagodnjától, 1—1 a Nesino brdo és Sanacról), úgyhogy a küzdők veszteségei hatalmas arányokat öltöttek.

A 13. hegyi ddr., amelynek már régen a közelben kellett volna lenni (a valóságban valahol Lipnica körül volt), nem tehermentesített, a Zdrelán át előnyomuló saját 70/11. és 64/III. zljnak sem volt seholy nyoma, a ho. pság által ígért 12/1. ágyúosztály sem jött, a ddrpság pedig semmiféle tartalék felett nem rendelkezett. Mindezekhez járult még, hogy a gyalogság haditáskálószerét legnagyobbbrészt kilőtte, a tüzérség több telitalálatot kapott, 2 lövege ronccsá lett löve, üteglőszere teljesen elfogyott s a vonatokról (lőszerlépcsőkről) a ddrpság még nem kapott hírt.

A kimerült, egész nap élelem nélkül levő s igen súlyos veszteséget szenvedett gyalogságot nem lehetett az ellenségtől 5—600 m-re levő lejtőn meghagyni, kiszolgáltatva a domináló állásban levő gyalogság és a túlerős ellenséges tüzérség keresztüzének. A ddrpság tehát elhatározta, hogy a küzdő zljakat a Mhn. Gradina és Obodnik között a terepen adódó kedvezőbb terepszakaszra veszi vissza. Ez elrendeltetett s a zljak lépcsőzetesen visszamentek a kijelölt állásba.

A ho. parancsnokság alábbi, a hadtestpsághoz küldött helyzetjelentése hű képét adja a szept. 1.0.-i helyzetnek:

«A 6. hegyi ddr. erőteljes küzdelem után a 764 -ó-magaslatot túlhaladva, a jobboldali hegyháton támad a Jagodnja felé.

9. hegyi ddr. Rúdon át előremenve, 670 -0- felé nyomult elő s azután nyugat felé kikanyarodott, hogy a 6. ddr. szárnyát meghosszabbíthassa. Az 1. hegyi ddr. egy félórán belül a Lipnik brdót szándékozik elérni. — A 13. hegyi ddr. Javornikon át nyomul elő és kb. a fele úton van Jagodnja felé.

A 2. hegyi ddr. már 10^h-kor elérte 784 -φ- Mhn. Gradina környékét. Mivel azonban ezen előnyomulása az ellenség Krupanj felé vezető úton való visszavonulására igen veszedelmesnek mutatkozott, az ellenség egész tüzérségének tüzet a ddr. felé összpontosította és pedig 2 üteg a nyugati Jagodnjáról (az első «a» környékéről, a Cavcicin levő saját tarackos ütegeket jó volna utasítani, ezeket eltisztítani), azután Nesino brdóról és a 813-as útelágazás környékéről. A 2. hegyi ddr. kényszerítve volt (jónak látta) e hatalmas tüzérségi tűz elől az Obodniktól északra levő erdőkbé (ettől kb. 2000 -re északra) visszahúzódni. — A csapatok tervszerűen vonattak vissza s ezt az állást tartják.

Ellenséges gyalogság nem követte a dandárt. Saját táb. ágyúosztály előremozgásban az Obodnik felé s ott 17—18^h között beérkezhet, hogy a 2. hegyi ddr. harcába beavatkozzon.

A 7. hegyi ddr. a Kolarica—Drina-torkolat környékét már túlhaladta, ez az est folyamán fog az Obodnikra beérkezni. Az 1. hegyi ddr.

ma a Drinán éjjelez és holnap beavatkozik a 2. hegyi ddr. támadásába. A 2. hegyi ddr. jobb oldaloszlopa (2 zlj és 1 üteg) megbízhatóan tartja a Velest stb.

Az ellenséges helyzet felől az a benyomás, hogy azért védelmezi oly elszántsággal a Jagodnját, mert látszólag úgy az előttünk, mint a XV. hadtest előtt levő erőket kelet felé vonja vissza, az éjtszaka folyamán visszavonulni szándékozik s mi a rendelkezésre álló erővel holnap a lökést könnyen végre fogjuk hajtani. Ha holnap ezeket a magaslatokat elérjük, jó aratásunk lehet! Tarackok igen jók volnának. — Részükre az első volna Lipnik, később Obodnik.

Saját tüzérség keveset hatott. Ügy lálszik, a megküldött vázlatok dacára nincs tájékozva. Az árkászok és utászok útelőkészítései semmit nem értek. A gázlók kijelölése is helytelen volt. — A ho. pság szándéka holnap erős jobbszárnnyal (1., 2. és 7. ddr. és 12/1. tab. ágyúosztály) az úttól keletre Krupanj felé támadni. — A csapatok az elért helyzetben éj jeleznek».

21^h körül érkezett a ho. parancsnokság alábbi intézkedése *szeptember 11-re*:

«1. Az *ellenség* a Jagodnja-magaslatot, dacára csapataink, de különösen a 2. hegyi ddr. hősies és bátor támadásainak, még nem üritette ki, hála tüzérségi tüzének.

2. A 18. ho. a 7. és 9. hegyi ddr-okkal megerősítve, szept. 11-én a támadást erős jobbszárnnyal folytatja, hogy a főmagaslati vonalat — Nesino brdo—Sanac—Jagodnja és Zdrela — birtokba vehesse.

3. A 6. és 9. hegyi ddr-ok 764 -φ-en át Jagodnjára.

13. hegyi ddr. az összes hadrend szerint hozzátartozó alakulatokkal balszárnnyával a Crvenje-háton, jobbszárnnyával a Selanacról Gradina felé húzóódó háton át támad. A Goiginger tbk-nál lévő csapatait a ddr. hajnalban vonja magához.

Sarkotic tbk. csoportja (a 7. és 2. hegyi ddr.) a krupanji országút mentén támad, jobbszárnnyát a Zdrela felé megfelelően biztosítja s birtokba veszi Sanac 835 -ó- és Jagodnja (országúttól keletre eső részét) magaslatot.

A 12/1. láb. ágyúosztály ezt az elrendelt támadást teljes tüzerejének kihasználása mellett előkészíti és támogatja Obodnik környékéről és pedig elsősorban Jagodnja és Nesino brdo felé hat, azután Sarkotic tbk. jobbszárnnyát biztosítja.

4. A támadás kezdete: Goiginger tbk. csoportja 6^h-kor, csatlakozva a 13. ddr. és Sarkotic tbk. csoportja, egymást kölcsönösen támogatva, elsősorban tüzérségi oldalozótűz által.

5. I. hegyi ddr. szóbeli intézkedésem szerint az Obodniktól délre fekvő területre tolodik el s reggel 7^h-tól ott az én rendelkezésemre áll.

6. Összeköttetések: A 7. és 1. ddr. a 2. ddr. kiépített vonalát használják fel.

7. Ho. pság 7M;ól Obodnikon.

8. A 18. ho. pság a Drina mellett Han Podpolom közelében éjjelezik».

A csapatok ugyanabban a csoportosításban maradtak az éjtszaka folyamán, mint ahogy rájuk esteledett s az ellenséggel érintkezésben lévén, egész éjjel folyt a gyalogsági tüzelés. A nap vesztesége pontosan megállapítható nem volt, de nagyjából becslés szerint a Gradina ellen támadó csoportnál 20—50% körül mozoghatott.

Az éjtszaka folyamán végre beérkeztek a csapatok vonatai, valamint a löszlerépcsők is, úgyhogy a csapat élelemhez és pótláshoz juthatott. Éjjeli vállalkozás egyik fél részéről sem történt.

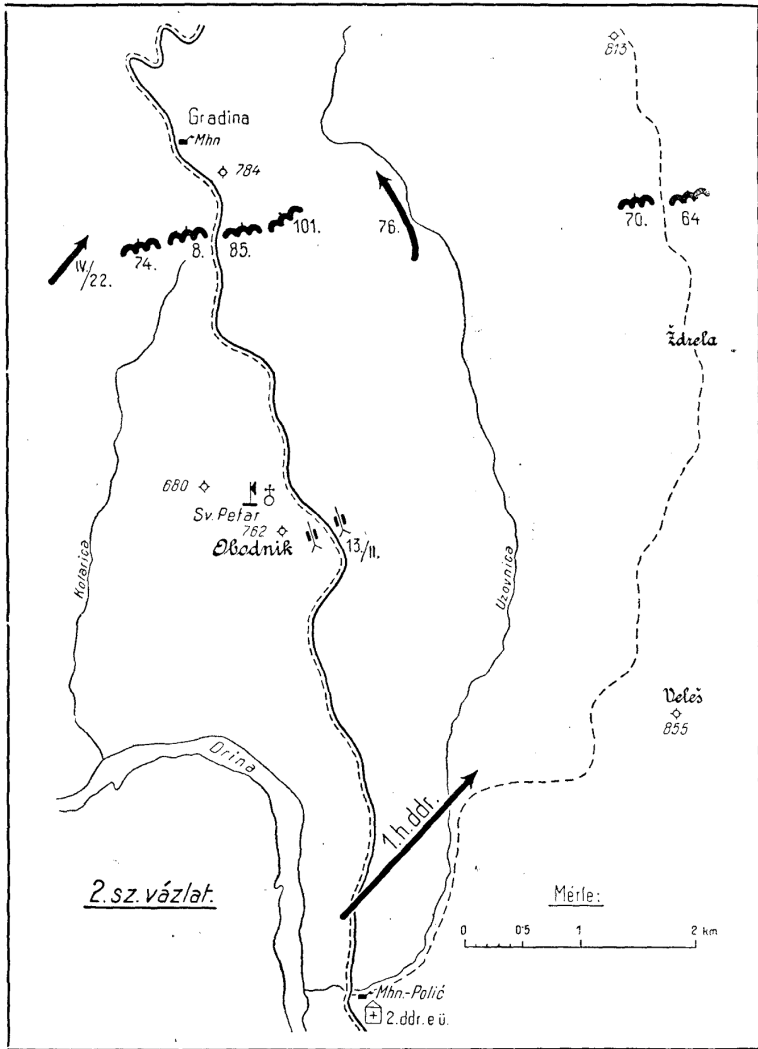
Szeptember 11.

A hadosztályparancsnokság intézkedése szerint az éjjel folyamán beérkezett az Obodnik környékére a 7. hegyi ddr., továbbá a 12/1. tábori ágyús osztály. Az 1. hegyi ddr. 11-én 7^h-ra az Obodniktól délre fekvő területen ho. tartalék. A 7. hegyi ddr. 2. zljával megerősített támadócsoport 11-én reggel a 2. vázlatban feltüntetett csoportosításban kezdi meg támadását a Gradina 784 -on védelemre berendezkedett ellenségre.

9^h-ig a csapatok az ellenséges állásokat kis lőtávolságokig megközelítik. A két oldalról irányított ellenséges tüzérségi tűz azonban még mindig igen erősen érezteti hatását s a csapatok a kopár és minden oldalról jól belátható hegyháton érzékeny veszteségeket szenvednek. A helyszínen jelenlévő csoportparancsnok (a 7. hegyi ddr. parnoka) elrendeli, hogy a támadás csak akkor folytatandó, ha a saját tüzérség és az átkaroló csapatok hatása érezhetővé válik.

13^h-kor érkezett a Gradina felé támadó csoport parancsnokától alábbi jelentés:

«Watterich alez. (8/III. zlj) megsebesült, harcképtelen. — Ellenség a Gradina-magaslatot látszólag gyengébb gyalogsági erővel tartja megszállva, a támadó 8/III, 85/11. és 101/11. zljak mégsem kezdhetik meg a rohamot, mert az ellenséges tüzérség főleg jobbról (Sanac?) érzékenyen oldaloz. A csapatok tehát az eddig kiküzdött állásaikban kitarának. Csak 2 gyenge század (½ 85. és % 101.) és egy gp. osztag áll rendelkezésemre, amelyekre a jobboldal fedezésére és esetleges visszacsapás meggátlására szükségem van. Remélem, hogy az elért állásokat tartani tudom. Az összes veszteségek főleg ellenséges tüzérségi tűztől származnak».

Egyidejűleg a Zdrcla-háton előnyomuló csoport a következőket jelenti:

«A támadást megindítottam. 64/111. zlj Miletinán át, 51-es zlj 764 \odot -on, 1. és 70. zlj a Zdrclán. 2 zlj ddr. tartalék a közép mögött.

Tüzérség a Velesen lövésre kész. A Nesino b.-ről és Jagodnjáról Krupanj felé mozgás látható».

A kora délutáni órákban az ellenséges tüzérségi tűz mindinkább halkult s a Mhn. Gradina környékén is hátra felé irányuló mozgás volt észlelhető.

14^h körül tehát a küzdő csapatok előreindulnak s 16^h-ig a Gradinát és környékét harc nélkül birtokba veszik.

A helyszínen lévő ho. pság az éjjélezésre alábbi intézkedést adta ki:

«1. Az ellenség a 18. ho. egész arcvonala előtt kiürítette állásait és visszavonult Krupanj felé.

2. A hadosztály az elért állásokban éj jelez, és pedig:

6. és 9. *hegyi ddr.* Jagodnja (stb.),

13. *hegyi ddr.* Nesino brdo,

7. *hegyi ddr.* egy 8 cm-es táb. ágyús üteggel Sanac 835 -ó-,

1. *hegyi ddr.* a Noderer alez. csoportjával együtt (64/III. és 70/11.) a Jagodnja-magaslaton 813 -Ó- és Zdrelán.

2. *hegyi ddr.* a 12. táb. ágyús osztállyal Selenac és Gletviste területén. ½ zlj Sv. Petarnál.

Ho. pság Sv. Petarnál.

3. A kijelölt magaslatok vonala egyúttal keleti és északi irányból jövő ellenséges támadás esetére ellenállási vonal és műszakilag megfelelően megerősítendő.

4. *Biztosítás* az említett magaslati vonalban főőrsök által. Tábori őrsök megfelelően előretolva. Sávhatárok: 1. ddr. 813 -φ—tói nyugatra fekvő nyereg, 7. ddr. csatlakozva a Krzava—Sanac mélyvonaláig bezárólag, 13. ddr. csatlakozva Nesino brdo-ig bezárólag, 9. és 6. ddr. kölcsönös egyetértésben. — 2. ddr. biztosít a Javornikon és egy y_2 zlj Sv. Petarnál az Obnikon délfelé.

5. Riadó esetén a dandárok a kiutalt szakaszokat megszállják és tartják.

6. Az összes dandárok küldjenek a visszavonuló ellenség után járőröket, hogy a visszavonulási irány megállapítható legyen.

7. Az összes ddrok kapcsoljanak bele a meglevő országúti vezetékbe, amely Obodnikról Sanac felé vezet s holnap az összes többi vezeték leépítendő.

8. A ddrok *vonalaikul* irányítsák magukhoz. A lőszerpótlás haladéktalanul eszközözlendő.

9. *Élelmezés:* Az elhasznált tartalék élelem felvételezése holnaptól kezdve a Han Osanskói hídnál. Felvételeznek: 1. ddr. 1 zlj részleget, 2., 6. és 13. ddrok 1—1 tart. adagot. Maradványok a 2. ddr.-éi. — Az elhasznált szabványos élelem Han Sopotniknál felvételezhető.

10. A ddroktól távollévő zljak (64., 70.) holnap dandáraikhoz csatlakozzanak».

Az elhagyott ellenséges állásokban nagyszámú halott, néhány súlyos sebesült, sok lőszer, fegyver és felszerelési cikk maradt vissza.

A hadosztály éjjelezési csoportosítása szerint a 2. hegyi ddr. zöme (a 64/III. és 70/11. zljak kivételével) tartalékviszonyba került." Legfőbb ideje volt, hogy a csapatok némi nyugalomhoz juthattak, mert az élelem és lőszer sürgős kiegészítésre szorult s a kötelekeket rendezni és az embereket is számba venni kellett. A súlyos sebesülteknek a harc-térről való elvitele, a halottak elföldelése, lőszerük és fegyverzetük, felszerelésük és ruháik gyűjtése mindmennyi munka, amelyek elvégzésre vártak. Mindenekelőtt a ddr. eü. intézet Sv. Petarra vonatott előre, a csapatvonatok a csapatokhoz irányítottak s a ddr. vonat szükséges részei előre vonattak.

Az éjjel folyamán a veszteségek is megállapíthatók voltak. E szerint a veszteségek a következőképen alakultak:

8/III. zlj 5 tiszt és 166 fő (13 halott),

76/111. zlj 3 « « 120 « (11 halott),

101/11. zlj 7 « « 600 « (!),

64/III. zlj 15 fő (Zdrela-csoport),

70/11. zlj. 4 fő (Zdrela-csoport),

13/11. tüzérsztály 1 halott és 4 sebesült.

Követve a szept. 9.-i és 10.-i eseményeket, mindenekelőtt azt állapíthatjuk meg, hogy a csapat minden töle telhetőt elkövetett, de a 2. hegyi dandár hiábavaló módon vérzett, mert a siker nem annak volt köszönhető, hogy a csapatok hősiezen harcoltak, hanem a hadosztálytól nyugatra előnyomuló szomszédos seregtestek nyomásának engedve, üritette ki az ellenség a Jagodnja—Nesino b.—Sanac-i állásait.

Önkénytelenül felmerül a kérdés, hogyha az előkészített állásban lévő ellenség túlerősnek bizonyult (ez hamarosan kiderült a fölényes tüzérségi tűzből), mi szükség volt arra, hogy az amúgy is agyonhajszolt csapatokat majdnem teljesen tüzérségi támogatás nélkül neki vezessük a biztos kudarcnak?

Mindenáron eredményt elérni, tekintet nélkül az áldozatokra, nehogy a szomszéd megelőzzön! Nyilván ez volt az a hajtóerő, amely a vezetést esetleg belső meggyőződése ellenére is hasonló elhatározásokra készítette.

Bizonyos, hogy vannak helyzetek, amelyekben kímélet nélkül kell vért áldozni, de ez a helyzet semmiesetre sem követelte azt. — A közbeeső vezető parancstovábbítási gépezetté fajul, ha nem ülteti át a kapott parancsot a helyzet tényezői adta viszonyokba.

Részleteiben is számos említésreméltó körülmény vonja magára a figyelmet a ddr. eme kétnapi tevékenységének vizsgálatánál. Elsőben is 9-én hajnalban, amidőn a csapatok Ljuboviját elhagyták, nem történt gondoskodás a felderítésről. Pedig a dandárnak volt egy lovas szakasza s ha annak az áthajózása nehézségekbe ütközött is, okvetlen a legelsők egyikének kellett volna lenni az áthajózásnál. Ha a lovas szakasz zöme csak egyidejűleg indul a gyalogság élével, legalább fél-órával korábban ütközik az Obodnik nyúlványon előretolt állásban lévő ellenségre s nem éri meglepetés a gyalogságot. Később már nem sok haszna lett volna a lovasságnak, mert a meredek oldalakon nehezen tudott volna kitérni és az ellenség mögé kerülni, de az említett feladat megoldása feltétlen a lovasság dolga lett volna.

Helyes lett volna, ha a ddr. pság, amikor Ljubovijánál átkelt, a közvetlen közelében lévő 109. népf. ddr. psággal személyes eszmecserét folytat; e helyett csak egy közeget küldött oda, hogy a helyzetről tájékoztadjék.

Az elővéd harca az Obodnik lábáig hosszúra nyúlt. Néhány komitácsi egész délelőttön át feltartóztatta az elővéd zljat. Bizonyos mértékig érthető ez azért, mert a 101/11. zlj tűzben még nem volt (csak aug. folyamán került a trebinjei erődből a dandárhoz, mert a felvonulás alkalmával, amíg népfelkelő csapatok felváltották, Trebinjében kellett maradnia a 8/III. zljjal együtt). Gyors sikert hozott az Obodnik két oldalról való megkerülése, bár — amint az eseményekből kiolvasható — nem sokat jelentett, mert a megszálló erő jelentéktelen volt. Amit a 3 zászlóaljnak kellett megtenni, elvégezhetette volna az elővéd zlj is, ha parancsnoka több hidegvért és körültekintést tanúsít.

Ami a ddr. pság szept. 10-re megalkotott elhatározását és támadási tervét illeti, ez tipikus félmunka volt. Nagyon jól érezte a parancsnok, hogy az előtte elterülő sima és minden oldalról belátható hegyháton, hegynek felfelé nehéz lesz a csapat dolga, ezért elküld 1 zljat a szomszédos hegyhátra (Veles—Zdrela), hogy az ottani zászlóaljjal karöltve, oldalról támadják az ellenség állásait, de a kiküldött erő kevés volt. így a zöm arcban támadta az ellenség kiváló állását s a 2 megkerülésre kiküldött zlj jelentéktelen részletharcokba bonyolódott és teljesen elveszett a ddr. támadása érdekében. A tűzértséget az Obodnikról elvinni nem lehetett, mert az Usovnicavölgyön nem tudott volna átvergődni. — Mennyivel hatásosabb lett volna a ddr. támadása, ha 1 zljjal arcban leköt, 2 zljat pedig az Usovnicapatak völgyében tol előre egészen a Zdrela—Gradinai öszvérútig, a Zdreláról is elvon ehhez az erőhöz legalább y_2 zljat s ezzel a $2\frac{1}{2}$ zljnyi erővel a Mh. Gradinán lévő ellenséges állást megkerüli! Egy zljat még mindig tarthatott volna az Obodnik vonulaton tartaléknak, ha tartott attól, hogy az ellenség

ott támad, vagy pedig a völgyben előnyomuló zljakat veszélyeztetve látta. De a háborúnak ebben a szakában a hegyről lemenni senkinek eszébe nem jutott!

Súlyos hibája volt a ddr. pságnak, hogy a támadást a fölényes ellenséges tüzérségi tűz és érzékeny veszteségek ellenére is folytatta. A lélektani magyarázata ennek az, hogy különösen a háború elején az alparancsnokok a kapott parancsot meggondolás nélkül mindenáron végrehajtani igyekeztek, továbbá az előző napon a ho. pság részéről eszközölt kifogásolás, hogy a dandár nem teljesíti a parancsot (Drina-átkelést nem hajtotta végre, mert nem volt átgázolható). Sokkal helyesebb volt a 11.-i elhatározás, amikor érezve a még mindig túlerős ellenséges tüzérségi tüzet, a gyalogságot addig nem engedte arcban támadni, amíg a saját tüzérség a támadást megfelelően elő nem készítette.

Az azonban ismét hibás volt, hogy 7 zászlóalj a keskeny hegyháton egymás mellett ragadva egész délelőtt tétlenül szemléli az ellenséges állásokat s szenved az ellenség tüzetől. Most még inkább indokolt lett volna a fentebb említett megkerülés vagy átkarolás.

Hogy az ellenség büntetlenül elvonulhatott, anélkül, hogy embert és anyagot visszahagyott volna, ismét az alsóbb vezetés goromba hibája, mert kellő figyelés és felderítés mellett, nem tudhatott volna az ellenség — bármilyen ügyes is — ily kiterjedt arcvonalon nyomtalanul eltűnni. A visszafelé való mozgás legcsekélyebb tünetére be kellett volna törni a küzdőknek az ellenség állásaiba s akkor elérte volna a vezetés a célt, nevezetesen a nagyobb testek Krupanj felé való visszamozgásának zavarását. A harc- és közelfelderítés, de még a távolfelderítés is általában az egész háborúban gyenge oldalunk volt. Száz esetben kiküldött felderítésből 99 nem hozott említésreméltó eredményt, mert a járőrök és felderítő osztagok, amint a vezető látkörén kívül voltak, túlzott óvatossággal mentek előre, önállóságukban elhagyatva érezték magukat, letévedtek a kijelölt vonalról és sokszor csak napok múltán jelentkeztek a vonatnál.

A földi közel- és harcfelderítés a legtöbb esetben egyebet nem fog megállapítani tudni, mint azt, hogy itt vagy ott rálöttek. De már ennek a ténynek is igen nagy hasznát veheti a vezetés. Bonyolultabb feladatokat (mily erős az ellenség stb.) a földi közel- és harcfelderítés csak a leg-ritkább esetben fog megoldani.

Az előzmények kritikai megvilágításánál már szó esett a Drinán való átkelés műszaki előkészítéséről s ama lehetetlen követelményekről, amelyeket a vezetés a csapattal szemben támasztott.

A szeptember 8-án 15^h-kor kiadott intézkedésben a ho. pság az egyesített utászosztagoknak megparancsolja, hogy az éj folyamán Han Osansko környékén lovas бүрүт építsenek. Anyagot azonban ezúttal

sem bocsát rendelkezésre. Természetesen a parancs teljesíthető nem is volt.

A szeptember 9-re kiadott támadóintézkedésnek a 2. hegyi dandárra vonatkozó részei is tartalmazzak néhány említésreméltó kitélt. Nevezetesen a ho. intézkedés 2. pontja e dandárt illetően a következőben intézkedik:

«2. hegyi ddr. a Han Osanskótól—Ljubovijáig terjedő Drina-szakaszon található összes átkelési eszközök kihasználása mellett még az éjjel befejezi átkelését.

A 2. hegyi ddr. szeptember 9-én okvetlen eléri a Zdrela magaslatot.»

Nagyon jól tudta a ho. pság, hogy Han Osanskótól Ljubovijáig semmi más átkelési eszköz nincs, mint a 109. népf. dandárnál lévő hadihídoszlop — erről pedig a következő mondatban intézkedik. Mire való volt tehát ez a kitétel?

A parancs a 4. pontban elrendeli, hogy a ddrok előnyomulási vonalaikon távbeszélő vonalat építsenek; a bürü azonban nem készült el, tehát nem is lehetett a parancsot végrehajtani.

Külön ki kell emelni azt, hogy a 2. hegyi ddr. részére szeptember 8-án 15^h-tól ugyanezen nap éjjelég a másnapi támadási célokat illetően háromféle intézkedés adatott ki. A szeptember 8. 15^h-i parancsban az Obodnik és Veles, a 19^b-i parancsban a Zdrela, végül az éj folyamán eszközölt szóbeli intézkedésben az Obodnik és Nesino brdo jelöltettek meg a 2. hegyi ddr. támadási céljául.

Teljesen indokolatlan volt ez az ide-oda irányítás.

Ami a szomszédokkal való összhangot illeti, nem hagyható szó nélkül, hogy noha a 13. hegyi ddr. feladata volt, már 9-én főerejével a Javornikot, mellékerővel az Obodnikot elérni, vele sem 9-én, sem 10-én semmiféle érintkezést nem lehetett találni. A Veles-Zdrela csoportnak is az volt a feladata, hogy a ddr. zömének támadását az Uzovnica völgyén át vezetett oldaltámadással segítse, de H-ig ez sem jelentkezett. Itt és a további eseményeknél is jellemző az a tünet, hogy egymástól 2—3000 m-re lévő nagyobb harccsoportok napokon keresztül egymást nem találják, különálló harcot vívnak s egymást okolják azzal, hogy lemaradtak.

Szeptember 11-én éjjel érkezik a ho. pság értesítése, hogy a dandár 12-én pihen.

II.

Üldözés.

Szeptember 12.

A pihenőnap reményében szeptember 12-én a csapatok megkezdtek mindama belső munkálatokat, amelyek az ember és anyag karbantartása s a szellem és fegyelem fenntartása érdekében időnkint annyira elengedhetetlen. A veszteségek a kéznél lévő vonatok fedezetére használt menetalakulatoktól pótolttak, a kötelékek újból rendezettek, megállapították, hogy ki hol van, ki esett el, ki sebesült meg, fegyverzet, lőszer, ruházat átvizsgáltott, lőszer és élelem — elsősorban az elfogyott tartalékélelem — pótlása iránt intézkedések történtek. Eme munkálatok közben érkezett 10¹¹-kor a ho. pság intézkedése, hogy a ddr. 2 zlja és 1 ütege menetkész állapotba helyezendő.

A 76/III. és 101/11. zlj egy üteggel déltájban a Sanac 835 zl.-ra tolatott előre, mert az eredetileg oda irányított 7. hegyi ddr. a ho. kötelékéből kivált és máshova rendeltetett.

16¹¹-kor beérkezett az alábbi ho. intézkedés:

«1. A 6. hadsereg délkelet felé való megbízható biztosítás mellett mielőbb Loznica—Zavlaka vonalán túlra nyomul elő, hogy az 5. hadsereggel való csatlakozás mielőbb elérhető s az ellenség két arcvonalból támadható legyen.

2. A *XVI. hadtest* zöme, Bogát alt. csoportja, és pedig az 1. ho., 5., 6. ddr., továbbá a kombinált ddr., 7. és 11. hegyi tar. osztály egyelőre a Krupanj, Jovicici—Stolice vonalig vonul elő. Tőle balra a *XV. hadtest*.

Trollmann alt. csoportja, és pedig az 1., 2. és 13. hegyi ddr. és a 109. népf. ddr. feladata elsőbben Rozanj 976 —Petrina stena 832 -ó-környékén a 6. hadsereg jobboldalát biztosítani. Beosztva 12/1. táb. ágyúosztály (3 üteg).

3. *Ellenség* ma délelőtt Krupanj—Zavlaka és Belacrkva irányában visszavonulóban észleltetett. Rozanj—Presadi még látszólag meg vannak szállva.

4. A 18. ho. holnap, szeptember 13-án a Petrina stena—Presadi—Rozanj területét éri el.

1. hegyi ddr. holnap 6^h-kor a 813 -φ-ról Mramor—706 ☐—Petrina stena 832 ☐ magaslati vonulatra menetel s azt, zömével a Mramor 573 ☐-on, birtokba veszi.

A 12/1. táb. ágyús osztály még ma az 1. hegyi ddr.-hoz a 813 -φ-ra menetel s szeptember 13-án első feladata az 1. hegyi ddr. Mramor felé való előnyomulását támogatni.

A 2. hegyi ddr. és mögötte 13. ddr. 813 ☐ és Sokolska pl. hegyháton át a Rozanjra menetel.

Elővéd a 2. ddr. Sanac csoportja egy hegyi ágyúsüteggel indul 6^h-kor a Sanacról. A 2. hegyi ddr. zöme, a főcsapat élével 8^h-kor a 813 ☐-on csatlakozik. A 2. ddr. egy ütege 7^h-kor a 813 ☐-on az 1. ddr.-nak átadandó. A 2. hegyi ddr. az Uzovnica völgyön vegye útját a 813 -φ-ra.

13. hegyi ddr. 10^h 30'-kor csatlakozik a 813-as magaslaton a 2. hegyi ddr.-hoz.

Az Obodnik—Sanac-i utat és az ettől nyugatra fekvő területet a 18. ho. csapatai és vonatai ürítsék ki. A vonatok indulásukig az országúttól keletre táborozzanak. Az 1. hegyi ddr. és a tábori ágyús osztály menete ne zavarja a 18. ho. menetét.

109. népf. ddr. feladata holnap a Peckára vezető út mindkét oldalán fekvő magaslatokat (Visibaba—Kolo brdo) birtokba venni és biztosítását a Povisina 1070 ☐-ra előretolni. A Gorica 924 ☐-on levő különítmény utasítandó, hogy Rozanjon át Presadi és Zelenikre nyomuljon elő.

Az Osmacenál álló 2 népf. század utasítandó, hogy felváltásuk után a Tegare-i Drina-szűkületet a folyó mindkét oldalán Rogacica felé zárják el.

5. *Vonatok:* A dandárok az ütközet és élelmezési vonataikat, 1 gyalogsági, 1 tüzér lőszer és 1 szabványos élelmezési lépcsőt visznek magukkal. A többi vonat holnap 14^h-kor a 813-as magaslaton a következő sorrendben gyülekezzen: 13., 2., 1. hegyi ddr. vonatai. Vonatfedezet a 8/III. zlj. menetszázada. Parancsnok a ho. vonatpk.

6. *Összeköttetések:* A 2. hegyi ddr. még ma kiépít Sanacról a 813 ☐-ra egy vonalat és azt holnap menetvonalán meghosszabbítja. A ma fennálló összeköttetések indulás után leépítendőek.

7. A 109. népf. ddr. távjelző összeköttetést keres és ha Rozanj nincs ellenséges kézben, közvetlen vonalat épít a ho.-hoz.

8. Ho. pság egyelőre a 813-as magaslaton.»

Ez az intézkedés ismét világos példája annak, hogy a ho. pság nem élte bele magát a helyzetbe. A 11-én kiadott esti intézkedésben elrendeli, hogy a ddr.-nak a Zdrelára kikülönített 2 zlj a (64. és 70.) a Zdrela 813 ☐ környékén az 1. h. ddral együtt éj jelezzen; 12-én délben pedig a ddr. 2 zlj át és 1 üteget rendeli a Sanacra, vagyis a ddr. 5 zljből és 2 ütegből 4 zlj és 1 üteg felett már maga intézkedett s így ez az erő a ddr.

menete szempontjából egyelőre számba nem jöhetett, mégis a fenti menetintézkedésben a ddr. részére elrendeli, hogy mint «főcsapat» az Uzovnica völgyön vegye útját. Mi maradt a dandárból a parancsnokság kezében a 813 eléréséig, vagyis amíg a Zdrela-csoport (64/III. és 70/11.) csatlakozhatott?

1 zlj, 1 üteg és a vonat részei. S ezzel kellett volna az Usovnicavölgyön át menetelni és 8^h-kor a 813 -ó~ra beérkezni. Épen a sok málhásállattal a járhatatlan terepen. Bár a ddr. pság már a térképből is megállapította azt, hogy az Uzovnicavölgyön át csak a legnagyobb nehézségek árán lehetne vonatokkal (tüzérséggel) átjutni, mindazonáltal tisztíjárőrököt küldött ki a terepviszonyok felderítésére. Ezeknek a jelentése alapján a következő javaslatot tette a ho. pságnak:

«A ho. pság által elrendelt út és terepfelderítés eredménye az, hogy a 813-as magaslathoz az Uzovnicavölgyön csapatokkal keresztüljutni nem lehet, mert semmiféle út nincs. A terep erdővel erősen fedve van és számos sziklás szakadék gátolja a haladást. Ezenfelül a menet megkezdésekor holnap is erős köddel kell számolni. Mindezekre való tekintettel jelentem, hogy a ddr. korábban indul, a sanaci úton fog menetelni s a 835-ös magaslatot végével 7^h-kor elhagyja. A 13. hegyi ddr. is felszólítattott 7^h előtt a Sanacon akként csoportosulni, hogy a Sanac 813-as út ezidőtájt szabad legyen.»

A ddr. pság kötelességet vélt teljesíteni akkor, amidőn fenti változtatást elrendelte, mert ismerve a vidéket, a két ddr.-nak a szakgatott Uzovnicavölgybe való leereszkedése azt vonta volna maga után, hogy ezek egész napot a szakadékok között vesződtek és felesleges fáradalmaikat szenvedtek volna. Ez ellen csakis az 1. ho.-ra való tekintetből számba vehető menettechnikai szempontok szólhattak és ezt az akadályt a ddr. pság 1 órával korábbi indulási időponttal megoldotta. "* Radikálisan és egyszerűen véli a ho. pság az utánpótlás, illetve a vonatok mozgatásának kérdését is megoldani. Tudjuk az előző intézkedésekből, hogy a ho. felvételezései Han Osonskora voltak alapozva. Fenti menetintézkedésben elrendeli a ho. pság, hogy az Obodnik-Sanaci és az attól nyugatra lévő területet a ho. csapatai és vonatai nem használhatják.

Erre az intézkedésre a ho. pságot bizonyára ugyancsak a ho.-hoz északra csatlakozva előnyomuló szomszédos ho.-ra való menettechnikai tekintetek készítették. Bár elképzelhetetlen az, hogy az északi szomszéd ho.-nak legalább is egyelőre — kizárólagos szüksége lehetett volna az Obodnik—Mhn. Gradinai útszakaszra, de még ha így lett volna is, vagy a hadtest pság rendelkezett volna ily értelemben, akkor is kötelessége lett volna a ho. pságnak saját csapatai és vonatai érdekében módosítólag közbelépni, vagy a szomszédos ho.-val megegyezni olyképen, hogy saját kötelékei kárt ne szenvedjenek.

A parancs logikus következménye ugyanis az lett volna, hogy a vonatoknak vissza kellett volna menetelni Mhn. Policra s onnan az igen nehezen járható Veles—Zdrelai háton át teljesíthették volna azt a parancsot, hogy 14^h-kor a 813 -ó-on gyülekezzenek.

Az ilyen hatalmas kanyarodónál, mint ez volt, mindenesetre óvatosan kell bánni a vonatokkal, de tőlük lehetetlen teljesítményeket követelni nem lehet.

A valóságban természetesen senki nem tartotta be a ho. parancsot az út szabadon hagyását illetően, de nem is volt rá szükség. Az út és a közvetlen mellette vezető terepen bőségesen volt hely az összes csapatok és vonatok részére, anélkül, hogy bárkit is akadályoztak volna.

Szeptember 13.

A ddr. az elővédnek kijelölt sanaci különítménnyel (76/III., 101/II. és 1 üteg) a Sanacról, a 8/III. zljjal és 1 üteggel, a lovas szakasszal, távb. osztaggal és az intézetekkel (málhásállatok kettesével) élével a Mhn. Gradina környékéről 5^h-kor indult egy oszlopban a 813 -ó-on át, amelyet a főcsapat élével 7^h körül ért el. Itt besoroltak a menetoszlopba a már ott várakozó zljak (64/11. és 70/11.). A főcsapatnál menetelő üteg az 1. hegyi ddr.-nak adatott át.

Az elővéd 11^h körül elérte a Miletina-magaslatot, ahol a 109. népf. ddr. gyenge 2 ½ zlját és egy fél határvadász századot talált. Ezekről annyit tudott meg, hogy a Rozanjon az ellenség jól előkészített állásban van s tüzérséggel is rendelkezik (legalább 2 löveg), de a 109. népi. ddr. hollétéről közelebbi felvilágosítást adni nem tudtak. Ezek a hírek a ho. psággal közöltettek s a csapatok rövid pihenőt kaptak. 12^h körül érkezett a ho. pság alábbi intézkedése:

«1. Az ellenség általában visszavonulóban Zavlaka felé s alárendelt erőkkel és tüzérséggel tartja a Mramor, Petrina stena 832 -ó-, Rozanj 976 -ó- és Prozlop magaslatokat.

2. Az 1. hegyi ddr. parancsszerűen a Mramor és Petrina stena magaslatokat vegye birtokába.

3. A 12/1. táb. ágyúosztály (3 üteg) 2 üteggel az 1. hegyi ddr. előnyomulását támogatja és kiküld 1 üteget a Miletinára, hogy a 2. hegyi ddr. támadását a Rozanjra előkészítse. Az 1. ho. egy tarackos ütege fog ma délelőtt az ágyúosztályhoz beérkezni s ez azonnal a Miletinára irányítandó. Helyette az ágyúosztály egy 6 löveges üteget ad le az 1. ho. részére s ez az üteg a Sanac—Krupanji útra irányítandó, ahol az 1. ho. jobboszlopa előnyomul.

4. A 2. hegyi ddr. Csulik őrnagy népf. különítményével (29/11., 27/111. és 29. népf. ezred 1 százada, y₂ 2. határ a vd. szd.) birtokba veszi a Petrina stena—Presadi—Zelenik és Rozanj magaslatokat.

5. 13. hegyi ddr. követi a 2. ddr.-t a Miletináig és ott az én rendelkezésemre áll.

6. 109. népf. ddr. tűzérési tüzellel támogatja a 2. hegyi ddr. előnyomulását és a Prozlóp felé vezető út mentén Prozlópra nyomul elő.

7. Ho. pság Kuline, később Miletina. Távjelző összeköttetés.»

A ddr. parancsnok terve az elrendelt támadás végrehajtására az, hogy az eddig elővédet képező 2 zljjal, a népf. ddr. nála lévő részeivel és 1 üteggel a kijelölt menetvonal mentén a Rozanjt arcban, a főcsapat élén menetelő 64/III. és 70/11. zljjal Lazen át lekanyarodva, oldalban támadni. A 8/III. zlj tartalék a hegyháton egyelőre Miletina környékén, a ddr. pság az arctámadó csoportnál.

Ily értelemben adták ki a szükséges parancsok s az előremozgás a kora délutáni órákban megkezdődött.

Belső szárnyukkal iránnyal a Rozanjra vezető öszvérút mentén, az úttól jobbra a 101/11., balra a 76/III. zlj, az egészre elosztva a népfölkelők (a 109. népf. ddr. itt előtalált részei), míg a % határ vad. szd. a Petkovobrdora irányított, hogy az átkaroló csoporttal az összeköttetést felvegye. Az üteg az út mentén maradt.

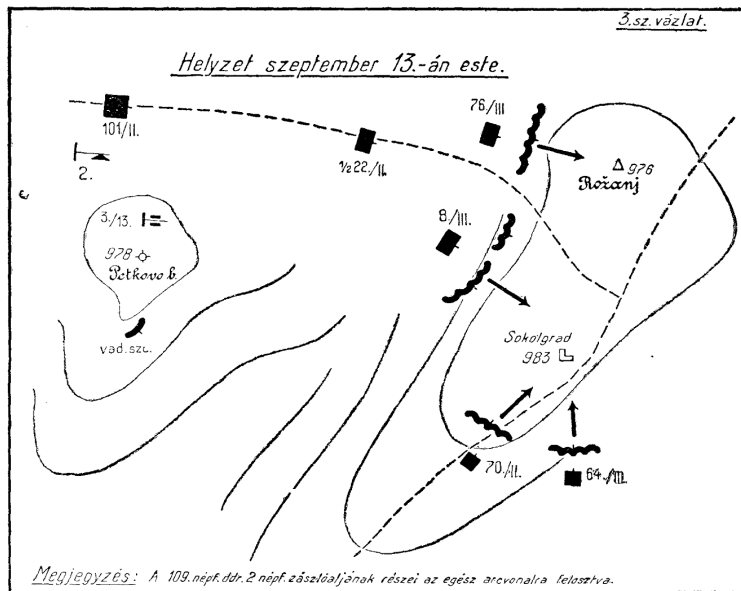
16^h-ig az arcban támadó zljak a Rozanjon kiválóan domináló állásban lévő s tűzérésével hatásosan dolgozó ellenséget 4—500 m-re megközelítették. A rendkívül meredek Rozanj-lejtőn ez a kb. 3 zljnyi erő megakadt. Rohamra nem indulhatott, mert csak a biztos romlásba rohant volna. A ddr. pság a küzdő zljakhoz előrement s a helyszínen tájékozódva azt tervezte, hogy bevárja, amíg a Lazen át irányított átkaroló csoport (64/III. és 70/11.) Sokolgrad várromot megközelíti s annak oldalozó hatása érvényesül és azzal egyetemben fogja a rohamot az arccsoportnál is elrendelni.

A túlságos merészen megközelítő 101/11. zlj a délután folyamán ismét érzékeny veszteségeket szenvedett. A ddr. pság tehát, hogy ezt a zljt a nyugalomhoz juttassa, amely már 10 és 11-én is a legjobban vérzett s a viszonyok alakulása folytán 12-én sem pihenhett és ezen a napon is elővéd viszonyba került, elrendeli, hogy a tartalékban lévő 8/III. zljjal helyet cseréljen. A felváltás az erdős területen minden nehézség nélkül eszközölhető volt. A délután azzal telt el, hogy a küzdők heves tűzharcot vívtak a Rozanj lejtőjén s a ddr. pság várta az átkaroló csoport megjelenését. A terv az volt, hogy ha az átkaroló csoport támadása még 13-án érvényesül, a Rozanjt még ezen a napon birtokba venni, ellenkező esetben az elért állásokban kitartani s másnap reggel a támadást folytatni.

A türelmetlenül várt átkaroló csoport azonban a sziklás Lazevölgyből csak igen nehezen tudott a helyenkint falszerűen meredek

Rozanj-lejtőn felkapaszkodni, úgyhogy csak 18—19^h körül voltak részei a Sokolgrad 982 oldal lejtőjének fele magasságában láthatók. így a támadást 14-re kellett halasztani. A csapatok az ellenséggel közvetlen érintkezésben éjjeltek s egész éjszaka élénk tűzharc folyt. A dandár esti helyzete a 3. vázlatból vehető ki.

3.sz. vázlat.

Szeptember 14-én 5^h 30'-kor érkezett a ho. pság alábbi intézkedése:

«Intézkedés szept. 14-re:

1. Az 1. hegyi ddr. tegnap Mramor és Licani magaslatokat elfoglalta. Hogy Petrina stenát a 63. zlj megszállta-e, nem ismeretes. 2. hegyi ddr. Rozanjt a sötétség beállta miatt már nem foglalhatta el. A 109. népf. ddr. általában Dugó és Perlovsko b.-on maradt.

2. A hadosztály ma a Mramor—Licani magaslati vonal kézbentartása mellett a Kriva-völgy mindkét oldalán Petrina stena—Presadi—Rozanj felé folytatja előnyomulását.

1. hegyi ddr. az említett magaslati vonal kézbentartása mellett, nélkülözhető erejével Petrina stena és Presadi ellen támad. E célra még

1½ zljat és 1 üteget a 13. ddr.-tól beosztok. Ez a támadó csoport igyekezzék a Rozanjt megszállva tartó ellenség hátába kerülni.

2. *hegyi ddr.* mindkét ütegevel és ½ 22-es zljjal a támadást Rozanj ellen a Kriva r-től délre folytatja s felveszi az összeköttetést a Krivatól északra támadó csoporttal.

13. *hegyi ddr.* (2 zlj és 1 üteg) ho. tartalék a Miletinán.

12/1. ágyúosztály Kulinéről támogatja a Kriva r.-tól északra lévő támadó csoportot. Fedezet ½ 101. zlj. A tb. tarackos üteg utasítva lesz, hogy a Gorica-hátról, esetleg ettől nyugatra lévő területről a rozanji ellenséges állásokat gyenge tűz alá.

109. népf. ddr. Golo b.-ről egy támadó csoportot Zelenik felé küldjön, hogy a 2. ddr. előnyomulása! támogassa, egyébként a ddr. zöme a Sregjevi nyereg felé nyomuljon elő.

3. Ho. pság a Kulinén. Oda távbeszélő összeköttetés létesítendő.

4. y_2 101. zlj a tarackosüteg fedezete és várja ezt Miletinától nyugatra.

5. A ddrok figyelmét felhívom, hogy óránként küldjenek jelentést)), A ddr. a támadást az előző napi csoportosításban 6^h-kor megindította, anélkül, hogy a még mindig átkaroló mozdulatot végrehajtó 70/11. és 64/III. zlj rohamtávolságra ért volna. Ez utóbbiak hatása mindazonáltal már érezhető volt, mert 8^h körül az ellenség az erélyes arctámadás elől állásait kezdte kiüríteni. A clclr. pság az elől lévő zljak eme jelentésére előre ment a Rozanjra, hogy személyesen győződjék meg a helyzetről. Terve az volt, hogy a Rozanj elfoglalása után a dandárnak pihenőt ad, a tűzértséget a Rozanjra előre vonja, hogy a Petrina stenán harcoló 1. hegyi ddr.-nak oldalozó tűzértségi tűzzel támogatást nyújthasson. A ddr. egyidejűleg további irányokat kért, mert a ho. parancsa csak a Rozanjig jelölte meg a támadás irányát.

A pihenő azonban megvalósítható nem volt, mert a szerbek közvetlen a Rozanjtól keletre, a Zelenik és Presadi közötti vonulaton heves ellenállást fejtettek ki s a dandár csapatai itt nehéz harcokba keveredtek. — Most már az átkaroló csoporttal is megvolt az összeköttetés látás útján s a 64/III. és 70/11. zlj helyzetéből most már látni lehetett, hogy előző nap miért késtek, nevezetesen zömükkel egészen a Rozanj mögé, a Zelenik vonulatra törekedtek. — Ezek háttámadásának volt köszönhető, hogy az ellenség a rozanji kitűnő állását feladta. — A szerbek szívósságára jellemző azonban, hogy az elhagyott állás mögött alig 1000 m-re ismét képesek voltak még makacsabb ellenállást kifejteni. (Lehetséges, sőt valószínű, hogy 14-én délelőtt erősbítéseket kaptak, amint ez a további események leírásából joggal következtethető.)

Mialatt így a dandár újabb harcba keveredett, érkezett 9^h-kor a ho. pság alábbi parancsa:

«1. A 2. hegyi ddr. Rozanjt elfoglalta. Az 1. hegyi ddral szemben is visszahúzódik az ellenséges tüzérség.

2. A 13. hegyi ddr. a 2. hegyi ddrt, amelynek pihenőre van szüksége, felváltja s folytatja a támadást Zelenik felé, majd főerejével Presadi—Petrina s Lena felé fordul.

3. Az 1. hegyi ddr. okvetlen foglalja el Mramort, azután zömével a 706—Petrina stena területre vonuljon.

4. A 2. hegyi ddr. a felváltás után ho. tartalék a Rozanjon.

5. A Láb. ágyúosztály Kulinén marad és támogassa az 1. ddr. támadását. A tábori tarackosüteg beérkezése utána 2. ddr.-hoz fog irányíthatni.

6. Ho. pság Kulinén».

10^h-kor a 2. hegyi ddr. következő helyzetjelentést küld a 18. ho. psághoz:

«*Heljzel 10^h-kor:* A 8/III. és 76/III. zlj a Rozanj és Sokolgrad túlsó lejtőin harcban áll a Zelenikről ény.-ra húzódo nyúlványon állást berendező ellenséggel. Az ellenség erődítési munkálataiban megzavartatott. A 70/11. és 64/III. zljnak még nincs csatlakozása, úgy látszik, hogy a Zeleniket délről támadják. Egy fogoly bemondása szerint a dandárral szemben a 14., 15. és 16. szerb ezred részei és 4 löveg állottak». Egyidejűleg kéri a ddr. pság, hogy a ho. utasítsa a tüzérséget a Rozanj elleni tűz beszüntetésére, mert a saját csapatok veszélyeztetve vannak.

A déli órákban beérkezett a 13. hegyi ddr. a 2. hegyi ddr. felváltása céljából. A felváltás végrehajtásáról azonban egyelőre szó sem lehetett, mert a 2. ddr. csapatai az ellenséggel közvetlen érintkezésben, attól néhány száz méterre voltak igen heves harcban. Azokat visszavenni ebben a helyzetben nem lehetett.

A harc a kora délutáni órákban igen heves lett s a veszteségek oly érzékenyek, hogy a küzdők erősbitést kértek. A ddr. pság 14^h-kor a 13. ddr. psággal egyetértésben a küzdők megerősítésére beveti a 13. ddr. 1 y₂ zlj át s alábbi jelentést küldi a ho. pságnak:

«2 zlj (64. és 70.), amely tegnap átkarolásra kiküldetett, elfoglalta a Zelenik és Rozanj közötti előkupot. Rozanj keleti lejtőjén 2 zlj arcban támad az előbbi kúptól északra állásban lévő ellenség ellen. — 14^h-kor a 13. ddr. 1 és 1/2 zlj át Rozanjtól keletre bevettem. A harc igen élénk. Mindkét ddr. pság (2. és 13.) a Rozanjon. A 13. ddr. még a 2. zlj tartalék felett rendelkezik, a 2. ddr.-nak semmi tartaléka nincs.»

Eközben az északra szomszédos 1. ddr.-nál, amely Mramor—Ravno b.—706 -6- magaslatokon harcolt, a helyzet kritikussá vált. Afl. hegyi ddrt elért állásaiból a szerbek erőteljes ellentámadással részben visszaszorították. A ho. pság tehát 3^h 30'-kor az alábbi parancsot adja:

«A 2. hegyi ddr. minden rendelkezésre álló erővel Presadin át az ellenség oldalába támadjon, amely az 1. hegyi ddr. ellen ellentámadásba ment át.»

E parancs végrehajtásának előfeltétele lett volna, hogy a 2. ddr. a Presadi—Zelenik kúpokot összekötő vonulatot megszállva tartó elleniséget visszavesse, de a ddr. itt nehéz harcban állott. Nem maradt tehát más megoldás, mint a 13. ddr. még nem harcoló 2 zlját az 1. ddr. támogatására a Kriva r. völgyön át irányítani. Egyébként a 2. ddr.-nak a Zeleniken és az attól északra lévő vonulaton, majd mindenütt rohamtávolságra lévő csapatait fényes nappal visszavonni nem lehetett, de nem is lett volna célszerű. — A ho. pság tehát úgy intézkedett, hogy: «a 13. hegyi ddr. 1 zlja az 1. ddr. támogatása céljából iránnyal a 706 -ó-ra támadjon. A 13. ddr. 2 zlja a Sokolska planinán Kuline környékén ho. tartalékot képez. — a Rozanj harccsoport semmiféle támogatásra ne számítsen».

A dandár fenti helyzetében döntő jelentőségű lett volna, ha a 109 népf. ddr., amelynek ezidőtájt valahol a Kik 842 -φ- és Proslop környékén kellett volna lennie, ha mással nem is, de legalább tűzérőségével (korszerű tábori ágyúkkal rendelkező) támogatja a nehéz harcot vívó saját csapatokat. 14.-e folyamán egész nap folytak a kísérletek, hogy a 109. népf. ddral az összeköttetés felvételük (járőrök, különítmények, fényjelzés, a ho. pság útján), de sikertelenül. A ho. pságnak sem volt már 24 óra óta oda összeköttetése s a támadási parancsokat sem tudta kézbesíteni. — A 109. népf. ddr., amelynek kocsizó tűzérősége volt, valószínűen tűzérősége kedvéért általában a Ljubovija—Proslop—Peckai karbantartott kocsíút mentén nyomult elő. Ezt az utat kétoldali meredek lejtőjű hegyek kísérték s nem volt nehéz dolguk a szerbeknek a ddrt feltartóztatni. Ilyenformán ez a ddr. a ho. harca szempontjából a 13.-i és 14.-i harcok folyamán teljesen elveszett.

Mielőtt még az eseményeket tovább követnénk, addig, amíg a szept. 13. és 14.-i események élénk képzeletben vannak, nem lesz érdektelen a különböző elhatározásokkal és parancsokkal foglalkozni.

A részletektől eltekintve, mi volt a helyzet szept. 13-án?

A hírek szerint az ellenség visszavonulóban volt keleti irányban, Pvozanj és Presadi még megszállva. A hadosztály feladata volt a Rozanj 976 ⚔—Petrina stena 832 ⚔ területét birtokba venni és a 6. hadsereg jobb szárnyát biztosítani. Ezt a feladatot a ho. pság akként véli megoldhatónak» hogy a rendelkezésére álló 3 dandárból (mert a 109. népf. ddr. önálló harcot vívott) egyet a Rozanj felé délkeleti-, egyet a Mramor felé északi iránnyal vet be s reméli, hogy majd idővel ez a két ddr. találkozik. Egy dandárt tartalékul tart vissza a kettő között. Az első táma-

dási célok (Mramor 573 és Rozanj 976) egymástól kb. 8 km-re vannak. Hogy a ho. pság főleg az 1. hegyi ddr.-nál komoly küzdelemre számíthatott, kilátszik abból, hogy a ddr. szervezetszerű tüzéségéhez még a 2. ddr. egy ütegét is beosztotta s a ho. közvetlen 12 I. táb. ágyúosztályt teljesen az 1. ddr. támogatására utasította.

A három küzdő harccsoport (109. népf. ddr., 2. és 1. hegyi ddr.) így a hegyi terepen teljesen különválasztva, egymástól 8—10 km-re harcol. Eredményt természetesen egyik sem tud elérni. — A támadásnak súlya sehol nincs.

Ahelyett, hogy a ho. a Rozanj—Presadi—Zelenik hegy tömböt egész erővel támadta volna, amelynek elfoglalása után bármely irányban lett volna mozgási lehetősége, három különböző irányban támadott. Egészen elhibázott dolog volt az 1. ddr-t a viszonylagosan is 600 m mély Bogostica völgybe lezavarni, hogy a völgy másik oldalán újra 3—400 m-t felfelé másszon s a legnehezebb terepviszonyok között támadjon.

A 2. ddr. a ho. 13.-i déli támadóintézkedése értelmében 3 zljjal arcan és 2 zljjal Lazen át átkarolólag támadja a Rozanjt. Bár ez a gondolat elvileg helyes volt, itt is hiányzott a súlypont utáni törekvés. Egyik helyen 2 zlj, a másik helyen 3, nem oly erőelosztás, amely a súlyt kifejezésre juttatja. Ugyan a 2. dandárnál a helyi siker sem maradt el, mert az ellenség a különlegesen fontos és domináló rozanji állását kénytelen volt 14-én reggel az átkaroló csoport hatása következtében feladni, mégis sokkal nagyobb lett volna az eredmény, ha az átkaroló csoport 4 zlj erős s ezt a ddr. pság maga vezeti. A Sokolska pl.-án elegendő lett volna 1 zljnek és a népfelkelőknek a meghagyása, hisz ott volt még mögötte az egész 13. ddr., mint ho. tartalék!

A szept. 14.-e folyamán kiadott intézkedések azt mutatják, hogy a ho. pság elvesztette a fejét. — A reggel 6^h-kor kiadott parancsban a 13. ddr. 1% zlja és 1 ütege az 1. dandárhoz, 2 zlja a 2. ddr.-hoz osztatott be s 2 zlj és 1 üteg ho. tartalékot képezett. Már 9^h-kor a ho. parancs úgy intézkedik, hogy a 13. ddr. váltsa fel a 2. dandárt. Az a kérdés merül itt fel, hogy mivel, hacsak 2 zlja és 1 ütege maradt?

10^h-kor a ho. pság elrendeli, hogy a 2. ddr. minden rendelkezésre álló erejével Presadin át támadjon.

16^h-kor pedig, hogy a 13. ddr. 1 zljjal Licani 706 -ó-ra támadjon, 2 zlja pedig tartalékot képez a Kuline környékén. — Ezenfelül a 2. ddr. 1 zlja (101/11.) lövegfedezetként rendeltetett ki. — Ennek a gyorsütemű parancsadásnak és változtatásnak természetesen a legnagyobb része nem került végrehajtásra. Még mielőtt az egyik parancs kivihető lett volna, jött a másik, úgyhogy a ddr. pság az előtte ismeretes harc helyzetnek megfelelő megoldást választott.

A heves harcban álló 2. hegyi ddr. megerősítése céljából a 2. ddr.

pság a kéznél lévő 13. ddr. 2 zlját felhasználja. Saját csapatok felváltásáról szó sem lehetett, mert a harc helyzet nem engedte meg a csapatok kivonását, az sem lett volna lehetséges, hogy a 100—200 m-re álló ellenség szeme láttára fényes nappal felváltást eszközöljünk. A 13. ddr.-nak még közelben álló harmadik zlja a Kriva völgyön át (600 m mélység!) a 706 ☉ Licani irányába küldetett, hogy az 1. ddr.-nak segítsen.

E mellett a kapkodó vezetés mellett, amely a részletek felől tájékozatlan volt és azokba mégis beavatkozott, veszendőbe ment a 2. ddr. által elért helyi siker is, mert a 13. ddr. ide-oda irányítása következtében a rozanji harccsoport sem tudta kiaknázni a 14-én reggel elért győzelmét s megakadt a Presadi—Zelenik vonulat lejtőjén az ellenségtől rohamtávolságra. — A 109. népf. ddral való összeköttetés felvételére irányuló állandó kísérletek a délután folyamán is meddők maradtak.

Estig a 2. ddr. helyzete nem változott. A csapatok a látszólag megerősítéshez jutott ellenséggel szemben rohamtávolságon kitarotak, de a betörésre irányuló kísérletek meghiúsultak.

Az esti órákban, amikor az 1. hegyi ddr. helyzete végleg tisztázódott, a 18. ho. pság alábbi parancsot adja:

«Streith ezds (1. hegyi ddr. pk.) az éjszaka folyamán nem maradhat Ravno b.-on, mert 3 ellenséges üteg oldalozza, tehát az éjszaka folyamán a Kuline—Miletina vonalra húzódik vissza. Gabriel tbk. (2. hegyi ddr. pk.) csapatait akként csoportosítsa, hogy holnap reggel északi vagy északkeleti irányban való támadáshoz készen legyen. Parancs még következik. — Ho. pság 813 ☉on, holnap valószínűleg a Zdrelán. Zelenik már saját kézben van?» Ez utóbbi kérdésre a ddr. válaszol, hogy saját csapatok rohamtávolságra vannak.

Nem érthető, hogy mit gondolt a ho. pság az alatt, hogy «Gabriel tbk. (2. hegyi ddr. parnoka) csapatait akként csoportosítsa, hogy holnap reggel északi vagy északkeleti irányban való támadáshoz készen legyen?» A helyzetet a ho. pság ismerte, hiszen távbeszélőn állandóan összeköttetésben volt a ddr. psággal. Már pedig a szóbanforgó helyzetben a ddr. örült, hogy csapatai a látszólag túlerős ellenséggel szemben kitarotak, valamilyen átcsoportosításról tehát szó sem lehetett. Ezt a parancsot is, mint sok mást, a ddr. pság átvette s figyelmen kívül hagyta.

Az éjszaka folyamán állandó erős, mindkét oldali puskatúz folyt, minden komolyabb tevékenység nélkül.

Szeptember 15.

7^h-kor érkezett a ho. parancsnokság alábbi intézkedése:

«1. hegyi ddr. részeivel még a 706-os magaslaton, tartja továbbá a Sokolska pl. északi szegélyét és a Ravno b.-tól délre lévő magaslatot. Tartaléka, tüzéségével Miletinán. Az ellenség két ezreddel a Mramoron, valószínűleg ma folytatja támadását a 706-os magaslat ellen. Kisebb ellenséges osztagok beszívárogtak a Milenkov km-re, amelyek azonban visszaszorítottak. — Gabriel tbk. a 2. ddr.-al Rozanjt és Petkovo brdot tartsa. A 13. hegyi ddr. parancsnokával és egy ütegével együtt a Sokolska planina mentén a Kulinera vonuljon s ezt a magaslatot szállja meg, hogy az ellenség előretörését Ravno b.-ról megakadályozza. — Ha Gabriel tbk. a Zeleniket és Petrina stenát már elfoglalta volna, mérlegelje, hogy nem volna-e hatásosabb Petrina stenáról Licani felé előretörni. Természetesen Rozanj birtokban tartása és 2 zlj-nak a Kulinera való kiküldetése mellett.

A 12/1. táb. ágyúosztály a ddr.-t Ravno brdo erős tűz alatt tartása által támogassa. Ha ellenséges gyalogság veszélyezteti, a Jagodnjára menjen vissza.

Az 1. ddr. vonatai Zdrelára, a 2. és 13. ddr. vonatai Robijára és Lazera irányítandók. Általános visszavonulás esetén, vagyis, ha az 1. ddr. a Sokolska pl.-t sem tudja tartani, a 813—Zdrela—Gorica—Petkovo b.—Rozanj vonala gondolható főellenállási vonalnak. Ez utóbbi azonban csakis a legvégső esetre, a parancsnokok tudomására szolgáló irányításnak tekintendő. Különben kitartani».

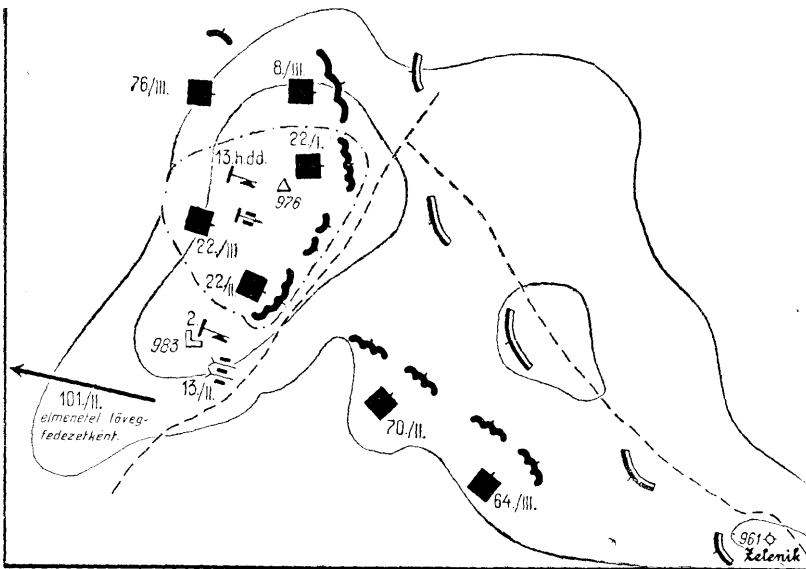
A Rozanj-csoport helyzetét a reggeli órákban a 4. számú vázlat mutatja. A hadosztálypság fenti reggeli parancsában a 13. ddr. Rozanjon harcoló összes részeinek kivonását s Kulinere való rendelését kívánja, hogy ott az 1. ddr. részére felvételi állást foglaljon el s a 2. drd.-nak elrendeli, hogy a Rozanjt és Petkovo brdot tartsa. Előző este pedig támadó szándékát (északi vagy északkeleti irányban) nyilvánította. A két parancs nélküli belső tartalmában a megfontolást és higgadságot. Az esti parancs az 1. ddr. helyzetét rosszabbnak tünteti fel, mint a reggeli, mégis támadni akar a rozanji csoporttal. A reggeli viszont — legalább is az intézkedés szövegezése után ítélve — az 1. ddr. helyzetét nem tartja tarthatatlannak, mégis biztonságul a 13. ddr. visszarendelését kívánja.

A heves harcban álló 13. ddrbeli részeket fényes nappal az ellenség hatásos tüzében kivonni s a 2. ddr. csapatait a Petkovo brdora visszavenni nem lehetett. Ha a ddr. az intézkedést végrehajtja, feltétlenül a legsúlyosabb veszteségek érik s a visszafelé igyekvő maradványokat aligha lehetett volna többé megállítani. A ddr. pság tehát elhatározta,

hogy a támadást folytatja s esetleg az elért siker után fog a lehetőség szerint a ho. parancsnak megfelelni. Ezt az elhatározást bejelentette a ho. pságnak, amely azt jóvá is hagyta. Le kell szögezni itt azt, hogy a ho. pság még mindig nem vette tudomásul azt, hogy *különösen hegyi terepen* valamely irányba már elindított vagy harcra vetett részek alkalmazásának megváltoztatása, kivonása és más irányba való bevetése rendkívül hosszadalmas és körülményes. A parancskészítési nehézségek, a mozgásnak bizonyos terephez való kötöttsége és az ellenséges maga-

4. sz. vázlat

Helyzet szeptember 15.-én a reggeli órákban.

tartás, valamint általában a hegyi harcban minden téren megnyilvánuló lassúság megkövetelik, hogy a vezetés jó előre gondoljon.

A szeptember 15-iki délelőtti folyamán a harccsoportok feletti parancsnoklási viszonyok megváltoztak és a feladatok is módosultak. Az 1. és 2. hegyi ddrből a ho. pság egy harccsoportot képzett és felette a parancsnokságot a 2. ddr. parancsnokára ruházta (?). Ennek a harccsoportnak az lett volna a feladata, hogy a Rozanj—706 \odot vonalát, de feltétlenül legalább a Rozanj—Sokolska planina vonalát a Rozanjtól a Miletináig bezárólag tartsa. A parancsnak azt a részét, hogy a 706 \odot tartandó, a ho. pság úgy látszik csak a forma kedvéért vette bele az intézkedésbe,

mert a parancs kiadásának időpontjában az 1. ddr. részei onnan már régen visszavonultak.

Ezzel a parancssal a ho. pság a rendelkezésre álló összes erők parancsokságát egyik ddrparancsnokára bízta. (A 109. népf. ddrt nem lehet számítani, mert arról második napja semmi hír nem jött.) Mindenesetre különös rendszabály akkor, amikor a helyzet az elgondolható legváltóságosabb volt.

III.

Visszacsapás.

A 2. ddr. a 13. ddr. vele együtt küzdő részeivel karöltve, tervszerűen folytatta a támadást és 14ⁿ-ig súlyos áldozatok árán elfoglalta a Presadi és Zelenik közötti előkúpot. Ez időpontig az 1. ddr. nagy veszteségekkel a Kriva r. völgyön át a Sokolska planinára vonult vissza. A 13. ddr. parnoka a 813 -φ- környékén található mindenféle csapat (lövégfedezetek, vonatfedezetek, menetalakulatok, 1. ddr. visszavonuló részei, szétugrasztottak) felett átveszi a parancsnokságot, hogy szükség esetén ezekkel s a közelben lévő tűzérsséggel az 1. ddrt követő szerbek előnyomulásának gátat vessen.

A 2. ddr. pság terve az volt, hogy a sikerült támadás után, az elért állásokban estig kitart s a 13. ddr-nak a ho. parancsa értelmében kivonandó részeit az éjtszaka folyamán fogja hátravenni. A ddr. csapatai a nagy veszteségek (40—50%) ellenérc szívósan kitartottak a néhány száz méterre visszavonult és magát újra beásó ellenséggel szemben, mindinkább érezhető volt azonban a nagy ellenséges fölény, úgy hogy a ddr. pság még nappal szemrevételezte azt az állást a Rozanj—Sokolgrad vonalában, amelybe az éjtszaka folyamán a ddr. csapatai a 13. ddr. zászlóaljainak kivonásával egyidejűleg visszaveendők voltak.

Ez a szept. 15-ről 16-ra virradó éjjel végrehajtott művelet rendkívül bonyolult volt. Sötét éjtszaka, zuhogó esőben, a sziklás terepen kellett a teljesen összekeveredett 2. és 13. ddrbeli zljaknak visszajönni, de úgy, hogy a 2. ddr. részei csak a Rozanjig jöhettek, míg a 13. ddr. részeinek tovább a Miletina magaslatra kellett vonulni. Ennek a bonyolult megoldásnak nem is maradtak el a káros következményei. Hajnalban, amikor világosodni kezdett, kiderült, hogy a Rozanj üres, azon saját csapat nincs.

A ddr. pság az összes kéznél lévő közegek igénybevételével igyekezett azonnal a helyzetet tisztázni. Kiderült, hogy a 13. ddr. zljaival összekeveredett saját csapatok az éjtszaka folyamán jóval a Rozanj mögé vonultak vissza. (Lehet, hogy a sötét éjtszakában a sok kúp között nem tudták megállapítani, hogy melyik az igazi.) A Rozanj kúptól északra és délre állásban lévő csapatok pedig észrevéve a hátramozgást, abban a hiszemben, hogy a parancs őket el nem érte, magukat elszige-

telve érezvén, szintén visszahúzódtak. Röviden az egész ddr. általános visszafelmozgásban volt és csakis a ddr. pság közegeinek s a tábori csendőröknek fegyveres fellépése tudta a csapatokat a Petkovo brdo magasságában megállítani.

Hiba volt a ddr. pság részéről, hogy abban a vonalban, amelyet a saját csapatokkal megszállani akart, nem állított fel még a hátramo zgás kezdete előtt közegeket (kisebb csapatrészeket), amelyek az éjtszaka visszatérő saját csapatokat felfogták volna.

Szeptember 16.

A fentebb leírt váratlan incidens a szerbeket könnyű szerrel, harc nélkül a Rozanj tömb birtokába juttatta s onnan uralhatták az egész Sokolska planinát. További előremozgásuknak a Rozanj irányából azonban a Petkovo brdot (amely csak néhány méterrel volt alacsonyabb a Rozanj tömbnél) tartó 2. ddr. még gátat tudott vetni. A csapatok aránylag kis területen együtt voltak, csupán a 64/III. zlj. hiányzott, belőle mindössze kb. 80 fő jelentkezett, a többbit úgy látszik a szerbek elválták sa 109. népf. ddr. felé tértek ki.

9^h-kor érkezik a ho. pság alábbi intézkedése:

«1. A legnagyobb fontossággal bír, hogy az elért fővonulat Jagodnja —Nesino b.—Milenkov km., Sokolska pl.—Rozanj továbbra is kezünkben maradjon, hogy ezáltal a saját főerőinket tehermentesítsük.

2. Az 1. ho. Mianovici—Srednjén át a Krupanjtól északra fekvő magaslatokat fogja megtámadni.

3. Goingerer tbk. csoportja fenti támadást az alárendelt 12/1. tábori ágyús osztállyal támogatassa.

4. Rerchtold gróf (13 ddr. pk.) csoportja tartja a Goingerer tbk-hoz csatlakozó területet Kulineig bezárólag. Nélkülözhető erők ho. tartalékot képeznek a Sanacon.

5. Gabriel tbk. csoportja tartja a Rerchtold grófhhoz csatlakozó területet Miletinán át Rozanjig. Az 1. ddr. megerősítésére megfelelő intézkedések teendők.

6. A 109. népf. ddr. Gabriel tbk. csoportjának jobb szárnyán támadólag nyomuljon előre a Proslop felé és biztosítsa a ho. szárnyát és oldalát. Felderítés Rogacica felé.

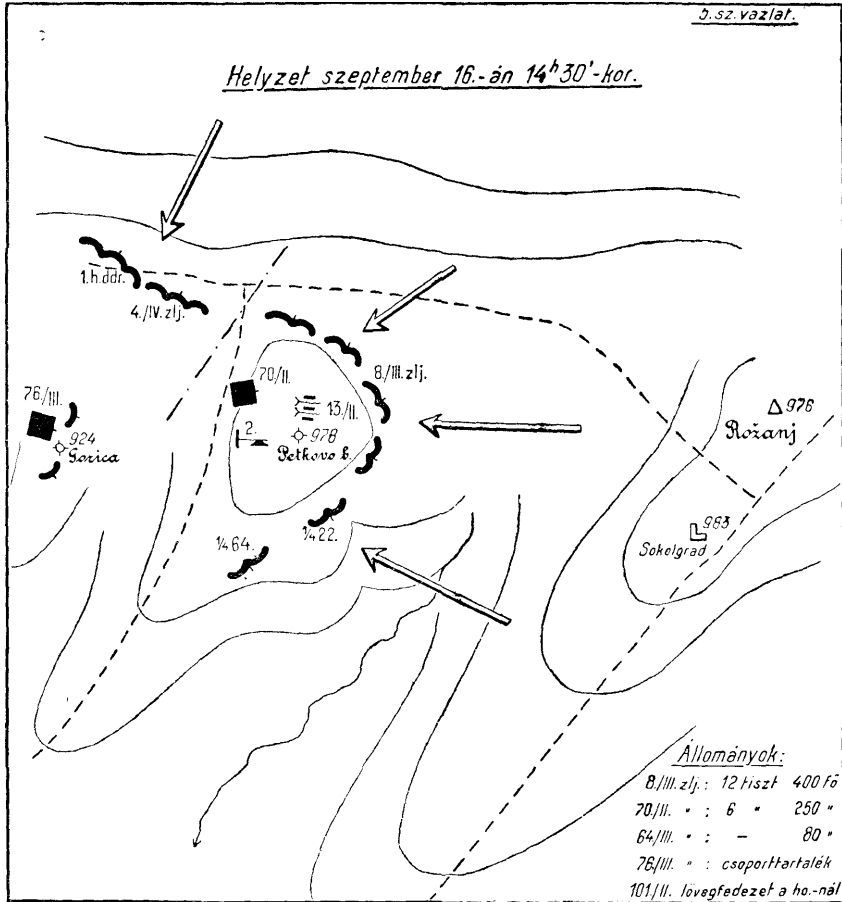
7. Ho. pság Sv. Petarnál».

Napkeltével a szerbek megkezdték a támadást. Úgy a Rozanj—Sokolgrad, mind a Kriva r. irányából, sőt a Sokolski p. irányából is.

10^h-kor a ddr. pság a hadosztálynak távbeszélőn alábbi jelentést küldi:

«2. ddr. tartja magát. Tegnap a 22. ezred kivonása után már nem

lehetett a Rozanjon maradni, mert a ddr. különböző részei a sötétségben csatlakoztak. A 2. ddr. most a Pctkovo brdon áll. 1. ddr. a Miletinán. 2. ddr. igen gyenge (8/III. zlj 600 fő, 70/11. 700, 76/III. 400, 1 szd 64-es 80 fő) 76/111. zlj. csoporttartalék. Kérem a ddr. elkülönített részeit (101/11. zlj., tüzérség stb.) a ddr.-hoz irányítani. A szélső jobb szárnyon állok. Az ellenség minden oldalról támad».

A jelentés kézhez vétele után a ho. vk. főnök beszélt a ddr. parancsnokkal s a ho. pk ama parancsát közvetíti, hogy a ddr. pság utasítsa a. 109. népf. dclrt, hogy az avatkozzon be végre a harcba és tehermentesítse a 2. ddr-t. (Érdekes, hogy amikor a ho. pság nagy gépezetével napok óta nem tudott érintkezést találni a 109. népf. ddr-rel, akkor megparan-

csolja egy válságos helyzetben levő ddr. parancsnokának, hogy ezt oldja meg!) Egyébként a távbeszélőn lefolyt beszélgetésből az volt kivehető, hogy a ho. pság azt, hogy a ddrt az ellenség több oldalról támadja, nem tartja valószínűnek. A ho. pság azzal biztatta a ddr. parancsnokot, hogy a hiányzó emberek bizonyára az erdőben tévedtek el és rövidesen előkerülnek. A ddr. parancsnok benyomása az volt, hogy róla azt tartják, hogy rémeket lát és helyzete korántsem annyira súlyos, mint ahogy azt ő megítéli.

Mint ebből látható, a ho. pság nem látja helyesen a helyzetet. Az 1. ddr. visszavonulóban volt, a 2. is túlerőről jelentett s megkezdte a hátrafelé való mozgást. A ho. pságnál mindez nem váltott ki semmiféle intézkedést.

A déli órákban a távb. osztag véletlenül leolvas egy fényjelzővel küldött távmondatot, amelyet a 109. népf. ddr. a ho. psághoz intézett, amelyben a ddr. jelenti, hogy a szerb túlerő elől kénytelen a Dugó magaslatra visszavonulni. Ez annyit jelentett, hogy az ellenség most már háborítatlanul kerülhette meg a ddr-t déli oldalában is.

A ddr. helyzetét szept. 16-án 14^h 30'-kor a 5. számú vázlat mutatja.

15^h körül a dandárhoz nyugatra csatlakozó s a Sokolska pl. tetőn harcoló 1. ddr. jobbszárnyát (a 4/IV. zljat) túlerős ellenséges támadás érte. Az amúgy is megredült 4/IV. zlj. visszaszalad. A közvetlen közelben tartózkodó 2. ddr. pság ezt látva, parancsnoksági közegeinek és a 70/11. zlj. néhány szakaszának (ddr. tartalék) segítségével a visszaözlő 4/IV. zljat fegyveres fellépéssel a tetőn megállítja s állásába visszavezeti. Erre multhatatlanul szükség volt, mert ha a szerbek erről az oldalról is tért nyernek, a ddr-t a teljes bekerítés veszélye fenyegette volna. Eme támadással egyidejűleg, valamint a délután folyamán úgy a Kriva r., mint a Rozanj felől ismételt heves támadások érték a dandár csapatait, azok azonban rendületlenül kitartottak állásaikban, amelyeket hevenyészve berendeztek. Szerencsére az ellenséges tüzérség nem tudott komolyabb eredményeket elérni, mert a csapatok nagy része ritkás erdőben tartózkodott. (A térképtől eltérően a Sokolska planina gerince is a legnagyobb részt erdővel volt borítva.)

Már 15^h óta mindinkább sűrűsödtek a jelentések, hogy a Petkovo b.-től délre lévő szakadékban ellenséges osztagok gyülekeznek.

Gabriel tbk. felismerte a ddr-t fenyegető veszedelmet arra az esetre, hogyha ellenséges osztagok a Goricára feljutnak. A y₂76 zljjal és gp.-osztaggal tehát személyesen a Gorica magaslatra ment, hogy a saját jobbszárny ellen előnyomuló ellenséges erőket ellentámadással visszaszorítsa. A ddr. is előretolt a Petkovo b. felé 1 szdot, hogy a szárnyát biztosítsa. Alighogy a 1/2 76 zlj. a Goricára ért, máris látni lehetett, hogy ellenséges osztagok a ddr. hátában a Goricára kapaszkodnak. Rajta-

ütésszerű gp. tűzzel azonban sikerült az ellenséget visszatérésre kényszeríteni.

A ddr. ellátása már napok óta a Laze—Zakucani—Graeania völgyön át vezető úton eszközöltetett. A Petkovo brdora való visszavétel után a vonatok (a csapatvonal is) Zakucanira küldettek vissza, mert várható volt, hogy a szerbek igyekezni fognak a csapatokat éjéről megkerülni. Az állásokban puskánként 200 lövés maradt vissza. Az útegek a Petkovo brdon lévő exponált helyükről a Goricára változtattak állást.

Az ellenség újból és újból megkísérelte, hogy betörjön, de a csapatok mintaszerűen viselkedtek. Amíg visszavonulási parancsot nem kaptak, senki egy lépést nem hátrált. Ennek a rendületlen kintartásnak egyik főoka az volt, hogy a ddr. pság (a Goricára visszament Gabriel tbk. kivételével) a rajvonal közvetlen közelében tartózkodott s a csapatok a szó szoros értelmében a szemei előtt voltak.

Dél óta a ho. psággal a távbeszélő összeköttetés megszűnt. Az egész napon át tartó heves tűzharc felemésztette a küzdő csapatok lőszerkészletét, úgy hogy a ddr. pság kénytelen volt a tartalékokat képező 70/11. zlj. lőszerének egy részét a küzdők között felosztani.

A ddr. ezidőtájt már a veszteségek és szétugrasztottak nagy száma következtében a legjobb akarat mellett sem jelentett többet, mint 3—4 századnyi erőt.

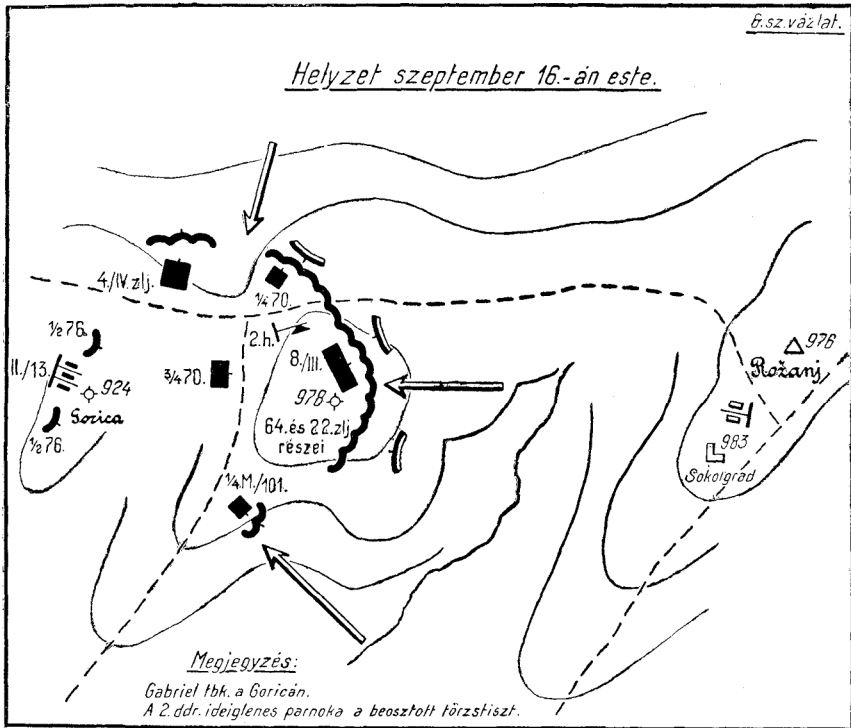
Az este és éjszaka folyamán az ellenség támadásai nem szüneteltek, úgy hogy egész éjjel folyt a heves puskatűz, de a saját csapatok nem mozdultak. A ddr. pság saját kezdeményezésére nem mehetett vissza, mert az aznap délelőtről kelt parancs a Sokolska pl. kézbentartását követelte s nem tudhatta, hogy a nagy helyzet hogy alakul. Hogy az erősen leolvadt csapatok legalább számszerű erősítést kapjanak, az éjszaka folyamán az eddig vonatfedezetül szolgáló 101. zlj.-béli menetszázadot rendelte a ddr. pság Zakucaniból magához. Ettől a menetalkulattól ugyan sokat várni nem lehetett, mégis 250 puskát és megfelelő löszert jelentett. Amint később megállapítást nyert, a ho. pság 16 ' 30'-kor kiadott egy visszavonulási parancsot, ez azonban nem jutott el a ddrhoz úgy, hogy parancs hiányában a csapatok reggelig a Petkovo b.-i állásokban harcoltak. Ha ez a parancs idejében beérkezik, mód lett volna arra, hogy a még meglévő részek az éjszaka leple alatt rendben visszavezet fessenek oly terepszakasra, ahol kedvezőbb esélyek között vehették volna fel újból a küzdelmet. Az ugyanezen napon kelt későbbi, 20^b 30'-kor kiadott s alább közölt visszavonulási intézkedés is *csak 17-én 7^h-kor érkezett a ddr. psághoz.* (Tehát ismét már fényes nappal.) A ddr. helyzete szept. 16-án este a 6. számú vázlatból vehető ki.

Szeptember 17-én.

A fentebb említett visszavonulási intézkedés a következő volt:

«Intézkedés szeptember 17-re:

Hogy a csapatok szándékolt pihentetését kedvezőbbé tehessek, a délután kiadott intézkedések megváltoztatása mellett a következőket rendelem el:

«1. Gabriel tbk. csoportja: 1. és 2. ddr. és a 12/1. tbi. ágyús oszt. elfoglalja a Han Polictól az országút mentén Obodnikon át Sv. Petartól 1000- északra lévő szakaszig terjedő vonulatot, arccal keletre.

Goiginger tbk. csoportja: (6., 7. ddr. és a 7. hegyi tarackos oszt.) csatlakozva Gabriel tbk. szakaszához megszállja bezárólag a Nesino brdot és Jagodnját, arccal keletre, az északi szárnyon az 1. ho.-hoz csatlakozva. Sanac addig tartandó, amíg Berchtold gróf csoportja az Obodnik hátát át nem lépte.

13. ddr. és gróf Berchtold ezds. csoportja az 1. ddr. ma odatartozó részeivel a legrövidebb úton Obodniktól délre gyülekezik. Gyenge utóvédeket fedezetére hagyjon vissza. Indulás e csoport részére kb. 4^h-kor.

2. Nesino b.—Han Polic vonala védelemre berendezendő.

2. *Vonatok* előre küldendők, és pedig az 1. és 2. ddr. vonatai Han Osanskon át a déli Drina úton a Gradaci csendőrlaktanyáig, 13. ddr. vonala az északi Drina úton Mhn. Policon át Han Podpolomig, 6. és 7. ddr.-é Lipnik b.-on át Han Podpolomig.

1—1 szabványos adag a csoportok védelmi körleteiben lerakandó.

4. A védelmi vonaltól keletre lévő összes összeköttetések leépítendőek. A csoportparancsnokok az országúti vezetésekre kapcsoljanak be.

4. Ho. pság az Obodnik déli lejtőjén».

Ezen intézkedés alapján a ddr. pság elrendelte, hogy a legkevésbé szorongatott, de mégis legtávolabb eső 8/III. zlj. jobbszárnya kezdje meg a visszavonulást olyképen, hogy kis részenként szivárogon vissza (rajonként, legfeljebb szakaszonként), egyes emberek tartsanak ki az elhagyott állásokban, nehogy az ellenség azonnal észrevegye a hátrafelé való mozgást s a visszamenőket tüstént kövesse. A visszavonulók részére gyülekezőhelyként a Gorica vonulat jelöl Letett meg. A visszavonulást így fedették volna a Goricán lévő tüzérség és 7G-os zlj., a Petkovo brdo délnyugati lejtőjén lévő 101-es menetszázad és az 1. ddr. A ddr. pság az utolsónak maradó osztagokkal szándékozott visszamenni, mert félő volt, hogyha álláspontját korábban változtatja, a többi parancsnokok is hátrább mennek s akkor a csapatot többé nem lehet tartani. A parancsok az egy helyütt tartózkodó zlj. parancsnokoknak szóbelileg adattak a Petkovo brdotól északra a Sokolska pl. háton, kb. 7^h 30'-kor. Néhány percre a parancsok kiadása után a 8/III. zlj. megkezdte részeivel a visszamozgást. Természetesen nem a legpéldásabb rendben s a visszatérők fedezetére kirendeltek is pár perc múltán hátraszaladtak, mert nem akartak fogságba esni, de a viszonyokhoz mérten, a ddr. parancsnok személyes példáját és nyugalmit látva még elfogadható módon. Megjegyzendő, hogyha a saját csapatok a visszavonulást meg nem kezdték volna, valószínűen a szerbek rövidesen rohamra indulnak, mert érezték csapataink ritkulását, ellenállóképességének csökkenését és a gyéresebb tüzet (lőszerhiány!). Az erdős terep elég alkalmas volt arra, hogy a visszavonulás érzékenyebb veszteségek nélkül végrehajtsák.

Alighogy azonban a 8/III. zlj. első rajai visszahúzódtak, szerbek jelentek meg a ddr. pságtól néhány lépésnyire, balról (nyugatról) jövet. Alig-alig hogy a ddr. pság közegeivel el tudott tűnni a mélységben. Ezzel azután a rend teljesen felbomlott. Tervszerű visszavonulásról többé szó sem lehetett. Mindenki igyekezett a Petkovo brdo és Gorica közötti völgybe jutni, hogy a fogságba eséstől menekedjék. A harci zaj rövidesen megszűnt. Sok emberünk foglyul esett, a többi az erdős terepen valahogyan kisiklott a három oldalról előretörő szerbek kezei közül. Jó, hogy a lövegek még előző este a Goricára küldettek, mert azok a szerbek biz-

tos zsákmányai lettek volna. A rendetlen összevisszaságban visszaigyekvő csoportokat a szerbek a Petkovo brdo és Sokolska pl. hegyhátról, amelyeket sűrű vonalakban megszállottak, heves tűz alatt tartották s a szűk, sziklás szakadéokban, amelynek csak a fenekén lehetett járnai, a visszavonulók hálás céloknak mutatkoztak. Számosan elesetek és még többen megsebesültek. Az ellenséges tüzérség a Hozanjról élénk tűz alatt tartotta a völgyet, de megfigyelése nem igen működött, úgy hogy srappelljei több száz méter magasan robbantak és sok kárt nem tettek. A Goricán tartózkodó tüzérség ebben a helyzetben igen hasznos szolgáltatásokat tehetett volna a visszavonulók oltalmazásában, de lövegeit féltvén, már korábban elhagyta helyét. A 76/III. zlj., amely tovább maradt a Goricán, főleg géppuskáival igen hatásosan tartotta tűz alatt a Petkovo b. és Sokolska pl. lejtőket, mert a szerbek nem követték a visszavonulókat, hanem megelégedtek a tűzzel való üldözéssel.

Ezeket a szétugrasztott részeket összegyűjteni csak hátrább lehetett, oly helyen, ahol az ellenségtől távolabb kissé megnyugodhatnak. A ddr. pság számolt azzal, hogy a szétugrasztottak a vonatokhoz igyekeznek. Zakucaniban a ddr. vonat táborhelyen tehát az előtalálható tiszteket megbízta a visszatérő részek gyűjtésével s mindenkit az Obodnikra, a vonatokat azonban a Drina túlsó oldalára irányította. A Karacica magaslaton a 76-os zlj, 1 századának fedezete mellett a tüzérség felvételi állásba ment s bár a szerbek nem törtek előre, mégis szükség volt erre a kis erőre, hogy bizonyos nyugalmat hozzon a helyzetbe.

A Gábriel-csoport (1. és 2. ddr.) részére a ho. visszavonulási intézkedésében a Sv. Pelarlól 1000 m-re északra lévő ponttól az Obodnikon át a Han Policig terjedő szakasz volt védőállásul kijelölve. A 76/III. zlj zömén és a tüzérségen kívül azonban az 1. és 2. ddrből a reggeli események után délig egészen jelentéktelen részek érkeztek be a kijelölt helyre. A többi részint elesett és eltűnt, részint elszéledt és valahol csillapította éhségét. Erre való tekintettel a ho. pság elrendeli, hogy az 1. és 2. ddr. részére kiutalt védőszakasz a 13. ddr. vegye át s az 1. és 2. ddr. a 76/III. zlj. kivételével, amely a 13. ddr.-nál maradt az Obodnikon, a védelmi vonal mögött, az ellenség tüzkörletén kívül, Han Podpolom környékén a Drina mentén rendezze kötelékeit.

A ddr. pság az elszéledt emberek gyűjtése céljából a hidaknál, forgalmasabb utakon slb. táb. csendőröket és gyűjtő különítményeket állított fel, a vonatokat oda nem tartozóktól megtisztította, a menetalakulatokat besorolta, úgy hogy másnap már a szétugrasztott három zlj. is valamelyes erőt képviselt, és pedig 8/III. = 336 fő[^] 70/11. = 435 fő, 101/11. = 320 fő. A 64/III. zlj.-ből másnapig csak egy kb. 100 főnyi szd. gyűlt össze, de később kiderüli, hogy a zlj. zöme különösebb veszteségek nélkül visszakérült a 109. népf. ddr. közelébe s onnan a Drina túlsó partján bevonult.

A 76/III. zlj., amely a visszavonulást fedezte, menetalakulatának besorolása után kb. 900 fő felelt rendelkezett. A vonatokban kár nem esett. Végeredményében tehát a ddr. 3 zlja ebben az egyhetes harcban (a menetalakulatok állományát leszámítva) állományának kb. 80%-át veszítette el, mert zljankint kb. 1100 fővel indultak el és 800—400 embert gyűjtöttek a han podpolom-i gyülekezőhelyen.

Visszapillantva a szept. 16. és 17-i eseményekre, mindenekelőtt felmerült a kérdés, hogy mi indokolta azt, hogy akkor, amikor az északra csatlakozó zöm Krupanjlól nyugatra lemaradt s a hadosztály egyik küzdő ddrá már 14-én túlerős ellenség elől visszavonulni kénytelen, a 109. népf. ddral számítani nem lehetett s a tartalék ddr. már felhasználtatott, hogy a még kitarító 2. ddrt exponált előretolt helyzetében nemcsak meghagyták, hanem még további támadásra is utasították. A ho. pság már 15-én reggeli parancsában is túlerőt emleget, ami a valóságban még jóval nagyobb volt, mind azt a ho. pság gondolta. Fogolybemondások szerint egyedül a 2. ddr. előtt 3 ellenséges ezred nagyrészc állott. Mennyivel kevesebb veszteséget szenvedett volna a ho., ha egyelőre a Sokolska planina és Rozanj birtoklásával megelégszik, nem hajszol át a 600 m mély Bogostica völgyön egy ddrt s ha már a nagy helyzet támadást követelt, hajtotta volna azt végre a Rozanj tömbről kiindulólag. Nem abban merül ki a vezetés művészete, hogy a csapattól a legvégsőt is követelni kell s azt támadási parancsnokkal eláraszttjuk. A harcok folyamán akkor, amikor az egyik magasabb parancsnok tudta, hogy lehetetlenséget követel, személyesen ment a távbeszélőkészülékhez s intézkedését röviden úgy adja le, hogy: «Kitartani! Kitartani! Isten legyen veletek!» Ha a magasabb vezető meg van győződve, hogy a helyzet tarthatatlan, akkor idejében intézkedjék arra vonatkozólag, hogy a válságba jutott csapat mit csináljon, ha pedig kételkedik alárendeltjei jelentéseiben, akkor menjen maga a helyszínére, vagy küldje ki a saját közegét és úgy szerezzen érvényt akaratának. Az 1. és 2. ddr. szept. 16-án és 17-én szenvedett súlyos veresége kizárólag a vezetés hiányosságaira vezethető vissza. A ho. pság szept. 16-án délben kiadott visszavonulási parancsa 17-én 7^b-kor érkezett a szomszédos ddr. útján a 2. ddr.-hoz. Tehát kb. 18 órát tartott, amíg a parancsot kézbesítették (!) Ha ez a parancs előző este beérkezik, semmi komoly baj nem történik.

Egyebekben az itteni parancsadásban is előtalálható az, amit a háború alatt ismételtlen észlelhettünk, nevezetesen, hogy minden pont tartása és birtokba vétele nagyon fontos. A ho. pság szept. 16-i parancsában első pontként kiemeli, hogy a «legnagyobb fontossággal bír a Rozanj, Sokolska pl., Milenkov Km. tartása». 21 órával később egyik sem volt már a birtokunkban s még sem történt a zömnek semmi bántódása. Az ily

kitételek helytelen alkalmazása komolytalanná teszik a csapatnál a parancsokat még oly esetben is, amikor tényleg életbevágóan fontos valahol a végsőkig kitartani.

Ugyanebben a parancsban a ho. pság elrendeli, hogy a 2. ddr. «az 1. ddr. megerősítésére megfelelő intézkedéseket tegyen». A ho. nagyon jól tudta, hogy a 13. ddr. kivonása után a 2. ddr. harcsoportja is lényegesen gyengült s hogy igen súlyos harcban áll. Miféle intézkedéseket tehetett volna ebben a helyzetben a 2. ddr.?

Az a kérdés már most, hogy ha a ddr. pság a helyszínén látta a helyzetet s a ho. psággal összeköttetése nem volt, nem lett volna-e kötelessége parancs nélkül is IG-án éjjel a Petkovo brdoról a Miletina—Gorica vonulatra visszamenni? . Erre határozottan nemmel kell felelni, mert a ddr. pság nem tudhatta a nagy helyzetet s önkényesen ily hátrafelé való mozgást végrehajtania nem lett volna szabad. Helytelen volt azonban a ddr. pság részéről az, hogy utolsó pillanatig a rajvonal közvetlen közelében tartózkodott. Az indoka erre megvolt, mert úgy vélte, hogy a korábbi hátramozgása befolyásolja a csapatok ellenállóképességét. Ha a ddr. pság idejében visszament volna pld. a Goricára, minden bizonynyal sokkal rendezettebben zajlik le a visszavonulás. Ott nyugodtan intézkedhetett volna a tűzrészegével, a visszavonulás fedezésére kirendelt csapattal s a visszatérők gyülekeztetése is rendszeresebben történt volna, így azonban a hirtelen szerb betörés a ddr. pságot is közvetlenül érte s csak pillanatokon múltott, hogy a parancsnok és közegei szerb fogságba nem kerültek. A menekülő parancsnokság elvegyült a visszaözlő csapattal és természetesen tehetetlenül volt kénytelen magát sodortatni. A magasabb pságok ily túlexponált magatartása rendszerint nem jár annyi haszonnal, mint amennyi kárt okoz. Jelen esetben is a személyes bátorsággal való befolyás helyett, célszerűbb lett volna a vezetést az egész fölött megtartani, nem pedig a zlj. parancsnok szerepére vállalkozni.

Ami a csapatoknak ennél a visszavonulásnál tanúsított magatartását illeti, meglepő volt, hogy mialatt 17-én reggelig a legelszántabb magatartást tanúsították, attól a pillanattól kezdve, hogy az első csoportok visszamentek és a szerbek betörték, teljesen felbomlott a rend és fegyelem. Kézitusával való védekezésről szó sem volt. Mindenki rohant hátra s az embereket saját tisztjeik lelövással való fenyegetése és számos példa statuálása sem volt képes arra bírni, hogy az ellenség tűzkörletében megálljanak és állást foglaljanak. Pedig itt kiváló, 1914 elején harctérre indult nagyrészt magyar csapatok küzdöttek! A tanulság ebből az, hogy azt a csapatot, amelyet az ellenség betörése kényszerít visszavonulásra (tehát nem tervszerű visszavonulásról van szó), csakis az ellenség tűzkörletén kívül, jóval hátrább fekvő területen lehet megállítani és rendezni.

Utóesemények.

Szept. 18-án 7^h-kor érkezett a ddr. pság Iian Podpolom melletti álláspontjára a ho. pság alábbi parancsa:

«*Intézkedés szeptember 18-ára:*

1. Az 5. hadsereg közeledik.

2. A 18. ho. feladata a Kosutnja stopa—Jagodnja—Lipnik b.—609 —565 —Han Podpolom műszakilag megerősítendő vonalát minden körülmények között tartani.

A Kosutnja stopán lévő 9. ddr. a ho.-nak alárendeltetett.

3. *Goiginger tbk. csoportja:* 9., 7., 6. ddr. és a 7. hegyi tarackos oszt. feladata az 1. ho.-hoz csatlakozva a Kosutnja stopa—Jagodnja—Lipnik b.-ot, bezárólag a Lipnik b. és 609 közötti nyeregig tartani.

Gr. Berchtold ezds csoportja csatlakozva az említett nyeregtől 609 és 565-ön át Han Podpolomig.

1. és 2. ddr., ha az ellenség ma nem támad, kijelölt táborhelyein pihen. A 101/11. zlj. biztosítja továbbiakig a csendőrlaktanyánál levő hidat a Drinától délre fekvő magaslatokon.

12/1. táb. ágyús oszt. Berchtold ezds csoportjához utaltatik.

4. 109. *népf. ddr.* tartja a Vitkovici—Dubravica magaslatokat és oldalozó beavatkozással támogatja a '8. ho. védelmi harcát.

5. Az elért területen ki kell tartanunk. Az 5. hadsereg rövidesen tehermentesít bennünket. A harcoló állományok emelése céljából a vonatok átnézendők és az összes ott nem okvetlen szükséges emberek a zljakba beosztandók. A sebesültek visszaszállítása csakis a sebesültvivők által történhetik. Mindazon emberek ellen, akik bármilyen ürügy alatt hátul tartózkodnak, a legerélyesebb eljárást követeljük.

6. *Utánpótlási vonalak:* A 9., 7. ddr. részére Cavcici—Citluk—Drinjaca; a 6., 13., 1. és 2. ddr. részére a Drina északi partján levő országot; felvételező állomás és sebesültszállító hely Drinjaca.

7. *Vonalok.* Az ütközözetvonatok a csapatoknál maradnak. Élelmezési vonatok a ddr. pságok intézkedései szerint. A többi vonatok Han Sopotniknál. És pedig az 1. és 2. ddr. vonatai a Drinától délre, a többieké a Drinától északra s a ddr. pságok intézkedései alapján szükség szerint előre irányítandók.

8. *Összeköttetések:* 6. ddr. a 13. ddr.-hoz építsen Lipnik b.-ra. 7. és 9. ddr. ebbe a vezetékbe bekapcsol. 1. és 2. ddr. az országúti vezetékbe kapcsolnak be. Harc esetén távjelzőösszeköttetés a 18. ho.-hoz Roseljo brdora.

9. A 18. ho. pság táborhelye az úton Covictól délre. Harc esetén álláspont a Roseljo brdon».

Fenti intézkedés szerint a ddr. (ismét a % 76/III. zlj. kivételével) szeptember 18-a folyamán táborhelyén maradt, kötelességeit rendezte, lőszert, élelmet kiegészített és pihent. Az ellenség a súlyos harcokban úgy látszik ugyancsak kimerült, mert az egész nap folyamán komoly támadás nem történt.

Az utolsó napok tapasztalatai alapján a ho. pság az alárendelt ddroknak e napon alábbi parancsot adja ki:

«1. A ho. pság azt észlelte, hogy számos ember a harcból magát kivonja, mialatt bajtársaik hősiiesen harcolnak.

Mihelyt valaki parancs nélkül osztagától távol marad, a legszigorúbban felelősségre vonandó.

2. A legénység figyelmeztetendő, hogy okvetlen tartózkodjék harci élményeinek túlzott ecsetelésétől, mert egyeseknek nem lehet a helyzetről áttekintése s csak szűkkörű helyzetét tudja megítélni. Az ily túlzott elbeszélések nincsenek jó hatással a hátul lévő csapatokra.

3. A vonatok kioktatandók, hogy ellenséges rajtaütés esetén hidegvérüket ne veszítsék el. Ne úgy viselkedjenek, mint 14-ről 18-re virradó éjjel történt, amikor megfelelő ellenrendszabályok igénybevétele nélkül egyszerűen elmeneteltek. Fentemlített ellenséges támadás alkalmával az ellenség 15 halottat hagyott hátra, míg mi összesen 2 könnyű sebesülést szenvedtünk s a vonatok elmenekültek.

4. Az összes ddr. kötelességben levő menetalakulatok a zljakhoz bevonultatandók».

Továbbá:

«1. A ddr. vk. tiszték dolga a vonatokkal idejében intézkedni.

2. Saját repülőgépekre lőni nem szabad. Egyidejűleg tudomásul veendő, hogy a szerbeknek repülőgépjük nincs.

3. A XYI. hadtest a meglevő hegyi hadláp-vonatszszakaszok közül további rendelkezésig kiutalta az 1. számút az 1. ddr., a 2. sz. a 2. ddr. 6. sz. a 6. ddr., 3. sz. a 13. ddr. és 11. számút a 109. ddr. részére.

Ezek a hegyi hadtápvonat-szakaszok a lépcsőkhöz hasonlóan alkalmazandók és felvételezés céljából a menetraktárhoz küldhetők. Szept. 17. és 18-án Han Osanskonál töltenek meg és onnan a dandárok által irányítandók s a zavartalan élelmezési utánpótlás biztosítása céljából felhasználandók.

4. A hadtestparság elrendelte, hogy a 12/1. táb. ágyús osztályt élelemmel mindig a hozzá legközelebb lévő hegyi ddr. lássa el».

Tapasztalatok a vezetés szempontjából.

Az ellenség sajátossága (erkölcsi tényezői, felszerelése stb.) nagy mértékben befolyásolja a harcmenetét. Jelen esetben pl. a szerbeknek repülője egyáltalán nem volt, aránylag kevés tüzérséggel, de kitűnő gyakorlással rendelkeztek. A támadás és védelem tehát egészen másként játszódott le, mint az olaszok ellen vívott harcokban, ahol fordított helyzet volt.

A vezető elhatározása, terve megalkotásakor és parancsai kiadása alkalmával működtesse *képzeletét*, élje bele magát a csapat viszonyaiba és engedje elvonulni lelki szemei előtt ama részlettevékenységek sorozatát, amelyeket parancsai kiváltak.

Ne avatkozzunk részletekbe! A vezető a legkritikább esetben képes a pillanatnyi helyi részletviszony okai annyira áttekinteni, hogy parancsa helyes lesz még akkor is, ha aprólékosságig menő részletekre kitér. (Jellemző példa erre a következő eset: Potiorek tbszgy. a Balkán haderők parancsnoka 3 hadsereg felett rendelkezett. A 2. ddr. az ő tartaléka volt s egy alkalommal ő maga jelölte meg azt a zljat, amelynek vasúton sűrűn A-ból B-be kellett mennie. Potiorek a hdm. oszt.-nál lévő papírhelyzet alapján helyesen választotta ki a szóbanforgó zljat, de nem ismerve a ddr. részletes helyzetét, mégis zavart okozott. Ha a ddr. pságnak engedi át azt a jogot, hogy melyik zljat válassza, amely a hds. pság szempontjából természetesen teljesen közömbös lehetett, akkor a ddr. egy épen vasúton beérkező és berakott zljat választ s így feleslegessé teszi két zlj. részére a fél-félnapi menetet, ki- és berakást s legalább 12 órát nyer.)

A kiadott és végrehajtás alatt lévő parancsok megváltoztatása csak a legvégső esetben eszközölhető, de ha már elkerülhetetlen, gondolja meg a vezető, hogy sokkal több idő kell a megváltoztatott parancs végrehajtására, mintha a csapat nincs már egy bizonyos irányban működésben.

Késői parancsadás rendszerint felesleges fáradságokat és hajszát jelent a csapatra. Céltudatos vezetés és helyesen működő parancsnokságoknál annak előfordulni nem szabad, hogy a parancsnokság lassúságának hibájából a csapat szenvedjen.

A jelentésekre vonatkozólag, bár már a háború előtt is az volt a követelmény, hogy mindenki a tiszta valóságot jelentse, a háború tapasztalatai azt mutatják, hogy a helyzetnek teljesen hű feltárása úgyszólván ritkaság számba ment. Vagy túlzott optimisztikus, vagy ellenkezőleg a helyzetnek meg nem felelő pesszimisztikus jelentések érkeztek. A magasabb vezetés ilyenformán, különösen kezdetben nem tudta, hogy mit higgyen. Idők folyamán, ha valamely csapattest sokáig volt egy kötelékben, a magasabb pság annyira kiismerte az alárendeltek, hogy már a jelentés vételekor számolt azzal, hogy az x. ezred mindig rémeket

lát, ellenben, ha már az *y.* ezred panaszodik, akkor nagy baj van. Ismételtelen előfordult, hogy valamely csapat jelentette, hogy már fele állományát elvesztette s később kiderült, hogy alig néhány embere hiányzik. Vagy valamely csapat azt jelenti, hogy az éjtszaka folyamán az ellenség többszörös támadását visszaverte, holott az ellenség egész éjjel meg se kísérelte a támadást, csupán a saját embereink tüzeltek ész nélkül a sötétben.

Gyakori eset volt, különösen hegyes vidéken végrehajtott támadásoknál, hogy a csapat azt jelentette, hogy ezt és ezt a magassági pontot elfoglalta, holott csak valami távol eső előkúpon volt. A jelentések, sajnos, csak ritka esetben voltak a helyzet hű tükrői, hanem sokszor célzatosak. Vagy a csapat teljesítményét igyekeztek kedvező megvilágításba helyezni (rendszerint a szomszédok rovására), vagy ilymódon felváltást kieszközölni, vagy a parancsnok személyét előtérbe helyezni, néha még az is előfordult, hogy ezúton gyakorolt az alparancsnok a kiadott intézkedések felett kritikát.

A parancsnokok tartózkodási helyének megválasztása jelentéktelennek látszó, a valóságban azonban igen fontos probléma. Mialatt általában az volt a baj, hogy a távbeszélőre támaszkodva, a magasabb pságok túl messze lemaradtak, abból a feltevésből kiindulva, hogy a távbeszélő összeköttetésnek mindegy, hogy néhány km-rel hosszabb-e vagy rövidebb, arra is volt példa (lásd 12. oldalt), hogy a parancsnoksági álláspontnak túl elől való megválasztása hátrányos volt. Ismételtelen előfordult, hogy a harccsoportok a ho. pságot napokig nem találták meg, mert az valamely félreeső házcsoportban ütött tanyát. A parancsnok és szűkebb törzse nem olyan nagy test, hogy az ne mehetne jó messze előre a csapatok közelébe. A magasabb pság inkább legyen messzebb elől, mintsem hogy túl lemaradjon.

Keveset alkalmazták a vezetők azt a saját tájékozásuk szempontjából igen célszerű módot, hogy vk. tisztjeiket a csapathoz előreküldik. Ennek a kisegítő eszköznek pedig nemcsak azért volt nagy jelentősége, mert a vezetés megbízható helyzeteket kapott, hanem mert a csapat érezte, hogy vele a vezetés törődik.

A földi felderítés rendszerint igen csekély eredményeket hozott. Legtöbbször csak az ellenség jelenlétét fogja a felderítés valamely terepszakaszon megállapítani. Tőle tehát sokat ne várjunk (adatokat az ellenség ereje, összetétele stb. felől). A tapasztalat szerint a felderítésben csak a harc hozott megbízható és részletes eredményeket. (Elsősorban a foglyok, tehát erre kell törekedni.)

A figyelőszolgálat a parancsnokságok részéről az egész háború folyamán úgyszólván teljesen hiányzott.

A híradás csak akkor fog helyesen működni, ha minden egyes

kötélékhez, amellyel a vezetőnek dolga van, *külön* van megszervezve. Egészen hibás volt az jelen esetben, amikor egy *vezeték*re kapcsolták rá a a hdt., ho., 4—5 ddr. és még helyenkint a zljak is!

Elérendő menet vagy támadási *célok* megszabásánál a vezető számoljon azokkal az akadályokkal (terep, időjárás, ellenséges ellenhatás stb.), amelyek felléphetnek. Arra az esetre, hogy ha a számításba vett hátráltató körülmények valamelyike (itt elsősorban az ellenhatásról lehet szó) nem következne be, adjon további irányokat. Ne követelje azonban, hogy a csapat *«feltétlenül* érjen el oly messze kitűzött célokat az általa megszabott időn belül, amelyeket akkor sem érhetne el, ha közbe semmi fel nem tartóztatná.

Általános jelensége a harcjeljárásnak úgy a most leírt harcokban, mint másutt is, hogy a támadásnak és védelemnek nem volt *súlypontja*. Az egyébként helyes elhatározások nem hoznak sikert, mert erőtlen a végrehajtás. (Lásd a Mhn. Gradina és Rozanj körüli átkarolásokat.)

A kiterjedések úgy a támadásban, mint a védelemben rendszerint túl nagyok, úgy hogy az egyes harccsoportok között hiányzik az összműködés és önállóan vívják a küzdelmet s az amúgy is kevés tüzéség hatása is szétforgácsolódik. Ennek további folyománya, hogy a vezetés tartalékainak már az ellenségtől nagyobb távolságra való bevezetésére kényszerül a nagy hézagok kitöltésére s így a döntéshez nem marad erő.

A harc végrehajtási módozataiban a vezetés legtöbb esetben sematikus volt. A legkritikább esetben fordult elő, hogy a kapott parancs keretein belül az alparancsnok valamilyen eredeti, ötletes és a helyi részletviszonyokhoz alkalmazott egyéni megoldást választott volna.

Az állományvesztéseket a magasabb vezetés igen sok esetben nem állította be számvetésébe. Ha a zljak egy-egy századnyi erőre leolvadtak, vagy ha egy ddr-nak csak 3 zlja és semmi tüzésége nem volt, a vezetés ugyanúgy ddr. számba vette, mintha az teljes állományú 5 zlj. és 2 üteg felett rendelkezett volna!

A leolvadt és kisebb köteléktől ugyanoly feladatok megoldását várják, mint ahogy a szervezetszerű egységtől megszokták.

Valamely irányban megindult sikertelen támadást a vezetés rendszerint az ugyanazon helyen és irányban bevetett friss erőkkel akarta tovább vinni. Ritka eset volt az, hogy meggyőződven arról, hogy a szóbanforgó helyen és irányban az ellenség felkészültsége nagy, a támadási viszonyok sem a legjobbak, tehát másutt kísérlete volna meg a támadást az újonnan bevetett erőkkel és a már harcban álló erők egy részének átcsoportosításával.

IV.

Állásharc.

1 térképmelléklettel.

A 2. hegyi dandár harcai a doberdói fősíkon 1915.

Amidőn Olaszországnak a háborúba való beavatkozása valószínűvé vált, a 2. hegyi dandárparancsnokság 3 zászlóaljával (70/11., 76/III, 101/II), lovas szakaszával, egy hegyi ágyús ütegevel és vonatával a szerémségi pihenőről jövet, 1915 május 15—17-ig érkezett meg vasúti szállítással Gradisca—Ronchi—Monfalcone területére.

A dandárnak, mint monfalconei (később doberdói) csoportnak, védőkörlete a Wippach torkolattól a tengerig terjedt. Magatartására vonatkozóan a határbiztosítással megbízott laibachi (későbbi 93. ho.) hadosztályparancsnokságtól kapott utasításokat. A kapott parancs lényege az volt, hogy a határra rendelt csapatok a kilátásba vett rombolások végrehajtása után, a comeni fensík nyugati szegélyén fejtessenek ki ellenállást s ha visszavonulásra kényszerülnek, azt a görzi határszakasz csapataival összhangban lépésről-lépésre, a präwaldi védelmi vonalig hajtják végre, ahol *döntő ellenállási kell kiejteni*.

A határmenti csapatok magatartására vonatkozóan az a főelv volt a kiadott rendelkezésekből kiolvasható, hogy a mozgó erők minél érintetlenebbül a Prawaldnál végrehajtásra kerülő döntő harcok idejére tartassanak fenn, hogy az ott előkészített és megerősített védőállásokban a legnagyobb ellenállás legyen kifejthető. A kiadott utasítások különös súlyt helyeztek a közlekedési vonalak elrombolását célzó előkészületek alapos végrehajtására, hogy esetleges visszavonulás esetén az ellenség előnyomulása a lehetőséghez képest meg legyen nehezítve.

Ezeknek a parancsoknak alapján kezdett a ddr.-parancsnokság május 16-án munkához. Mielőtt a harcászati tevékenység méltatására áttérnénk, szükséges, hogy a terepviszonyokról röviden megemlékezzünk.

Az Isonzótól nyugatra, a dandár védőszakasza előtti terület — a Gradiscától északra fekvő, kb. 100 m-re a síkságból elszigetelten kiemelkedő néhány km kiterjedésű elszigetelt kúp (Mte Fortin) kivételével — teljesen sík volt. A síkság tipikus olasz mívelés alatt állott, azaz apró, keskeny földparcellák voltak fákkal dúsan szegélyezve és igen sűrűn csatornázva a talaj öntözése céljából (árasztással való öntözés). A földek túlnyomó része szőlővel volt beültetve az olaszok sajátos módszere

szerint, nevezetesen minden szőlőtöke rézsútós embermagasságú drótra volt felfuttatva. Az úthálózat igen sűrű és az utak kiváló karban voltak. Az egész síkság távlatból szemlélve jól gondozott park benyomását keltette. A falvakból általában sokat látni nem lehetett. A fák közül csak a tornyok és magasabb házak teteje látszott ki. A községek sűrűen egymás mellett épített kis házcsoportokból állottak. Házaik túlnyomórészt emeletesek, minden kis községben volt templom vagy kápolna. Valamennyi épület kőből (főleg terméskőből) épült.

Az Isonzó ezen a területen tipikusan torrems jelleget ölt. A torkolatától felfelé 6—8 km hosszúságban (Sdobba) mélységével és mocsaras partjával akadályt képezett. Innen kezdve felfelé azonban csakis esős időjárás esetén lehetett akadálnak számítani. Széles (1—2 km szélességű) kavicsos medrében a víz ide-oda kígyózott, legtöbb esetben több ágra szakadva és számtalan szigetet képezve. A víz mélysége egészen különböző volt. Oly helyeken, ahol a víz jobban összeszorult és mélyebb medret vajt ki, száraz időben is elérte az 1 métert, míg másutt 30—40 cm mély volt. Röviden az Isonzó a védelmi szakasz részére mint számottevő akadály számításba nem jöhetett.

Az Isonzó bal (keleti) partján a doberdói fensík lábáig terjedő sík terület teljesen azonos volt a fentebb leírt Isonzó jobbparti síksággal. Sagrado környékéről Fogliano—Redipuglia—Konchi—Monfalconén át a panzanói öbölbe vezetett az Isonzó balparii földek öntözésének főcsatornája, a «Dottori csatorna». Ez egy kb. $\frac{1}{2}$ —2 m mély és 5—6 m széles betonozott csatorna volt, mely az öntözésen kívül minden községben, amelyen keresztül folyt, turbinás villanytelepet hajtott, a községek villany szükségletének fejlesztésére. A csatornán számos zsilip és átjáró volt építve.

A doberdói fensík a síkságból átmenet nélkül 80—200 m-re hirtelen kiemelkedő körengeteg. Lejtjei meredek (25—30°, sőt még több is). A lejtők több helyütt nagy fáradtsággal erdősítve voltak (túlnyomórészt tűlevelű fákkal), de több mint felerészük vagy sziklás és kevés gyér legelő, vagy korcs, alacsony növésű fenyőcsemeték és bokrokkal volt fedve. Az északnyugati (Gradisca felé néző) lejték erdősítése nagyobb mérvű volt. A fensík maga a távlatból szemlélve sík benyomást keltett, amelyet megszámlálhatatlan, kőtermelékekből összehordott 50 cm—100 cm-ig terjedő magasságú kőkerítés keresztül-kasul szegett. Ezek a kőkerítések úgy keletkeztek, hogy a kötőrmelékekkel fedett talajról tulajdonosaik — hogy saját kis parcellájukat valami módon művelhessék (legelőnek vagy kaszálónak használhassák) — évek hosszú során át mindig eltávolították a nagyobb köveket s azokat tulajdonuk bekerítésére használták fel.

Közelről szemlélve azonban a doberdói fensík igen változatos volt

részletformákban. A tipikus 5—6 m mély és 10—20 m átmérőjű sűrű karsztlyukakon (dolinák) kívül igen sok részletkúp, teknő, szelíd dombvonulat volt a fensíkon. A talaj fedezete szétszórt kisebb erdőparcelláktól eltekintve általában köves, sziklás, kopár legelő, itt-ott egy-egy parcella köves szántóföld és egy-egy facsoport.

A karsztfensík *útjai* (a kiváló műutaktól eltekintve) rossz köves utak. A terep az utakon kívül gyalogság részére mindenütt járható (a sok kőkerítésen keresztül persze vagy át kellett mászni, vagy a kerítést ledönteni). Járművek az utakon kívül is mozoghattak, de ki kellett kerülniük a sziklásabb részeket, dolinákat és a kerítéseket útból el kellett távolítani.

Talajviszonyok. A síkságon puha agyagos szántóföld, a fensík a dolinák fenekén és elvétve kis parcellákon található vékony humusrétegtől eltekintve, kő.

Víz a síkságon jó és elegendő. A Karszton semmiféle forrás, folyóvíz vagy kút nem volt. A lakosság ciszternákból élt.

Az időjárás a leírásra kerülő harcok folyamán, néhány zivatartól eltekintve, szokatlanul meleg.

1. A védőállás kiválasztása és szemrevételezése.

Amidőn a ddr.-pság május 16-án délelőtt Monfalconeba érkezett, azonnal áttanulmányozta a helyszínen levő parancsokat és meghallgatva a határvédelemben eddig működő Wiesinger őrnagy jelentéseit a helyi viszonyokról, gépkocsin bejárta az egész védőkörletet.

Az elején említett parancsok a ddr.-pságnak a védőállás helyének kiválasztásánál a kezét megkötötték, mert védővonalként általában a comeni fensík szegélyét jelölték meg, de annak megvolt a lehetősége, hogy a főellenállási vonalat részleteiben előre vagy hátra helyezze. Megállapítottuk azonban, hogy a doberdói fensík szegélyén a görzi műszaki erősítési igazgatóság egy árkászszázad részeivel és több munkásosztaggal egy általa már régebben szemrevételezett védőálláson dolgoztat. A ddr.-pság tehát elsősorban azt a már alaposan szemrevételezett védőállást tekintette meg.

De a parancstól és attól eltekintve, hogy itt már egy kiszemelt védőállás berendezésén dolgoztak, annyira vonzott a doberdói fensík szegélye, hogy a ddr. pság nem is igen volt kétségben aziránt, hogy a főellenállási vonal általában csakis a fensík szegélyére kerülhet. Nagyobb gondot okozott a főellenállási vonalnak részleteiben való vezetése. Nevezetesen nagy kérdés volt, hogy a Mte Fortin bevonassék-e védőállásba, avagy engedjük át azt az ellenségnek (jó figyelőhely, amely a fensíkra bepillantást engedett és mögötte fedett gyülekezés lehetősége volt), továbbá, hogy mennyire vonassék be a sagrado—foglianói előreugrás, a redipugliai S. Elia domb és főleg, hogy a Monfaleonetól közvetlen északra

elnyúló 121-—La Rocca 61- vonulat bevonassék-e a védőállásba vagy sem?

A törekvés az volt, hogy lehetőleg minden oly pont bevonassék a védőövbe, amely nagy előnyöket jelenthet a támadónak. A Mte Fortin azonban messze előretolt helyzeténél fogva a főellenállási vonalba bevonható nem volt és csak mint előretolt támaszpont jöhetett volna tekintetbe, ahonnan a görzi hídfő, valamint a fensík északnyugati arcvonala kiválóan lett volna oldalozható. A ddr.-pság úgy mérlegelte a helyzetet, hogy a rendelkezésre álló csekély megszálló erőből a Mte Fortinra nagyobb erő nem különíthető ki, gyengén megszállva pedig a Mte Fortin a támadó három oldalról irányítható kereszttüzeiben és a minden oldalról várható ellenséges támadások következtében hamarosan elesett volna. A Mte Fortint tehát teljesen kikapcsolta (csupán harcelőőrsök nyertek ott elhelyezést) a védelemből, mert kár lett volna az ellenséget olcsó babérokhoz juttatni. Hasonló megfontolás következtében ejtette el a St. Elia (42zx) nyúlványnak a védőövbe való bevonását is. A sagrado—foglianói előreugró keskeny hegyhátak a főellenállási vonalból ugyancsak kiestek, mert ezeknél fokozott mértékben fennállt az a veszély, amely a doberdói fensíkot általában jellemzett, nevezetesen, hogy a támadó északi, nyugati és délnyugati irányból koncentrikus tűz alá vehette s a benne való kitarítás óriási áldozatokat követelt volna.

Sokkal nehezebb elhatározás előtt állott a ddr.-pság a Monfalcone-tól közvetlenül északra húzódó magaslati vonalnak a védelmi állásba való bevonását illetően. Eme magaslatok feladása az ellenséget mindenestre abba a helyzetbe juttatta, hogy a magaslatok mögött gyülekezhetett, eltolásokat eszközölhetett és figyelői is beláthattak a fensík bizonyos részeire. A ddr.-pság mérlegelte azt is, hogy a fő védelmi vonalat Selz környékén megtörve átviszi a 61- magaslati vonalára és onnan a La Roccán át a 121--hoz vezetve folytatja tovább. Ama megfontolásból kiindulva azonban, hogy a Selztől közvetlen délre eső magaslati vonal annyira előreugrott, hogy az az ellenség koncentrikus tüzeiben ugyancsak rövidesen kiürítésre került volna, a ddr.-pság végül mégis a vázlatban megjelölt fővédelmi vonal megválasztására határozta el magát, abban a hiszemben, hogy Monfalcone környéke a 121-, 77--ó-, 58- és St. Giovanni környékéről hathatósan ellenőrizhető és tűz alá vehető lesz. Mint a későbbi események mutatták, tényleg Monfalcone és a st. eliai magaslat környéke, miután mindkét helyen az ellenség a síkságból kiemelkedő dombokon elterjeszkedhetett, voltak a védő részére a legkellemetlenebbek.

Az így megválasztott védelmi vonal igen kedvezőnek látszott, mert az uralgó és aránylag jó kilövést nyújtó vonalban, amelynek vezetése részleteiben az oldalozásra számos lehetőséget nyújtott, meg-

volt a remény arra, hogy a gyenge erőkkel is komoly ellenállás lesz kifejthető.

A kiválasztott főellenállási vonal vezetése a 2. számú vázlatból vehető ki.

A vázlatból kivehető főellenállási vonal jól simult a terephez, a részletformákban gazdag terep oldalozó és keresztűzre bő lehetőséget nyújtott és kiváló betekintést engedett különösen a középtávolságoktól felfelé az előterepre. Nagy hátránya volt, hogy a kisebb távolságokon belül számos fedett gyülekezési helyet engedett át a támadónak, a köves talaj a műszaki berendezést megnehezítette és főleg, hogy a támadó felől szemlélve a védőállást, annak körvonalai nem voltak rejthetők, hanem jól megfigyelhetők.

Ezeket a hátrányokat a vezetés már a védőállás kiválasztásakor érezte, a lehetőség szerint igyekezett azokat megszüntetni, de említésre méltó eredmény nélkül s nekik döntő jelentőséget nem tulajdonított.

Mérlegelés tárgyát képezte még oly megoldás is, hogy a főellenállást az Isonzó folyó mentén hajtjuk végre. Tekintettel azonban arra, hogy a főellenállási vonal ez esetben kb. 35 km kiterjedésű lett volna, szemben a fensík szegélyén elfoglalt kb. 20 km hosszú védővonallal, amelynek védelmére összesen 5 zlj. és 7 üteg állott rendelkezésre, az isonzamenti főellenállási vonalat rövidesen el kellett ejteni.

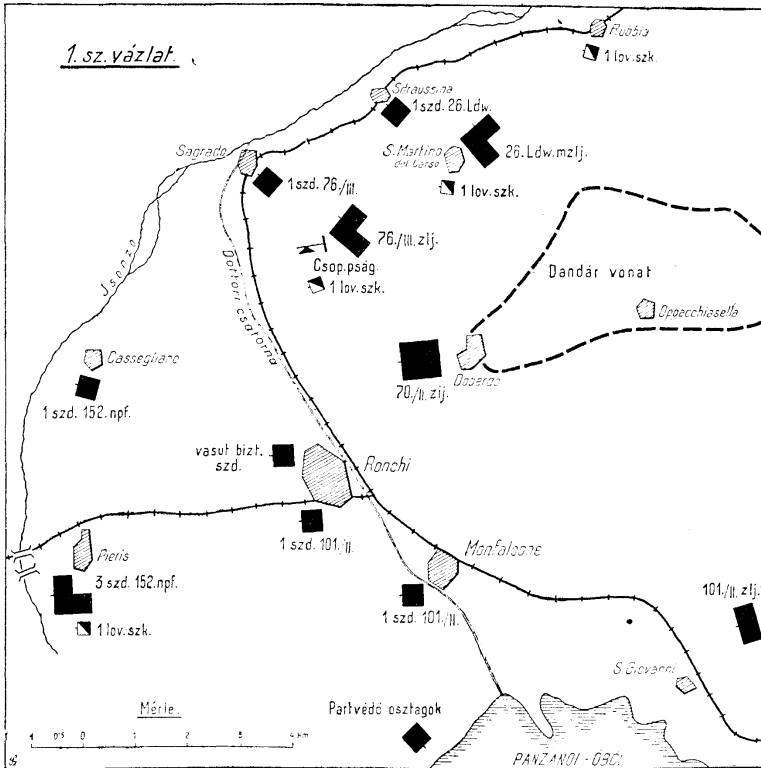
Elképzelhető lett volna azonban oly megoldás is, hogy a fővédelmi vonal Rubbiától Sagradóig az Isonzó mentén, Sagradótól a tengerig pedig a Dottori-csatorna mentén húzódott volna. Vagy pedig, ha a Dottori-csatorna bármely okból mint túlságosan feltűnő, egyenes vonal, nem jöhetett volna tekintetbe, az is lehetséges lett volna, hogy a doberdói fensík előtt elterülő síkságon, a hatalmas olasz kultúrában, a fensík lábánál elrejtve, a saját tüzérség hatásos tűzkörletén belül választja a védő gyalogsága fővédelmi vonalát, mialatt a tüzérség figyelőivel és lövegeivel a fensíkon maradhatott volna. Ebben az esetben a doberdói fensík széle, mint esetleges második állás jöhetett volna tekintetbe.

A gyalogságnak a síkságon való elhelyezése azzal az óriási előnnyel járt volna, hogy az ellenséges tüzérség neki alig árthat. Hátránya viszont az, hogy a kilövés kicsiny, tehát az ellenséges gyalogság részére a megközelítés könnyebb és hogy esetleg több megszálló csapatra lett volna szükség.

Az események azt mutatták, hogy ez utóbbi megoldás lett volna kívánatos. A doberdói fensíkon küzdő hadosztályok a későbbi harcok tapasztalatai alapján ismételten azt javasolták, hogy a védő támadjon és főellenállási vonalát nagyjában a fensík lábánál vezető vasútvonalig vigye előre. A harcok folyamán ugyanis kiderült, hogy az ellenség legnagyobb erőssége a nyomasztóan túlsúlyban levő tüzérsége, amely a védőállás két hátrányát fokozott mértékben kidomborította, nevezetesen,

hogy az a síkságból jól megfigyelhető volt és a talajviszonyok folytán műszaki berendezése nem volt lehetséges. Kiderült tehát, hogy az olaszok ellen harcoló védőnek minden más szempontot félre kellett volna tenni s állása megválasztásánál minden törekvésének oda kellett volna irányulni, hogy az ellenséges tüzérség tűzhatását mérsékelje.

A védő elhatározásainál azonban tekintetbe kell venni azt, hogy a ddr. közel egyeztetendő háborús tapasztalatokkal rendelkezett és

tapasztalatait a szerb hadszíntéren gyűjtötte. Ha a doberdói fensíkon szerbekkel állottunk volna szemben, az állás megválasztását feltétlenül helyesnek kellene tartanunk, mert a szerbek kiváló gyalogsággal és gyenge tüzérséggel rendelkeztek. Itt a helyzet azonban egészen más volt, mert az olasz gyalogság a miénkkel szemben messze alul maradt, míg tüzérségük sokszorosan fölényben volt és rendkívül pontosan működött. Az eseményeknek illetően való bírálata éles fényt vet arra, hogy mily nagy

fontossággal bír az ellenség sajátosságainak ismerete. Azok a szempontok, amelyek egyik hadszíntéren jól beváltak, a másikon más felszereléssel és tulajdonságokkal rendelkező ellenséggel szemben módosítást kell, hogy szenvedjenek.

A kiválasztott védőállásnak tehát két főhibája volt. Éspedig a jól megfigyelhetősége és kedvezőtlen talajviszonyai. Ez utóbbi hátrány még talán súlyosabb volt, mint az első. A csapatok az állások berendezésénél óriási nehézségekkel küzdöttek. A kemény kősziklákban a lövészárkok minden métere, a drótakadályoszlopok részére minden egyes lyuk és a tartalékok fedezékei is csak robbantás útján voltak helyreállíthatók. Ehhez sem megfelelő mennyiségű robbantóanyag, sem elegendő iskolázott műszaki személyzet nem állt rendelkezésre. Egy-egy zlj-nak több kilométer kiterjedésű védőkörlet jutott (lásd az erőelosztást), úgy hogy a csapat éjjel-nappali munkával sem jutott a műszaki berendezéssel előbbre. Ehhez járult még, hogy a terep gazdag részletformái minduntalan megkövetelték, hogy a kilövés érdekében magasra töltött kőrakások is alkalmazottak, amelyek természetesen a támadó leghálásabb céljainak bizonyultak.

A vezetés szempontjából érdemes figyelemmel kísérni azokat a parancsokat, amelyek a csoport-pság feladatát a védelemre szabályozták. A ddr.-pság beérkezése időpontjától kezdve erre vonatkozóan számos parancs érkezett, de valamennyinek a lényege az, hogy az előírt megszakítások (hidak, utak stb.) végrehajtása után az első ellenállás a comeni fensík nyugati szegélyén teljesítendő. Túlerő elől azonban, ha a védő erre kényszerítve lesz, közbeeső állások foglalása mellett a präwaldi állásba vonuljon vissza, ahol a döntésig kell harcolni. Még május 21-én is, amikor már a kiadott intézkedések a comeni fensík szegélyén végrehajtandó komoly ellenállást rendelnek el, a parancsok úgy szólnak, hogy az ellenség előnyomulása feltartóztatandó, de a szívós ellenállás a präwaldi állásban lesz. Csak május 23-án, tehát a csapatoknak beérkezése után egy héttel érkezett oly értelmű parancs, hogy a fensík szegélyén makacs és szívós ellenállás fejtendő ki.

Fentiekből kivehető, hogy a vezetés maga sem volt tisztában sokáig azzal, hogy tulajdonképpen hol akarja a harcot megvívni. Ingadozó parancsnok erre főgondját a tervszerű visszavonulás gondos előkészítésére fekteti. A 2. hegyi ddr. akkori parancsnoka azonban már az első pillanatban elhatározta, hogy csapatával a doberdói fensík szegélyén a végsőkig kitart. Ennek az egész elhatározásnak köszönhető, hogy minden törekvése oda irányult, hogy az általa kiválasztott főellenállási vonal akként legyen berendezve, hogy abból visszavonulás nem lesz. Kevésbé érelyes vezetés mellett aligha sikerült volna a védőnek azokat az eredményeket felmutatni, amelyeket a fensík védői elértek.

2. Az erők csoportosítása

A monfalconei csoportparancsnokságnak rendelkezésre álló erők a kiutalt védőkörletben az 1. számú vázlat szerint csoportosultak.

Feltűnnek ennél az erőcsoportosításnál a rendkívüli nagy kiterjedésű védőkörletek és az aránylag erős (5 zljből 1 és $\frac{1}{2}$ zlj) biztosítás. Ami a védőkörletek kiterjedését illeti, több csapat nem volt, tehát azzal kellett beérni, ami rendelkezésre állott. Bár az erőelosztásnál így is érvényesültek a védelem nagy elvei, de arról eleve le kellett mondani, hogy ezzel a csekély erővel az előterep hézag nélkül pásztázható legyen. A védőcsapat parancsnoka egyelőre főtartalékot sem tartott vissza, hanem úgy tervezte, hogy a biztosításra kikülönített erők képezik visszatértük után főtartalékát.

Az ellenség támadási irányai Rubbiától a tengerig majdnem mindenütt egyforma kedvezőek voltak, csupán a Monfalconetól délkeletre fekvő terület képezhetett kevésbé veszélyes irányt. Az erőelosztásnál tehát a terepnek a védelemre való berendezési lehetősége volt mérvadó. Redipuglia—Vermeigliano—Selz között a mesterséges árasztás az e vonal mögött elterülő, védelmi szakaszt bizonyos mértékig óvta. Ez a zljkörlet tehát, valamint a Mte Cosichtól DK-re eső, ellenséges támadásnak előreláthatóan kevésbé kitett zljkörlet, jóval nagyobb kiterjedésű védőszakaszokat kapott, mint a fensík északnyugati szegélyére helyezett zljak. A legszűkebb volt a Castelnovo környékére helyezett zlj. körlete, mert itt a főellenállási vonal előreugrott és előrelátható volt, hogy a támadó itt fogja a legnagyobb erőfeszítéseket elkövetni.

A tüzéség csoportosításánál említést érdemel az, hogy a fensíkon talált és rendelkezésre álló 6 fogatolatlan 2 löveges 75/96 mintájú 9 cm-es tábori ágyús üteg (7—12. számú) a főellenállási vonalba oldalozó (tradtör) lövegekként építetett be azzal a szigorú paranccsal, hogy az ellenséges gyalogság rohamra indulása előtt feltétlen hallgatni kötelesek. A néhány rendelkezésre álló korszerű üteg akként ment állásba, hogy a védőkörleteket oldalozó tüzzel támogathassák.

Május vége felé a csoport tüzésége lényegesen megerősödött.

A tüzéségi helyzet május végével a 2. számú vázlatból vehető ki.

A tüzéség csoportosítására nézve feltűnő, hogy az egy 305 cm-es mozsárüteg kivételével az egész tüzéség a védőalkörletekre fel lett osztva. Az alkörletek fontosságuk szerint több vagy kevesebb üteget kaptak. Az esetleg szükségessé váló egységes vezetés csakis abban jutott kifejezésre, hogy az egyik tüzércsoportparancsnok amellet, hogy alkörlete tüzérparancsnoka volt, egyidejűleg mint a csoportparság tüzéségi segédközege is szerepelt. A tüzterv, amely nagyjában egyébből nem állott, minthogy az előterepet az egyes tüzercsoportokra felosztotta és az oldalozási szükségleteket kidomborította, nem foglalkozott sem a zárótüz meg-

szervezésével, sem pedig az egyes csoportok közötti összműködéssel és azzal az esettel, ha egységes irányítás szüksége áll be. Így a csoportpság kiadta a kezéből a tüzéség vezetését s az egyes tüzercsoportparancsnokok főleg csak alkörletük szükségleteit tartották szem előtt. Amikor pedig a harcok folyamán a csoportpság közbelépésére más védőkörletek támogatására rendeltettek, nem voltak arra kellően felkészülve.

Ami a harcelőörsök felállítási helyét és erejét a bevezető harcok előtt illeti, látjuk, hogy a harcelőörsök szokatlan erősek voltak és messze előre (az Isonzó vonalra) helyezték azokat. Ez a megoldás, amint az események bebizonyították, kiválóan bizonyult.

A *ddr.-pság álláspontjai* addig, amíg az ellenséges tüzéségi tűz engedte Doberdo községben, később Marcottiniben választotta. Oly pont, ahonnan az egész védőszakaszt áttekinteni lehetett volna, nem volt, tehát ez a központi fekvésű hely felelt meg a legjobban.

Az erőcsoportosításnál tekintetbe kell venni azt, hogy a megszálló erő és a kiterjedés közötti óriási aránytalanság minden korszerű felfogástól eltér s hogy a helyzetet a viszonyok kényszere hozta létre. Nem hagyható itt azonban figyelmen kívül az a tanulság, hogy semmi sem lehetetlen és elszánt védő nevétségesen nagyok látszó kiterjedésekben is képes eredményesen felvenni a harcot túlerős, de habozó támadóval szemben.

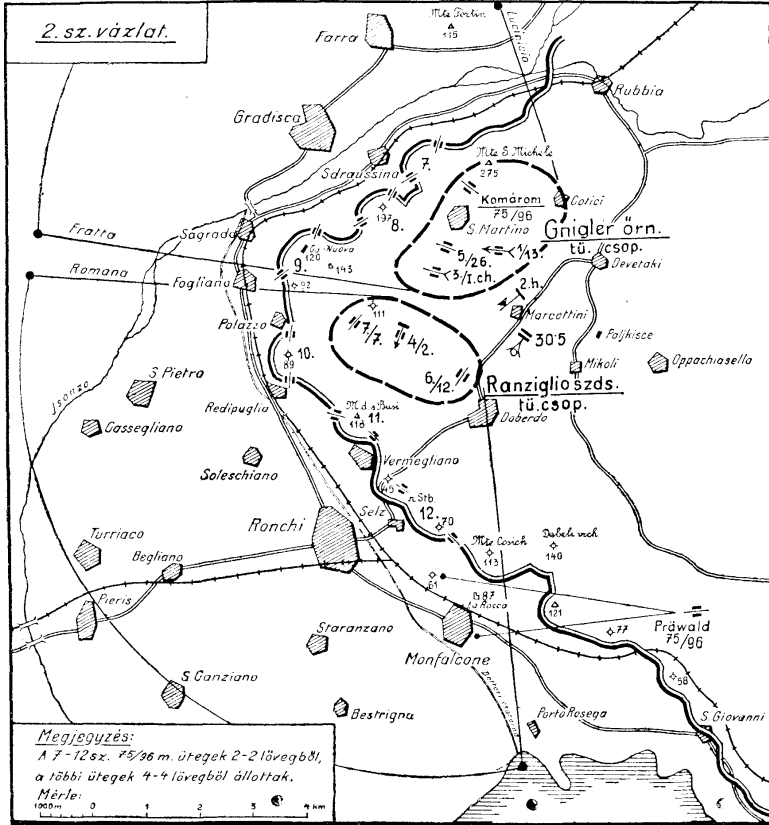
Felmerül itt az a kérdés, hogy, mert a rendelkezésre álló tüzéség nagyon kevés volt, nem lett volna-e célszerűbb az alkörleteknek csak azokat az ütegeket rendelkezésre hagyni, amelyek a szomszéd alkörletek támogatása szempontjából, akár hordtávolságuk, akár felállítási helyük következtében tekintetbe nem jöhettek, míg a többi összes ütegeket megfelelő szélességi és mélységi tagozás mellett, központi vezetés alatt lehetett volna tartani és a tüzüket a csoportpság által oda irányítani, ahol a szükséglet adódott. Elméletileg ugyan ez az utóbbi megoldás látszik helyesebbnek, a gyakorlatban azonban az események bebizonyították, hogy a védelem így is eredményes volt.

Az alkörleteknek tüzéséggel a viszonyokhoz képest bőséges ellátása azt a nagy előnyt rejtette magában, hogy a gyalogság tűztámogatásra irányuló sokoldalú kívánságait a tüzéség azonnal teljesíthette és így az összműködés gyalogság és tüzéség között jobban volt biztosítva, továbbá a rendkívül gyér gyalogsági védelem a közvetlenül alárendelt tüzéségben támaszt érzett, ami erkölcsi erejét nagymértékben fokozta.

A június 3-án kiadott tüzéségi parancs már a csoportparság részére bizonyos tüzer-erőt tart vissza, de ennek az oka a 30.5 cm-es üteg elirányításában keresendő.

3. A terep megerősítése. (Műszaki munkálatok.)

Már említetiük, hogy a kiszemelt főellenállási vonal műszaki megerősítésén még a ddr. beérkezése előtt a görzi erődítési igazgatóság dolgoztatott. A munka azonban a csapatok beérkezéséig a nyomdokoláson

túl nem igen jutott. Május 17-ével a csapatok a nekik kiutalt védőkörletekbe helyeztetek s a műszaki munkák vezetését a csoportpság vette át.

Az előterepen levő nagyobb közlekedési művek robbantására vonatkozólag a következő intézkedések történtek:

Robbantandók voltak a csoport arcvonala előtt a Gradiscánál levő, fából készült gyaloghíd, a sagradói korszerű betonhíd, a pierisi vasúti

vashíd, a pierisi közúti fahíd, a Monfalconetól nyugat felé vezető vasútest, továbbá a Dottori-csatorna Redipuglianál Fenti robbantások a közlekedési vonalak megszakítása céljából voltak szükségesek.

Kilövési követelmények számos egyéb műtárgy robbantását tették szükségessé, ezenfelül szükséges volt néhány nagyobb és le nem szerelhető üzem elrombolása.

Ily sokoldalú robbantási tevékenység terjedelmes előmunkálatokat és nagy személyzetet igényelt. A robbantásokra vonatkozólag ugyan a csoportpság felsőbb helyről kapott utasításokat, de a gyorsan gördülő események következtében tulajdonképpen minden esetben saját belátása szerint cselekedett, mert az utasítások elkésve érkeztek.

Mielőtt a további műszaki munkálatokat tárgyalnók, röviden meg kell emlékezni arról, hogy a gradiscai gyaloghíd használhatatlanná tétele miként játszódott le.

A szóbanforgó híd egy kb. 1 m széles és komplikált szerkezetű, fapilléreken nyugvó gyalogbürü volt. Régi építmény, amelynek fája már korhadt és rozoga benyomást tett. A műszaki különítmény más, szilárdabb tárgyak robbantásához az amúgy is szűkiben levő robbanóanyaggal takarékoskodni akarván, a korhadt fahíd robbantásához csak csekély robbanóanyagot alkalmazott és a hidat úgy akarta megsemmisíteni, hogy azt kátránnyal teljesen leöntötte, kátrányba mártott szalmaburkolattal látta el, ezenfelül 8—6 hordó kátrányt a hídra állított és a hidat a robbantás végrehajtása után felgyújtotta. Bármilyképpen különösen hangzik is, mindezen alapos előkészület ellenére a híd teljesen épségben maradt, csupán a gerendák pörkölődtek meg. Teljesen újonnan kellett kezdeni a rombolási munkálatokat és csak a műszaki csapat nagy fáradozása után sikerült az öreg gyalogbürüt robbantással alaposan megszakítani. Nemcsak itt, de a későbbi robbantásoknál is azt tapasztaltuk, hogy a ludak alapos használhatatlanná tétele igen nagy fáradsággal járt.

A műszaki munkálatok legfontosabbika a doberdói-fensík nyugati szakaszán (Redipuglia és Selz között) végrehajtott elárasztás volt. A Dottori-csatorna ugyanis Sagradónál az Isonzótól elágazva általában a vasúti töltés mentén halad, majd Monfalcone nyugati szegélye mentén vezet a tengerbe. Az elárasztást előkészítő munkálatok már május 20-án megkezdődtek, de az elárasztás csak május 24-én, a csatorna sagradói zsilipéinek felrobbantása után vette kezdetét, Redipuglianál, ahol a csatorna vízének szintje kb. 4 m-rel volt magasabb a körülötte fekvő terep szintjénél, a csatornát zsilippel elzártuk és a csatorna keleti töltésének a zárózsilipen felül való robbantása által utat nyitottunk a víznek Vermeigliano—Selz felé. A vasúti töltésnek 10 m hosszúságban való szétrombolása, valamint a csatorna és vasúti töltésnek összekötése által az egész víztömeget arra a területeire szabadítottuk, amely a vasútvonal

és a doberdói fensík lába előtt terül el. Az elárasztást kedvezően befolyásolta az, hogy az Isonzó május végén, június elején igen meg volt áradva. Természetesen az átlagban 1 km szélességű és 4 km hosszúságú terület elárasztásához sok víz kellett és több napig tartott, amíg az elárasztás akadályjellegét öltött. Június 5-én azonban, amikor az olaszok előcsapatai a doberdói fensík lábát elérhették, a mesterséges árterület általában 1—2 m, helyenként 3—4 m mélységet ért el. Feltétlen akadályt nem képezett ugyan, mégis rendkívül jó szolgálatokat tett a védőnek, mert hatalmas szakaszon megnehezítette az előnyomulást. (A vízben nem lehetett közlekedni, állásokat építeni, fedezéket keresni.) Ezt az előnyt kihasználva a csoportpság az elárasztott terület mögötti védőszakaszban a megszálló erővel takarékoskodhatott.

A csoportpság további feladatát képezte a panzanói tengeröböl elzárása, hogy azt az ellenséges haditengerészet egységei meg ne közelíthessék, illetve, hogy az Isonzó alsó folyásába, esetleg a Dottori-csatornába alsó folyásába be ne hajózhassanak. A folyók torkolatait öreg hajók elsüllyesztésével és aknákkal zártuk el. Továbbá az összes szárazföldi és tengeri jeleket (bóják stb.) eltávolítottuk.

Nem csekély gondot okozott a csoportpságnak az ivóvíz kérdése. Kutak a fensíkon nem lévén, a lakosság is csak esővízből él, amelyet a háztetőkről csatornákon át vezetve cisternákban gyűjt. A legközelebbi vízgazdag terület a fensík környékén a Wippach völgye volt. Az ivóvízellátást oda alapozni azonban a távolság, a kocsik elégtelensége és a várható ellenséges tűzérési tűz miatt nem volt lehetséges. Alapos szemrevételezés után megállapítottuk, hogy a szennyes felszínű doberdói lóvizének szintje alatt fakadó források kielégítő ivóvizet szolgáltatnak. Harácsoló motorokkal, szivattyúkkal és csövekkel sikerült a tó fenekéről elegendő ivóvizet nyerni, amelyet fecskendőkocsikkal és tűzérési fogatálással szállítottunk a csapathoz. Az olasz tűzéréség ugyan hamarosan ér Lesülést szerzett erről és a források környékét állandóan erős tűz alatt tartotta, de a vízellátást megakadályozni nem volt képes.

A vízzel való zavartalan ellátás nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a doberdói fensík oly hosszú időn át védhető volt.

A rendkívüli nagy anyagihiány a csoportparancsnokság kötelességévé tette, hogy minden a környéken felfedezhető és a műszaki munkálatok céljaira alkalmas anyagot összeharácsoljon. Sajnos azonban, az a nagy óvatosság, amellyel az olaszokra való tekintettel egészen május 23-ig el kellett járnunk, azt eredményezte, hogy igen sok anyagot nem tudtunk már kézrekeríteni.

Mint a fentiekből kivehető a védőállás műszaki berendezése igen körülményes és gondos szabályozást igényelt s annak helyes keresztülvitele nagymértékben befolyásolta a védelem végrehajtását is. Említést

érdemel az, hogy a munkálatok jelentékeny része az előterep járhatatlanná tételére irányult. A törekvés meg is hozta a gyümölcsét, mert az ellenséget több hétig feltartóztattuk, amely idő alatt az orosz hadszíntérről, az ottani eredményes harcok után, volt idő erősbítéseket a délnyugati hadszíntérre áthelyezni.

A vezetés szempontjából nagy hiba volt, hogy ismerve a karszt-fennsík köves talajviszonyait, oda ugyanoly műszaki felszerelésű műszaki alakulatokat és munkásosztagokat küldött, mint akár Galíciába, holott ezen a talajon szerszámaikkal mit sem kezdhettek. Kőfűrő és robbantó osztagok és a köves talajban végzendő munkálatokra alkalmas felszerelések sem ezidőtájt, sem a közeli jövőben ide nem érkeztek.

Ilyen módon a komoly harcok kezdetén a csapatok általában kórákásokból álló mellvéd és néhány soros drótakadályöv mögött, minden gránátbiztos fedezék és összekötő árok nélküli védőállásban várták az olaszok támadását. — Az ellenséges tüzérségi tűz megindulásával ezek a mellvédek nemcsak hogy nem védték a küzdő csapatot, hanem köztörmelékük csak fokozta a gránátok hatását.

4. A védelem végrehajtása.

a) Biztosítás.

Az előretolt biztosító csapatok (harcelőőrök) magatartását alábbi parancs szabályozta:

«A 76. gy.-e. egy százada (Sagrado),

a es. kir. 26. Landwehr-ezred egy százada (Gradiska),

a « « 152. npf. zászlóalj (Pieris).

Az Isonzó-vonalra előretolt osztagaink Gradiska—Sagrado—S. Pietro—Cassegliano—Pieris és a folyó torkolata közötti terepszakaszon az összes átjárók és gázlok megsemmisítése után a folyó balpartján ellenállást fejtenek ki abból a célból, hogy az ellenségnek az Isonzón való átkelését lehető hosszú időn át meggátolják. Az Isonzó balpartján lövészárkok ásandók és azok a helyzethez képest fokozatosan kiépítendőek. Ameddig csak lehetséges, kisebb osztagok az Isonzó jobbpartján meghagyandók, hogy az ellenséges közeledést felderítsék és idejekorán jelenthessék».

A csoportparancsnokság tehát a rendelkezésére álló gyalogságnak majdnem egy negyedrészt (5 zlj-ból 1 és $\frac{1}{2}$ később 2 zljat) használt fel az Isonzó-vonal biztosítására. Ha követjük a biztosító csapatok tevékenységét a hadüzenet után következő napokban, úgy azt látjuk, hogy azok kikülönítése és ily aránylag túlerős tartása nagyon is kifizetődött.

A csoportparancsnokság ugyanis mérlegelve azt, hogy a számára kiutalt 25 km kiterjedésű szakasz védelmére összesen 5 zlj erejű gyalogság állott rendelkezésére, gondosan őrködött afelett, hogy a fővédelmi állásból lehetőleg egy fegyver se hiányozzék. Csak nehéz szívvel határozta tehát

el, hogy biztosítás céljaira jelentékeny erőket adjon ki a kezéből, mert számolni kellett azzal, hogy ezek esetleg a fővédelmi állás részére veszendőbe mennek.

Az előretolt biztosító csapatok feladatai tehát körülményesen körülírtak, hogy azok minden eshetőségre utasítással bírjanak. Utasítva lettek, hogy rájuk a fővédelmi vonalban szükség van, másrészt azonban egy talpalatnyi területet sem szabad harc nélkül feladniok.

Az előretolt biztosító csapatok kényes feladatuknak dicséretre-méltóan feleltek meg. Az olasz hadüzenet napjától — május 23-tól június 4-ig bezárólag — egy olasz katona sem lépte át az Isonzót, miáltal az olasz előnyomulás közel kéthetes késedelmet szenvedett. Ez elsősorban az Isonzó mentén rendkívül ügyesen harcoló biztosító csapatok érdeme.

Megfigyelőink, csendőreink és kémeink jelentése szerint már május 24-én erős ellenséges erők lépték át az országhatárt. Május 26-án az olasz csapatok elérik az Isonzót, de a folyó mentén június 4-ig általában csak kisebb csatározások folynak. Az ellenség számos helyen megkísérli az átkelést, de a folyó partján ügyesen leplezett váltóállomásokban elhelyezett csatáraink az átkelést minden alkalommal megakadályozták. Az olaszok teljesen tájékozatlanok lévén, hogy mi áll velük szemben, az Isonzót másik oldalán nagyszabású előkészületeket tesznek az átkelésre. Csapatokat sok tüzérséggel és nagy hadihíd-anyaggal helyeznek Isola—Morosini—C. del Bosco—Turriacco—Cassegliano környékén készenlétbe s az Isonzó mentén lövészárkokat emelnek ki.

A csoportparancsnokság látva az olaszok habozó magatartását, a 152. népf. zljat még 1 század 101-el, valamint 1 drb 75 M. ágyúval erősíti meg, hogy ellenállásuknak nyomatékot adjon. Az előretolt biztosító csapatok feladata azonban továbbra is az maradt, hogy a túlerős ellenséges támadás, avagy megkerülés elől kitérve, lehetőleg veszteség nélkül a védelmi vonal mögé vonuljanak vissza.

Az ellenség átkelési kísérleteit május 26-tól kezdve naponta megismétli, de rendkívül ügyesen viselkedő csapataink minden kísérletet megghiúsítanak. Sőt még kezdeményező harcokra is vállalkoznak, amennyiben az Isonzón az ellenség szemelättára átkelve nagyobb ellenséges csoportokat szétugrasztottak.

b) *Felderítés.*

Felderítésünk ezidőtájt kizárólag a látásra, az Isonzón átkelt néhány járőrünk jelentésére, valamint ellenőrizhetetlen kémjelentésekre támaszkodott.

Az ellenségről június 5-ig csakis annyi volt ismeretes, hogy éleivel elérte az Isonzót, amelyet járőrökkel és kisebb osztagokkal több helyütt megkísérelt átlépni, de sikertelenül. — Továbbá az, amit a magasabb

parancsnokságok a csapatok tudomására hoztak, azonban ez kevés adatot tartalmazott.

A vezetés tehát teljesen tájékozatlan volt afelől, hogy az ellenség heteken át mit művel? Látni az előterepen (egy-egy emberek) mozgástól és itt-ott látható porfelhőtől eltekintve, semmit nem lehetett és június 4-ig, amikor az ellenség az Isonzamenti előőrsöket vette tűzérségi tűz alá, egy ágyúlövés sem esett. Elképzelhető tehát az a bizonytalanság, amelyben a vezetés volt. A kémjelentések megbízhatatlanoknak látszottak, így a csoportpság kisebb osztagoknak az Isonzón át való küldésével próbált híreket kapni. Több előretörés sikerült is, de említésre méltó eredményt nem hozott.

Akkor azonban, amidőn a harcelőőrsök az Isonzó-vonalat kiürítették, várható volt, hogy az Isonzón át előnyomuló ellenség jobban felderíthető lesz. A csoportpság tehát június 5-ről 6-ra virradó éjjelre, amikor már az ellenség bizonyára átmerészkedett a kiürített Isonzó-vonalon, 2 század 101-essel Monfalcone irányából Aris—Begliano felé támadást rendel el, azzal a határozott paranccsal, hogy az előretörés célja *foglyokat ejteni* s még a sötétség leple alatt Monfalconeba vissza kell térni. Ennek a bátor előretörésnek nagy jelentősége lett. Elsősorban jelentékeny zsákmány és számos fogoly maradt kezünk között, köztük 2 tiszt, akiknél az ellenség magas parancsnokságainak intézkedései és a szemben álló csapatok hadrendje megvolt. Ez volt az első pozitív alap a vezetés számára az Isonzó mellett álló ellenséges erők csoportosítását és szándékát illetően s így megvolt a mód arra, hogy a megfelelő ellenintézkedések idejében megtehetőek voltak.

De a felderítés nagy eredményén kívül ennek a jelentéktelennek látszó előretörésnek lehet tulajdonítani még azt is, hogy az ellenség még fokozottabb elővigyázatossággal és tervszerűséggel, tehát lassúsággal készítette elő a fensíkra való támadását. Nekünk pedig a nagy helyzetet tekintve, minden nap nyereséget jelentett, mert az orosz hadszíntéren a csapatok csak fokozatosan váltak szabaddá.

Jellemző példa ez arra, hogy a védő nem elégedhet meg azokkal a felderítési eredményekkel, amelyek birtokába a harcelőőrsök és a figyelés valamint a repülők tevékenysége útján jut, hanem kisebb vállalkozások árán is meg kell kísérelnie a hírszerzést, elsősorban foglyok ejtését, mert csak ezúton jut megbízható adatokhoz. Hogy ez nem keresztülvihető, igazolják a fent leírt események, amikor a sokszoros túlerőben levő támadóval szemben igen jelentős eredményt értünk el.

A május 23-tól június 3-ig terjedő időt a felvonulásra számítva, június 4-től június 23-ig, tehát közel három hétig tartott az ellenség támadásának előkészítése. Bár a védő nem rendelkezett műszakilag jobban berendezett védállás felett, mint mozgóharcban, mindazonáltal

a támadó előkészületeit akként eszközölte, mint valamely kiválóan be-rendezett s kielégítő erővel megszállt védőállás elleni támadáskor.

A támadónak ez a nagyfokú óvatossága, rendszeressége és késle-ke-dése helyrehozhatatlan hiba volt. A védőnek az akkori általános hely-zetet véve alapul (az oroszok elleni győzelmes előnyomulás), minden nap kése-delem nagy erősödést jelentett. Aktív és lendületes vezetés a támadó oldalán kiszámíthatatlan következményeket vonhatott volna maga után.

Mindez azonban nem befolyásolja azt a tényt, hogy a támadás előkészítése a védő oldaláról szemlélve mintaszerű volt. A védelem az óriási csapat- és anyagmozgásból, amely az előtte elterülő síkságon ját-szódott le, *úgyzólván semmit sem láthatott*. Az egész, ami a támadás meg-indulásáig egyáltalán felfedezhető volt, összegezhető annyiban, hogy néhány kisebb csoport itt-ott látszólag tervszerűtlenül felbukkant, néhány üteg állása a csőtűz alapján megállapítást nyert, de ezek is a mi ütegeink részére túlnyomórészt lőtávolon kívül voltak. Csupán egészen nagy és a mi ütegeink által rendszerint elérhetetlen távolságra volt néhány alka-lommal egy-egy zászlóaljnyi oszlop vagy nagyobb gk.-forgalom por-felhője nappal felfedezhető. Különben az előtérp teljesen kihaltnak látszott és nappal minden teljes mozdulatlanságban volt. Pedig a védő néhány zljával és ütegével szemben a 3—4 hadtestet számláló 3. olasz hadsereg állott. Elképzelhető, hogy ennek a nagy erőnek támadó elő-készülete mily hatalmas mozgást váltott ki.

A támadó tüzérségi tevékenysége június 23-ig általában teljesen rendszertelen benyomást tett és nem sokat ártott. Nyilván a munkálatok zavarása volt a cél s ezt annyiban el is érte, hogy napközben számot-tevő műszaki munkát a védő nem fejthetett ki. Az ellenség tüzérségének zöme a támadás megindításáig hallgatott. Az ellenséges gyalogság egészen jelentéktelen és számos ponton kis erővel végrehajtott előretörési kísér-letei a felderítés kiegészítésének benyomását keltették. Egyébként az ellenséges gyalogság átlagban 3—500 m-re a saját főellenállási vonalunktól formális védőállásokat létesített, amelyek azonban műszakilag lényegesen jobbák voltak elkészítve, mint a védő állásai. (Az olasz kítűnő kömunkás és műszaki felszerelésük is kiváló és bőséges volt.) Ezek az állások szol-gáltak eleinte a támadó harc-előőrseinek felállítására, később pedig mint rohamállások használtattak fel.

Június 23.

4^h 30'-tol kezdve az ellenség az egész védőállást szokatlan heves tüzérségi tűz alá vette. Hozzávetőleges becslés szerint a doberdói védő-szakasz ellen legalább 30 — közötté 10 nehéz — üteg hatott. Több nehéz üteg összpontosította tüztét egy aránylag keskeny területre s minden

nehéz lövést a tábori útegek ugyanarra a területre irányított rendkívül élénk tüze kísérte.

8^h-kor az ellenséges gyalogság több századdal megtámadta a Mte Cosich-ot, 8^h 30'-kor pedig redipugliai védőszakaszt, de támadását a védő meghiúsította.

Úgy a fokozott tüzéségi tűz, mint egyéb jelek is arra mutattak, hogy a támadó komolyabb vállalkozásra készül, ezért elsősorban a rendelkezésre álló erők összevonását határoztuk el. A ddr.-nak, a kéznél lévő csapatain kívül még rendelkezésre állottak a Voljcsica—Kostanjevica környékén álló be nem sorolt menetszázadai. Ezeket sürgősen zászlóaljjaikhoz irányítottuk. Beérkezésükig a 70/11. zlj. 3 századát bocsátotta a ddr. pság. a gyenge védőalkörletek rendelkezésére.

Napközben az ellenséges tüzéség megszakítás nélküli és az akkori fogalmak szerint rendkívüli hevedségű tűztevedékenységét fejtett ki az egész védőkörlet területére. A nap folyamán hozzávetőleges becslés szerint az ellenség legalább 12.000 lövést adott le. (A számlálással megbízott tiszték negyedóránként 500 lövést számoltak.)

Az alkörletek parancsnokai ismételtlen jelentették, hogy közvetlen arcvonaluk előtt az ellenséges gyalogság előre gyülekezik. Az esti órákban a 8/III. zlj. két, a 81/IV. zlj. három gyalogsági támadást vert vissza, amelyeket azonban az ellenség csupán több századdal hajtott végre.

A benyomás az volt, hogy az ellenség 23.-a folyamán a tüzéségi előkészítést és a megközelítést hajtotta végre és a 23 -ról 24.-re virradó éjtszaka folyamán, vagy másnap döntő támadásra indul. Ennélfogva a főtartalékot Doberdótól közvetlen délre akként csoportosítottuk, hogy minden irányban képes legyen az esetleg betört ellenséget ellentámadással visszavetni.

Az est folyamán a ho. pság. Rivo ezds népfelkelő ezredét (152. osztr. népf. zlj. 3 szddal és 42. osztr. népf. zlj. 2 szddai) bocsátotta további tartalékul a csoportparancsnokság rendelkezésére.

Június 24.

1^h 45'-kor a 8/III. zlj. újólag több század támadását veri vissza. 5^h-kor az ellenséges tüzéség hasonló hevedségű tüzelésbe kezd, mint 23.-án. Különösen a redipugliai és selzi védőkörletek állanak rendkívül heves tüzéségi tűz alatt.

A hatalmas tüzéségi tűz a fedezékeket sok helyen nagy mértékben megrongálta és a gyalogság veszteségei nagy arányokat öltöttek. A fedezékek kijávitására a ho. pság. a 3/4 6. árkász szdot bocsátotta a csoport rendelkezésére. Ez a csekély erő azonban nem sokat segíthetett és elsőben is a 8/III. zlj. védőszakaszának rendelkezésére bocsátott.

Az ellenség éjjel és napközben folytatta a védőállás megközelítését és kis csoportokban, valamint egyenkint előre gyülekezett a fővédelmi vonal előtt elterülő fedett területeken.

Az első vonalban most már csak a küzdő csapatok és az árkászok dolgozhattak az állások műszaki megerősítésén és tülerős ellenséges támadás esetére foglalkozni kellett azzal a gondolattal, hogy a védő az erős ellenséges nyomás következtében a fensík nyugati szegélyét kénytelen lesz kiüríteni. így egy hátrább fekvő védelmi vonal berendezését is elhatároztuk. Szükség volt erre az elővigyázati rendszabályra főleg a nehéz tüzérség érdekében, mert a 12, 15 és 24 cm-es ütegek rendezett visszavétele a védőt különösen nehéz feladat elé állította volna. A második védőállást tehát akként választottuk ki, hogy a saját nehéz tüzérség eredeti állásaiban megmaradhasson. Az északi szomszéd védőszakasz parancsnokával egyetértésben, a Mte S. Michèle és Crni Hrib magaslatoknak, mint támaszpontoknak kihasználása mellett a doberdói fensík közepe táján oly védelmi vonalat szemeltünk ki, amely reményt nyújtott arra, hogy benne nagyobb erőknél a fensíkon való előnyomulását meg lehet akadályozni. Ez a két támaszpont a fensíkból erősen kiemelkedett és a lényegesen mélyebben fekvő környező területre kiváló kilövést biztosított.

Ennek a hátrább fekvő védelmi vonalnak (elsősorban a Crni Hrib; nek, mint támaszpontnak) műszaki berendezése még 24.-e folyamán megkezdődött. Eleinte a 42. népf. zlj., 27.-től kezdve pedig Rivo ezds egész ezrede a második védőállás műszaki berendezésén dolgozott. Ennek az ezrednek volt a feladata az is, hogy az ellenségnek az első vonalba való betörése esetén a Crni Hribet, mint felvételi állást megszállja.

Június 25.

A várt ellenséges döntő támadás sem 24.-e, sem 25.-e folyamán nem következett be. Úgy látszik, az ellenség eddigi kisebb előretörései azt voltak hivatva megállapítani, hogy a védő gyalogsága a heves tüzérségi tűz következtében nem húzódott-e vissza. Mivel ez nem történt meg, az ellenség gyalogsága még nem látta a védőállásokat rohaméretteknek. 25.-én 6^h kezdettel az ellenséges tüzérség újra rendkívül hevesen lövi a védőállásokat. Ez a tűz déltájban néhány órára alábbhagy és 18^h-ig tart.

Az ellenséges gyalogság ezen a napon is megkísérelte több helyen kisebb erővel a betörést, de sikertelenül. Egyébként a támadó gyalogsága tovább folytatta előre gyülekezését a védőállás felé. A védő ebből az előremozgásból azonban nem sokat látott, kizárólag egyes emberek, kisebb csoportok és járőrök előre felé való igyekvését.

Az tüzérség tüze a védő állásaiban ismét nagy károkat okozott, amelyek kijavítása részben az éjszaka folyamán megtörtént.

Június 26.—június 29.-ig.

Az ellenség tevékenysége ezeken a napokon hasonló volt, mint az előző napokon fentebb láttuk. Egész napon át kisebb megszakításokkal rendkívül heves tüzérségi tűz folyt. Közben az ellenség gyalogsága nappal és éjjel a védőszakasz különböző helyein megkísérelte kisebb erőkkel (1—2 század) a betörést, de minden alkalommal sikertelenül. A védő tüzérsége a támadó tüzérségéhez képest elenyésző volt. Gránátbiztos fedezékek nem állottak rendelkezésre és a meglévő gyenge berendezéseket az ellenség tüzérsége nagyrészt rommá lőtte. A veszteségek csökkentése céljából itt a fensíkon legelőször alkalmazott ama módszer, hogy az első vonalban csupán megfigyelők maradtak, míg az erő többi része szabálytalan kis csoportokban nagy területre szétszóródott, nem sokat használt, mert a túlerős ellenséges tüzérség nemcsak a fő vedel mi vonalat volt képes állandó tűz alatt tartani, hanem tüzével a mögöttes területet is bőségesen elárasztotta.

Az ellenséges gyalogság ezenközben folytatta előregyülekezését. Első vonalai általában mindenütt néhány száz lépésre megközelítették a fő védelmi vonalat. Polazzóban és Redipugliában több zlj. gyűlt össze. Vermeglianóban és Selzben, valamint a 61 és La Rocca vonulat mögött ugyancsak több zlj.-nyi erő gyülekezett. A Fogliana—Redipuglia—Ronchin átfutó vasútvonalat az ellenség védelmére rendezte be. A fővédelmi vonal előtt lévő községek szélső házai géppuskákkal voltak megakasztva. A támadó legelőször gyalogsági vonala közvetlen közelében ágyúk is voltak beépítve (kísérő lövegek, vagy gyalogsági ágyúk).

A védő úgyszólván tehetetlenül szemlélte a támadó gyalogságának az arcvonala előtti fedett területeken való előregyülekezését, mert nem rendelkezett megfelelő eszközökkel annak megakadályozására. A csoportnak összesen 4 drb nehéz tarack állott rendelkezésére, amelyek löszabátossága azonban ezidőtájt már oly csekély volt, hogy 5—600 méteres szórással kellett számolni. Ezek tehát a saját védelmi vonalunkhoz közel csoportosuló ellenséges gyalogság leküzdésére nem voltak alkalmasak. Nagy szükség lett volna 10 cm-es tábori tarackokra. A támadó főgyülekező helyei: Polazzo—Redipuglia—Vermegliano—Selz—La Rocca déli lejtője és Monfalcone voltak. A csoportpság megkísérelte ugyan hevenyészett eszközökkel ezeket a gyülekező helyeket valamiképpen veszélyeztetni, de az árkász század által előállított katapultaszerű alkotmány, amelynek segítségével nagyobb ekrazittöltést igyekeztünk a támadó csoportjai közé vetni, nagy eredményeket nem hozott. A rendelkezésre álló kis aknavetők a házak ellen nem voltak eredményesen alkalmazhatók.

Csak akkor javult a helyzet, amikor június 28.-án megérkeztek a 28 cm-es nehéz aknavetők, amelyek kiváló eredménnyel hatottak az ellenség gyülekező helyeire.

A védőszakasz megerősítésére először a 18. menetezred részeit, majd 29.-én helyettük a 48. menetezred I—III. zlját és a 6. ddr. 42/IV. táb. zlját bocsátották a csoport rendelkezésére. Számszerűleg a tüzérség is megerősödött, de ennek nem sok hasznát láttuk, mert mialatt az ütegek száma szaporodott, a lőszerpótlás mind nehezebb és nehezebb lett, úgy, hogy a lőszerrel annyira kellett takarékoskodni, hogy még a meglévő csövek sem voltak teljes mértékben kihasználhatók.

Június 29.-én 22¹¹ 30'-kor az ellenség a redipugliai védőszakasz ellen több zljjal heves támadást intézett, amely azonban heves tűzharc után és a traditor ütegek közbelépése következtében vissza veretett. Ez időtől kezdve egész éjjel szakadatlanul folyt a heves tüzérségi tűz.

A saját csapatok helyzete 1915 június 29.-én este a 3. számú vázlatból vehető ki.

Június 30.

4^h-kor az ellenséges tüzérség rövid szünet után újólág igen heves tüzelésbe kezd.

4^h 3(y)-kor a 8/III. zlj.-at Selz irányából kb. 1 zlj. erősségű ellenség támadta, de sikertelenül.

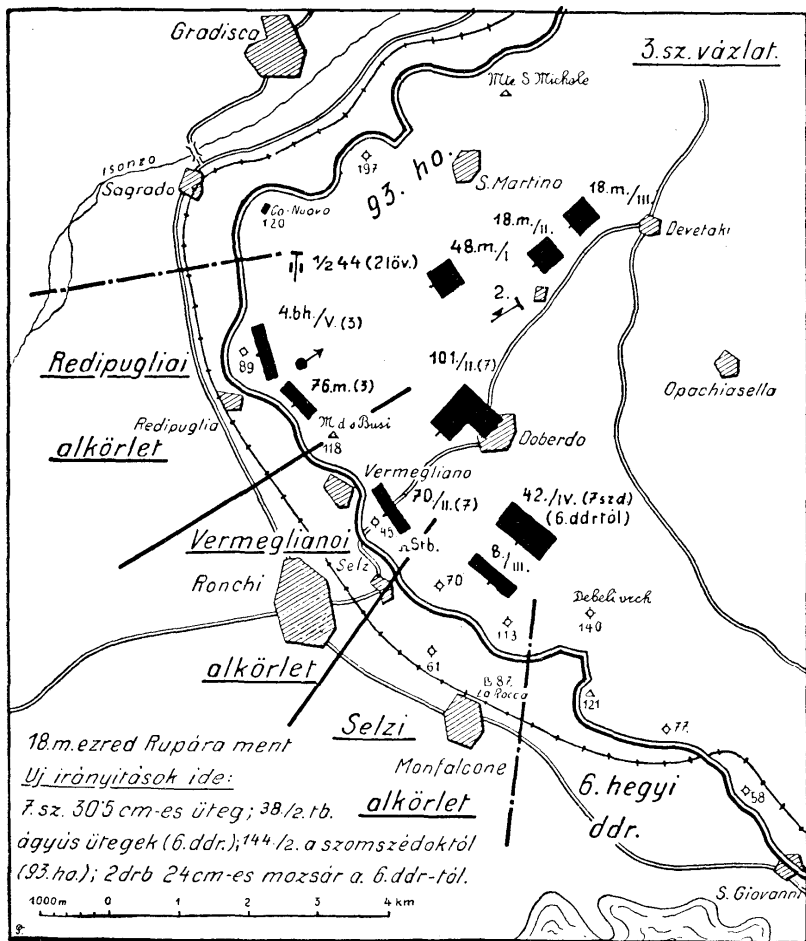
Az ellenséges tüzérségi tűz a délelőtt folyamán mind jobban és jobban fokozódik és az ellenséges gyalogság ennek a gyilkos tüzérségi tűznek az oltalma alatt közelíti meg tovább a védő állásait. A saját tüzérfigyelőhelyeket az ellenséges tüzérség tűzével annyira befedte, hogy azokból az eredményes megfigyelés úgyszólván lehetlenné vált. Ehhez járult még az is, hogy a tüzérség távbeszélő vezetőkei az ellenséges tűz következtében megszakadtak, úgy hogy a tűzvezetés rendkívül megnehezült.

A csoportparancsnokság megítélése szerint ez volt az ellenség döntő támadásának kezdete. Tekintettel a közeli döntésre, a 101/11. zlj.-at, amely 30.-án reggel csoporttartalékul volt kijelölve, a csoportlpság Zloch alezr. védőszakaszában hagyja alkörlet tartalékként.

9^h 30'-kor jelenti a redipugliai alkörlet, hogy védőszakaszának jobb szárnyát és közepét az ellenséges tüzérségi tűz immár annyira elrombolta, hogy abban élő ember alig maradt és hogy védőszakasza előtt az ellenséges gyalogság támadásra készülődik. A csoportpság a 48. menetezred 3 századát bocsátja a redipugliai alkörlet rendelkezésére, ezek azonban csak délután folyamán érkeznek rendeltetési helyükre, mert napközben veszteségek elkerülése céljából Marcottini közelében tartózkodtak.

Fenti támadással egyidejűleg úgy a vermeglianoi, mint a selzi

védőkörlet ellen erős ellenséges támadás irányult, de az összes támadásokat visszavertük. Annyi bizonyos volt, hogy az eddigiektől eltérően az ellenség ezen a napon az egész védőszakaszt jelentékeny erőkkel támadta meg. A csoportpság tehát további tartalékot kérL. A ho. pság

ezért a 48. menetezred két zlj.-át Merna-ról a csoporthoz irányítja. Ezek a zlj.-ak 13^h-kor érkeztek Marcottini-re.

10^h körül különböző hírek érkeznek a csoportpsághoz, hogy az ellenség Vermeglianonál betört és ott a saját gyalogság visszavonulóban van. Ezek a hírek nem keltettek semminemű izgalmat, mert a csoportpság tudta, hogy az érintetlen 101/11 zlj. a vermeglianoi alkörlet mögött

áll és ha az alkörletben valami baj történt volna is, ennek a zlj.-nak az ellentámadása mindenesetre megakadályozza az ellenség további előnyomulását.

Az azonnal bevezetett felderítés tisztázta a vermeglianoi helyzetet és kiderült, hogy ott semmi egyéb nem történt, minthogy a saját gyalogság a pokoli tűzérzési tűz elől helyenkint valamivel hátrább lévő területre húzódott vissza.

Az ellenséges tűzérzés mind a 3 alkörletet egész napon át az elképzelhető legélénkebb tűz alatt tartotta. A védőállás nagy részei teljesen romokban heverték, az akadályokon a tűz nagy réseket ütött, az előtér aknáit majdnem kivétel nélkül felrobbantak, az állások romjai számos embert betemettek. Az ellenséges gyalogság ezenközben mind közelebb toledott a saját vonalakhoz. A saját tűzérzés nem volt képes az ellenséges tűzérzést lefogni, mert még ha célok mutatkoztak is, kénytelen volt a löszrel takarékoskodni.

12^h körül több zlj.-nyi ellenséges erő támadja a Mte Cosich magaslátot, azonban véresen vissza verettek. A 8/III. zlj. (Mte Cosich) előtt elterülő hegyoldalon az ellenség körülbelül 1000 fő veszteség (köztük több száz halott) visszahagyása után visszaözlött.

14^h 20-kor jelentkezik a csoportpságnál a 14/2. sz. 12 cm-es ágyús üteg tisztjei és legénysége és jelentik, hogy nekik a nehéz tarackos üteg egy önkéntese azt a parancsot adta át, hogy mivel a saját gyalogság a jobb szárnyon visszamegy, az üteg is menjen vissza, mert ott a helyzet tarthatatlan.

A távbeszélő összeköttetés dél óta az összes alcsoportokhoz megszakadt. A fensíkon hatalmas vihar dúlt.

A helyzet tisztázására, valamint az összeköttetés felvételére a redipugliai alkörletbe, ahonnan a legtöbb nyugtalanító hír érkezett, egy tisztí járőrt küldöttünk ki. Ennek a tisztí járőrnek a jelentése azonban csak órák múlva érkezhett be s a csoportparancsnokságnak már addig is elővigyázati rendszabályokat kellett foganatosítani, tekintettel arra, hogy a redipugliai helyzet kritikus voltáról több oldalról egybehangzó jelentések érkeztek.

Mindenekelőtt a 48. menetred IV. zlj. -át irányította a csoportpság a redipugliai alkörlet felé azzal a határozott feladattal, hogy a zlj.-nak semmi szín alatt sem szabad az első vonalat megerősíteni, hanem a 111 környékén ellentámadáshoz csoportosuljon s a redipugliai és castellonuvi alkörlet parancsnokokkal összeköttetést keressen. A védő legeléső vonala ugyanis a hatalmas tűzérzési tűz következtében beállott veszteségek pótlására bevetett különböző kötelékek által oly sűrűen és összekuszáltnak volt megszállva, hogy egy menetzlj.-nak ide való bevetése semminemű erősítést nem jelentett volna.

15^h-kor jelenti a selzi védőkörlet, hogy védőszakaszát az ellenség újólaj nagy erőkkel megtámadta, de csapatai a támadást visszaverték és 150 foglyot ejtettek.

Ilyen viszonyok között, amikor az egész védőszakaszt az ellenség túlerővel megtámadta és a legjobban veszélyeztetett jobbszárnyon küzdő-képes tartaléka nem volt, a csoportpság igen nehéz helyzetben volt. Rivo ezds népf. ezredét tehát feliasztottuk és utasítást kapott, hogy a Crni hrib magaslatot szállja meg.

16^h-kor jelenti a vermeglianoi alkörlet, hogy helyzete az út mentén rendkívül kritikus és hogy a lejtőkön lévő állását az immár 37 órája tartó rendkívüli heves ellenséges tüzéségi tűz következtében kiüríteni kény-szerül és egy körülbelül 500 m-rel hátrább fekvő második állásba megy vissza. Ezt az állást és a Mte dei sei Busit még képes továbbra is tartani.

A csoportpság elrendelte, hogy a vermeglianoi alkörlet az eredeti fővédelmi vonalat minden körülmények között tartsa és ha magát elég erősnek nem érzi, akkor a 101/11. zlj.-at is felhasználhatja. A töle balra lévő 8/III. zlj. utasítást kapott, hogy az esetleg itt betörő ellenséget délről oldalozólag támadja. Ali i -Ó- környékén álló 48/III. zlj. ugyancsak parancsot kapott, hogy északi irányból a vermeglianoi alkörletnél esetleg betört ellenséget oldalba támadja. A 48. menetezrednek a csoportpságnál tartózkodó parancsnoka utasítást kapott, hogy vegye át a 111 -ó- környékén lévő összes 48. menetezredbeli alakulatok fölötti parancsnokságot és az összes még be nem vetett részekkel akként csoportosuljon, hogy a vermeglianoi, vagy a redipugliai alkörletnél betört ellenséget ellentáma-dással visszavethesse.

A 48. menetezred parancsnoka ezredének csak egy zlj.-át találja és ezzel a kimagasló Mte dei sei Busi lejtőjén csoportosul ellentámadáshoz a selzi országút mentén betört ellenség visszavetésére. Amíg azonban ez a csoport készülődött, a vermeglianoi alkörlet csapatai a helyzetet már tisztázták.

A 70/11. zlj. ugyanis a 101/11. zlj. részeivel és a 42-es zlj. oldalozó beavatkozása mellett az ellenséget igen nagy veszteségekkel visszaveti és eredeti állásait elfoglalja. Az olasz 13. gy.-e. egy tisztjét és 18 emberét foglyul ejtették és az ellenségnek jelentékeny bekerített erőit megsemmi-sítették. A foglyok bemondása szerint az olaszok veszteségei igen nagyok és ezredük Selz községben van. Selzet a védő mozsártűz alá vette.

Mialatt a középén és a balszárnyon ezek az események lejátszódtak, a jobbszárnyon a helyzet rendkívül válságosra fordult. A szüntelen nehéz ellenséges mozsártűz következtében a redipugliai alkörlet megszálló csapatai oly nagy veszteségeket szenvedtek, hogy a csapatok marad-ványai nem tudtak állásaikban kitartani és elhagyták állásaikat. Az alkörlet parancsnoka a visszaszaladókat pisztolyával kényszeríti állásaik-

ban való maradásra, mert azt látja, hogy az ellenséges gyalogság támadásra készül. Rövidesen be is következik az ellenséges támadás és az ellenség behatol a legelői lévő állásokba. Az alkörlet parancsnok az épen beérkezett 48. menetezred néhány századával ellentámadást hajt végre és sikerül is neki nagy veszteségek árán az ellenséget visszavetni.

Bár az ellenséges támadás vissza veretett, ebben az alkörletben a helyzet továbbra is válságos maradi. A körletben lévő megrendített megszálló csapat, amelynek megerősítésére csakis a kétes értéket képviselő menetalakulatok állottak rendelkezésre, nem volt ellenállóképes. Ehhez járult még, hogy a viszonyok a jobbszárnyon kívül is bizonytalanok voltak. A legsürgősebb teendők egyike volt az összekeveredett kötelékek és parancsnoklási viszonyok rendezése. A csoportpság tehát 21^h-kor a következő parancsokat adja ki:

1. Unger őrgy. a 8/III. és 42/IV. zlj.-jal továbbra is tartja a selzi alkörletet.

2. Kautecky őrgy. a 101/11. zlj.-jal, 48/11. menetzlj.-jal, 70/11. gp. osztaggal, a népf. gp. osztaggal és az állandó gp. osztaggal tartja a vermeglianoi alkörletet.

3. Sieber szdsa48. menetezred 3 zlj.-ával, a 4. bh/V. gp. osztaggal és egy állandó gp. osztaggal tartja a redipugliai alkörletet.

A legelső vonalban lévő csapatok csak hajnalban veendőkhöz vissza és Zloch alez. psága alatt mint csoporttartalék Doberdónál gyülekeznek.

Július 1.

A saját helyzetben a fent idézett parancs értelmében a július 1.-re virradó éjjel változás következett be, amennyiben az elől lévő csapatok egy része felváltatott.

A selzi alkörletben a 8/III. zlj.-at a 42-es zlj. váltotta fel és az előbbeni az alkörlet tartalékát képezte.

A vermeglianoi alkörletben a 70/11. zlj.-at a 101/11. zlj. váltotta fel és ennek az alkörletnek még a 48/11. mcnetzlj. rendeltetett alá.

A redipugliai alkörletben a csoportpság parancsa értelmében a 48. menetezred két zászlóaljának fel kellett volna váltani az ottlévő bosnyákokat, azonban a 48. menetezred a csoportpság június 30.-án 21^h-kor kiadott intézkedését csak július 1.-én 5^h-kor kapta kézhez s így a felváltás nem volt már foganatosítható, mert a nappali felváltás teljesen ki volt zárva. A csoportpság tehát elrendelte, hogy a redipugliai alkörlet július 1.-e folyamán még változatlan maradjon és a 48. menetezred a 111 környékén, mint csoporttartalék csoportosuljon. A felváltást a csoportpság itt július 1.-ről 2.-ra virradó éjjelre rendelte el.

A csoportpság tudtán kívül azonban a redipugliai alkörletben az

események másképpen játszódtak le. Az alkörlet parancsnoka ugyanis már 30.-án 22^h körül kézhezvette a csoportpság felváltásra irányuló intézkedéseit és érintkezésbe lépett a 48. menetezred parancsnokát helyettesítő Wuich szdssal és átadta neki az alkörlet pságot s csapatait a 48. menetezred kéznél lévő két zlja váltotta fel. A redipugliai alkörlet eddigi parancsnoka felváltott csapatainak maradványaival Doberdo felé indult.

Alig hogy azonban körletéből a menetet Doberdo felé megkezdte, Redipuglia felől igen erős harci zajt hallott, csapatával tehát visszafordult, hogy a harcba beavatkozhasak.

Az előző nap nagy mértékben szétrombolt fedezékek az éjszaka folyamán csak kis részben voltak helyreállíthatók. A fővédelmi állásban a gyalogság nem hagyott egyebet, mint a figyelőit, a többi erő hátrább fekvő területen oszlott el.

Az ellenséges tüzérség reggel 6^h kezdettel újólág igen élénk tűz alá veszi azokat a területeket, amelyeket eddig is heves tűz alatt tartott (Redipuglia, selz—doberdoi országút környéke, a kőbánya magaslat és a 70-6.)

10^h-kor a panzanoi-öböl irányából 4 ellenséges hadihajó nyitotta meg a tüzét a kőbánya magaslat ellen.

A déli órákban az ellenséges tüzérség tüze lényegesen alábbhagyott, de 17^h-kor ismét a legnagyobb hevességet érte el. Ugyanezen időpontban az ellenség a polazzo—redipugliai alkörlet ellen igen nagy erővel támadásra indult. Az ellenség behatolt Polazzo környékén a védő állásaiba, de az alkörlet parancsnok tartalékát ellentámadásra vezeteti és az ellenséget nagy veszteségekkel visszaveri.

A rendkívül heves támadás a jobbszárny ellen a csoportpságot arra készíti, hogy a csoport eddigi főtartalékát (70/11. és 4/Vbh. zlj-at) a redipugliai alkörletbe irányítsa, hogy az ellenségnek esetleg második támadása megfelelő erővel visszavethető legyen.

A redipugliai alkörlet további magatartására vonatkozóan a csoportpság a következőket rendeli el:

1. A redipugliai alkörletet a 48. menetezred parancsnoka a 48. menetezred 3 zljával tartsa.

2. Zloch alez. a 70/11. és 4/V/bh. zlj.-jal, valamint a 76. menetzlj. részeivel a 111 -φ- környékén mint csoporttartalék csoportosuljon, azzal a feladattal, hogy közvetlenül támogassa a redipugliai alkörlet csapatait, vagy az esetleg behatolt ellenséget ellentámadással vesse vissza.

3. Ameddig ez az átcsoportosítás nincs teljesen végrehajtva, a redipugliai alkörlet pságát Zloch alez. vezeteti.

A redipugliai alkörlet kivételével, amely ezen a napon, ha lehet még fokozottabb tüzérségi tűz alatt állott, mint az előző napokon, a

védőszakasz többi alkörletei jelentékenyen gyengébb tűzérési tüzet kaptak.

19^h körül a ho.-pság az 58. menetezred egy zlját a csoport számára tartalékul Marcottinire irányította, ezenfelül a Doberdo-tóhoz irányított 38-as zlj.-at végső szükség esetére ugyancsak rendelkezésre bocsátotta.

Július 2.

Az éjtszaka folyamán az ellenség a redipugliai és selzi alkörletekben megkísérelte a betörést, de sikertelenül.

7^h-kor az ellenség tűzérége újólag megkezdí élénk tüzet. Különösen a redipugliai alkörlet állott heves, nehéz mozsártűz alatt. A saját gyalogság kénytelen volt helyenkint a legelső vonalakat elhagyni és hátrábfekvő terepi&szeken oltalmat keresni.

A délelőtti órákban, különösen dél felé, az ellenséges tűzérési tűz hevéssége mindinkább erősbödik és ennek oltalma alatt az ellenség nagy erőkkel készülődik Selz—Redipuglia—Polazzo területén a támadáshoz.

A csoportpság legnagyobb gondját a redipugliai alkörlet képezte, mert az ellenség támadásainak súlya ide irányult és épen e helyen voltak menetalakulatok. Hogy itt elegendő ütöképes erő álljon rendelkezésre az esetre, ha az ellenség betör, a nappalra Doberdo községbe irányított 70-es századok a 70/11. zlj. zóméhez irányítottak. E zlj.-nak feladata volt a 111 környékén akként csoportosulni, hogy a redipugliai alkörletbe behatol ellenséget ellentámadással visszavethesse. Az itteni tartalék pka Zloch alez. ezenkívül még arra is felhatalmazást kapott, hogy a Doberdo községben menetkészen álló 4. bh/V. zlj.-at az esetre, ha a redipugliai helyzet megköveteli, igénybevehesse. Ha a fentemlített erők sem volnának elegendők arra, hogy az ellenség ismételt erőteljes támadásaival szembeszálljanak, a csoportpság azt tervezte, hogy a redipugliai alkörlet közelében még egy tábori zlj.-at állít készenlétbe. Erre a célra tekintetbe jöhetett volna a selzi körletben tartalékviszonyban álló 8/III. zlj. Ezt a zlj.-at szándékozott a csoportpság egy 58. menetezredbeli zlj.-jal felváltani és a 8/III. zlj.-at a redipugliai alkörletbe irányítani.

Mialatt az erre vonatkozó parancsok munkában voltak, oly jelentések érkeztek, hogy a selzi alkörlet ellen, is erős ellenséges támadások vannak készülöben. Hogy ebben a válságos időben az alkörletet igen jól ismerő 8/III. zlj.-at ne kelljen kivonni, a csoportpság a ho. pságnak azt a javaslatot teszi, hogy a doberdoi tónál álló 38/III. zlj.-at bocsássa erre a célra rendelkezésre. A ho. pság ezt a javaslatot elfogadta és a 38/III. zlj.-at a csoportpságnak rendelte alá.

A redipugliai alkörlet küzdő csapatai (48. menetezred) kizárólag menetalakulatok voltak, amelyek megfelelő vonatkokkal és anyagi fel-

szereléssel nem rendelkeztek. Rövidesen élelmezési nehézségek álltak tehát be, mert főzőládák és mozgókonyhák hiányában a hevenyészett konyhákön elkészített élelem előrevitele nem volt lehetséges. Ezenfelül a menetalakulatoknak egészségügyi személyzete sem volt. Ezeket tehát hosszabb ideig az állásban meghagyni nem lehetett.

Más friss csapat nem állván rendelkezésre, a csoportpság az időközben rendelkezésre bocsátott 18. menetezreddel tervezte a 48. menetezredet felváltani. Ezzel a felváltással egyidejűleg a redipugliai alkörlet parancsnoklási viszonyait is rendezni óhajtotta és akként intézkedett, hogy a 16. menetdandár parancsnoka Mittlacher vk. ezds a redipugliai alkörlet pságát vegye át és a 18. menetezreddel, továbbá az 58. menetezred II. zlj.-ával a 48. menetezredet váltsa fel és ez utóbbi ezredet a felváltás után korábbi táborhelyére küldje vissza. Mindezek az intézkedések július 2.-ról 3.-ra virradó éjjel voltak végrehajtandók.

Időközben azonban a redipugliai alkörlet igen élénk harctevékenység színhelye lett.

14^h-kor a 48. menetezred állásban lévő részei visszavonultak. Ez időpontban még nem lehetett megállapítani, hogy ez a visszavonulás az ellenséges tüzérség tüzének, vagy pedig az ellenség gyalogsági támadásának következménye-e. Rövidesen kiderült, hogy az ellenség gyalogsága a tüzérségi tűz oltalma alatt nyomult elő és a tüzérségi tűz hátrahelyezése után tört be a védő állásaiba. A menetezred tartalékainak bevetésével a régi arcvonalat ismét helyreállította. Zloch alez., a csoporttartalék parancsnoka, csapatából egy tábori századot a menetalakulatok parancsnokának rendelkezésére bocsát, hogy azoknak támaszt nyújtson.

16^h-kor az ellenség újólag erőteljesen támad és a Redipuglia, valamint a 89 -ó- környéki állásainkba behatol és a 48. menetezredet visszaveti. Zloch alez. ekkor egy zlj.-jal ellentámadásra indul és az ellenséget az egész védőszakaszból visszaveti. Az ellentámadást végrehajtó saját csapatok a visszaözönlő ellenséget a védőálláson túl is követik, két géppuskát, sok lőszert és anyagot zsákmányolnak s az ellenségnek igen nagy veszteségeket okoznak. Az ellentámadás újra helyreállítja az eredeti védelmi vonalat.

Mittlacher ezds a 18. menetezreddel 18^h körül érkezik a redipugliai alkörletbe és 19^h-kor átveszi az alkörletet.

Az esti órákban az ellenség a 89 környékén újólag megkísérli a betörést, de eredménytelenül.

Mialatt a redipugliai védőkörletben a fent leírt nehéz harcok lejátszódtak, a selzi alkörlet is keményen küzdött. Itt is rendkívül erős tüzérségi tűz előzte meg a körülbelül 2—3000 főt kitevő gyalogsági erő támadását. Az ellenséges gyalogság be is hatolt állásainkba, de a 8/III. zlj.

és a 42-es zlj. részeinek ellentámadása elől menekülésszerűen visszavonult. Az ellenséges gyalogság soha nem várta be a saját gyalogságot a közelharc kifejlődéséig, hanem a saját friss erők megjelenése elég volt arra, hogy az ellenséget visszavonulásra kényszerítse.

A vermeglianoi védőkörletben 2.-án délután folyamán az ellenség ugyancsak két támadást vezetett, amelyek azonban sem terjedelmükben, sem a résztvevő csapatok erejét tekintve, nem közelítették meg a redipugliai alkörletben lejátszódó harcok hevességét.

Dacára a jelentékenyen kevesebb megszálló erőnek, a csoportpság a vermeglianoi és selzi alkörletek harcait nyugalommal szemlélte és biztosra vette, hogy az ottlévő csapatok magukat tartani fogják. Nem így vélekedett a csoportpság a redipugliai védőkörletet illetően, ahol ugyan számbelileg nagy erők voltak a védőállásban, de zömük menetalkulatokból állott, amelyeknek ellenállóképessége aránytalanul csekélyebb volt, mint a tábori zászlóaljaké. A csoportpság az összes rendelkezésre álló tartalékokat a redipugliai védő alkörletben alkalmazta s egész figyelme ennek az alkörletnek a harcai felé összpontosult.

Hogy a redipugliai alkörletben esetleg betört ellenség ellen a saját csapatok még fokozottabb mértékben hathassanak, a csoportpság a szomszédos 93. ho.-t is felkérte, hogy balszármán tartalékot tartson készenlétben. A 93. ho. pság az 58. menetezred két zlj.-át állította fel a balszárnya mögött azzal a feladattal, hogy ezek szükség esetén a redipugliai alkörletbe betört ellenséget oldalból irányított támadással visszaverjék.

16^h-kor a rendelkezésre bocsátott 38-as zlj, utasítottatott, hogy legyen menetkészen és a Mte dei sei Busi-n át vezető összekötő utat szemrevételezze. A csoportpság terve ugyanis az volt, hogy az esetre, ha az ellenség a redipugliai alkörletbe betör, azt a 38-as zljjal a Mte dei sei Busi irányából oldalozó ellentámadással veti vissza. 18^h-kor a 38-as zlj. parancsot kapott, hogy Doberdo északi kijáratához meneteljen.

Az 58. menetezred III. zlja 12^h 30'-kor a csoporthoz beérkezett és tartalékul a selzi alkörletbe irányítottatott, ahova 17^h körül be is érkezett. A ho.-pság még ugyanezen napon a 152. népf. zlj.-at is Marcottinire irányítja és a csoportpság rendelkezésére bocsátja.

Július 3.

Mittlacher ezds a 48. menetezrednek a 18. menetezred által eszközlendő felváltását elrendelte. A felváltás a július 3 -ra virradó éjjel nagyrészt meg is történt és a 48. menetezred felváltott részei, valamint a 70/11. zlj. fokozatosan visszairányítottak. Úgy a 48. menetezred, mint a 70/11. zlj. kisebb részei azonban nem voltak felválthatók. A 38-as zlj.

Doberdóba való beérkezése után, az éjszaka folyamán a Mte dei sei Busira irányítottatott, azzal a feladattal, hogy annak lejtőjén akként csoportosuljon, hogy a redipugliai alkörletbe behatolt ellenséget oldalozó ellentámadással visszavethesse.

5^h 30'-kor az ellenséges tüzérség újólag megkezdi rendkívül heves tüzét, amely főleg a redipugliai alkörlet ellen összpontosult. 6^h 80'-kor a redipugliai védőkörlet első vonalban lévő csapatai visszaszivárognak. A 18. menetezred tartalékainak bevetésével sikerült az állásokba behatolt ellenséget visszavetni.

7^h 45'-kor megismétlődött ugyanitt az ellenség támadása, de marandó eredményt ezúttal sem tudott elérni. A csoportpság azonban már tisztában volt azzal, hogy a menetalakulatok nem fogják magukat sokáig tartani, ezért a Mte dei sei Busi lejtőjén készenlétkébe helyezett 38-as zljat a redipugliai alkörlet parancsnokának rendelkezésére bocsátotta. Ez a zlj. azonban egyelőre helyben maradt, mert a belátható és erős tüzérségi tűz alatt álló területen eltolások nem voltak tanácsosak.

8^h 30'-kor az ellenség nehéz tüzérségével heves tűzcsapást mért a fővédelmi vonal mögött fekvő területre. Ebből a csoportpság azt következtette, hogy újabb ellenséges támadás várható. A jobbszárny megerősítésére tehát további tábori alakulat igénybevitelét határozta el. Erre a célra csupán a selzi körletben még tartalékviszonyban álló 8/III. zlj. jöhetett tekintetbe. A csoportpság tehát elrendeli, hogy a 8/III. zlj. Doberdo közelében, mint csoporttartalék csoportosuljon. Mialatt ez végrehajtásra került, a ho.-pság 9^h-kor a szomszédos 6. ddr. 81-es zlj át bocsátotta a csoport rendelkezésére. E helyett a zlj. helyett az erősen igénybevett 4. bh/V. zljat kellett a 6. ddr. részére átadni. Ez utóbbi zlj. 1P-kor Jamianora menetelt és helyette 18^h-kor a 81-es zlj. érkezett a redipugliai alkörletbe. Miután így a redipugliai alkörlet még egy érintetlen tábori zljat kapott, a csoportpság a 8/III. zljat, amelyet úgyis csak nehéz szívvel vont el a selzi védőkörletből, eredeti helyére visszairányította.

A hatalmas tüzérségi tűz következtében a saját jobbszárny oly nagy veszteségeket szenvedett, hogy ott egy kb. 700 m-es hézag állott elő. Mittlacher ezds a hozzá 17^h körül beérkező 38-as zljat irányítja ennek a hézagnak kitöltésére. Az ellenség ebbe a hézagba tényleg behatolt, de a 38-as zlj. és 18. menetezred közös ellentámadása az ellenséget visszavetette. Az előretörő 38-asok még a saját fővédelmi álláson túl is előnyomultak, számos foglyot ejtettek és jelentékeny hadianyagot zsákmányoltak.

Fenti támadásokkal egyidejűleg a 89-es környékén az ellenség a saját vonalát benyomta. Az 58/11. zlj. ellentámadásra rendeltetett és az ellenséget az akadályokon keresztül visszavetette.

Estig a redipugliai alkörletbe bevetett nagyszámú csapat heves

küzdelme árán sikerült ugyan az ellenséget mindenütt visszavetni és a fővédelmi vonalat tartani, de Mittlacher ezds minden rendelkezésre álló csapata be volt vetve, küzdőképes tartalék felett nem rendelkezett, a különböző irányokból fokozatosan bevetett csapatok kötelékei összekeveredtek s a veszteségek igen nagyok voltak. A 70/11. zljat, amely állományának 70%-át elvesztette, az alkörlet pk. Doberdóra irányította. 17^h körül megérkezett a fensík megszálló csapatainak megerősítésére szánt új erők első lépcsője, Sipos ezds 3 zljjal és 3 üteggel. A redipugliai védőkörlet válságos helyzetére való tekintettel az újonnan érkezett erők közül két honvéd zlj. még az est folyamán a 11 l-es -φ- környékére irányítottatott azzal a feladattal, hogy az ellenség esetleges betörése esetén ez az erő ellentámadásra használandó fel.

A védő erőelosztása július 3.-án nagyjában a következő volt:

Redipugliai alkörletben Mittlacher ezds (a 16. menetddr parancsnoka) a következő csapatokkal:

A 18. menetezred három zlja és a 48. menetezred visszamaradt részei (kb. 2 szd).

A 4. bh/V. zlj. és a 76. menetzlj. kis részei.

Az 58. menetezred két zlja.

A 38/III. és 81/IV. zlj. (a 6. ddr. részei).

Egy stabil géppuskás osztag.

Vermeglianoi alkörletben Kautetzky (este Zloch) őrgy a következő csapatokkal:

A 101/11. zlj. (7 szd) és a 48. menetezred visszamaradt részei (kb. 1—2 szd).

A 70/11. zlj. (7 szd, estétől kezdve).

Svlzi alkörletben Kastelli őrgy a következő csapatokkal:

42/IV. zlj. (7 szd.),

az 58. menetezred 1 zlja,

a 8/III. zlj. (estétől).

Tartalékok: Doberdónál a 8/III. zlj. (estig),

a 70/11. zlj. (estig) és a 4/V. bh. zlj.

Doberdó és Marcottini között Sipos alezredes a 17. hgye. 2 zljával és a 46. gye. 2¹/₂ zljával.

Marcottini és Devetaki között a 48. menetezred gyülekező részei.

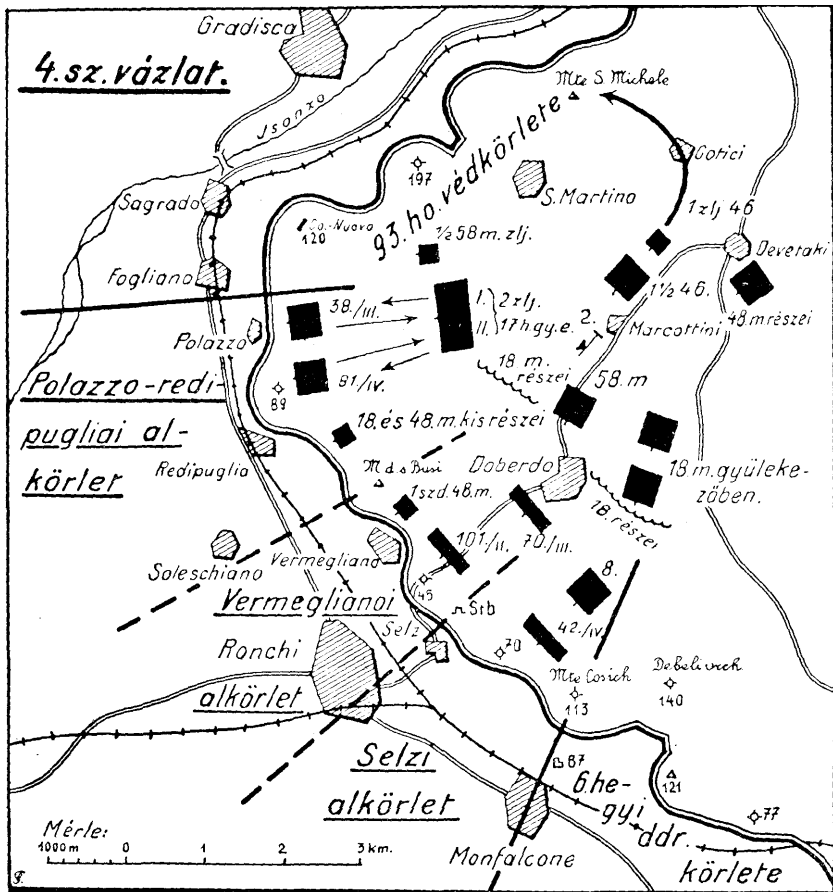
Az összes rendelkezésre álló erők július 3.-án:

28¹/₂ zlj-, /4 lovas szd és 18 üteg (12 tábori ágyús, 1 china ágyús, 2 nehéz ágyús, 2 nehéz tarackos és 1 mozsárüteg).

Július 4.

Az ellenséges tüzérség 4^h-kor ismét megkezdte élénk tüzét a védőszakasz ellen. 7 és 9^h között az ellenség a selzi alkörletet támadja, de a védő tüzével visszaüzi.

Rendkívül heves és hosszantartó tüzérségi előkészítés után az

ellenség 2—3 gyalogezrede a redipugliai alkörletet támadja. Heves és kemény harc után a védő ezt a támadást is visszaverte. Az ellenséges tüzérség tüze ezután újra a legnagyobb hevességet éri el s ezt követően az ellenség gyalogsága ismételt támadásra indul. A redipugliai alkörlet megszálló csapatainak (ezidőtájt a 38. és 81-es zljaknak) ez a nehéz harca egészen 4-én estig tartott. Az ellenség ismételt behatolt a védőállásokba

de mindannyiszor sikerült öt nagy veszteségekkel visszavetni. A védő csapatai kitűnően harcolnak, de az öldöklő tűzérségi tűzben nagy veszteségeket is szenvednek. Az este visszaözönlő ellenséget a védő csapatai a saját fővédelmi álláson túl is követik és 3 tisztet és 25 embert foglyul ejtenek.

A többi védőszakaszokban az ellenség ismételt támadási kísérleteit a védő tűzzel hiúsította meg.

A sötétség beállta után a támadó még többször megkísérelte a redipugliai alkörletbe való betörést, de mindannyiszor eredménytelenül. Az ellenség esetleges betörésének meggátlására a csoportpság a 48. menetezred III. zlját a Mte dei sei Busi lejtőjén ellentámadáshoz csoportosította.

A saját csapatok helyzete július 4.-én a 4. számú vázlatból vehető ki.

Július 5.-től 12.-ig.

Az ellenség folytatta erőlködéseit a fővédelmi vonal birtokbavételére. A támadások kulminációs pontját azonban a július első napjaiban vázolt harcok képezték. Az ellenség továbbra is nap-nap után egyik friss hadosztályt a másik után veti harcba, hogy a döntést kicsikarja, azonban a védő helyzete küzdőképes tábori csapatoknak a fens ikra való beérkezévével lényegesen javult. Már maga az a tudat, hogy az erősen szorongatott első vonalak mögött érintetlen tartalékok állnak, nagy mértékben fokozta a védő ellenállóképességét. A július 12.-ig terjedő időben csupán a legjobban igénybevett és legnagyobb veszteségeket szenvedett részek kerültek felváltásra. A csapatok zöme csak az egész védőszakasznak július 12.-én eszközölt felváltása alkalmával került tartalékviszonyba.

A támadó nappal és éjjel számtalanszor megkísérli a védőszakasz különböző helyein a betörést, de maradandó eredményt elérni sehol nem tud. Sőt a védő csapatai ellentámadás közben ismételten előretörnek a védőállásokon túl fekvő területre is és jelentékeny számú foglyot ejtenek.

Július 10., 11. és 12.-e folyamán az ellenség harctevékenysége lényegesen alábbhagyott s bár támadási kísérletei a védőszakasz különböző, pontjain nem szüneteltek, az volt a benyomás, hogy az ellenség az előtte lévő támadási körletből csapatokat és anyagot von el. A csoporttól igényelt repülőfelderítés különösebb eredményt nem hozott, de úgy látszott, hogy a fensík nyugati (Sagradótól Monfalconeig) szegélye ellen betett támadó csapatok felörlődtek és a támadó súlypontját a fensík északnyugati része ellen összpontosította, ahol tényleg július közepétől fokozott harctevékenység fejlődött ki.

A védő csapatainak helyzete a július 12.-i felváltást megelőzően az 5. számú vázlatból vehető ki.

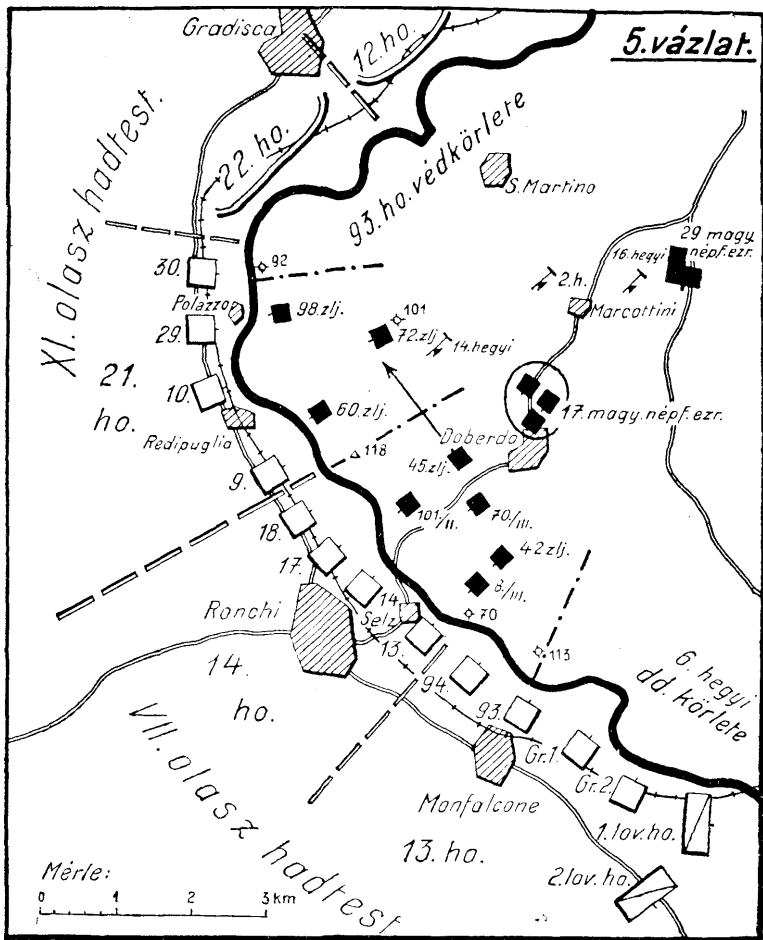
Tapasztalatok.

Követve a doberdói fensíkon lejátszódó védelem végrehajtását, mindenekelőtt az a kérdés merül fel, hogy mi volt a védő feladata?

Bár abban az időben, amikor a védőállás kiválasztása felől kellett dönteni, a dandárparancsnokság számára kiadott parancsok a feladatot nem jelölték meg kétséget kizáró módon, hiszen a magasabb vezetés sem volt tisztában azzal, hogy tulajdonképpen mit akar, a dandárparancsnokság mégis azt a feladatot tűzte maga elé, Hogy megakadályozza az olaszokat abban, hogy a doberdói fensíkon át előnyomuljanak. Ez a világos célkitűzés nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a fensík nem vált könnyen az olaszok zsákmányává, mert a védő a védelemre irányuló összes berendezkedéseket azzal a meggyőződéssel eszközölte, hogy a csapatok a választott állásban végsőkig ki fognak tartani.

Ha a dandárparancsnokság a magasabb helyről érkezett parancsokat szószertint értelmezi, akkor az lett volna a főfeladata, hogy a csapatok rendezett visszavonulását a kilátásba vett präwaldi főellenállási vonalra a lehető legjobban megszervezze. Erre irányuló tevékenységében a fősúlyt nem egy védőállás berendezésére, hanem inkább a közlekedési lehetőség megbénítására, robbantásokra, útmegszakításokra, több egymás mögött fekvő közbeeső védőállás hevenyészett berendezésére törekedett volna helyezni. Igaz, hogy május végén már a magasabb vezetés is azt követeli, hogy a fensík szegélyén makacs és szívós ellenállás fejtendő ki, de ha a dandárparancsnokság addig várt volna, közel 14 nap ment volna veszendőbe, amely idővesztés az amúgy is gyenge munkaerő mellett végzetes következményekkel járhatott volna. A magasabb vezetés a nagy helyzetet — elsősorban az ellenség helyzetét — nyilván jobban ismerte, mint a dandárparancsnokság, nem tételezte tehát fel, hogy a doberdói fensík maroknyi megszálló csapata a sokszoros túlerővel szemben kilátással védekezhet. Ezért óvakodott eleinte attól, hogy a fensík szegélyén makacs ellenállást rendeljen el. Inkább arra számított, hogy a határon levő kisebb erők visszavonulási harcaikkal az ellenséget óvatos és lassú előnyomulásra kényszerítik s ezáltal időt nyerünk arra, hogy az orosz hadszíntérről a délnyugati hadszíntérre irányított csapatok a messzebb, hátrább fekvő präwaldi állásban felvonulhatnak, berendezkedhetnek és a döntést ott keressük. Itt tehát az alsó vezetés sietett merészebb elhatározásával a magasabb vezetés segítségére s annak köszönhető, hogy beteljesedett utóbbinak ama titkos reménye, hogy ne kelljen területet feláldozni.

Az állás megválasztásánál közrejátszó körülményekről már korábban megemlékeztem. Itt csupán annyit jegyzek meg, hogy eleinte szó sem volt arról, hogy a kiválasztott állás előtt előretolt állásokat, vagy mögötte biztonsági állásokat szemrevételeztünk, vagy berendeztünk

volna. A kiválasztott védőállás az akkori szokásokhoz híven egy nagyjában összefüggő, a terephez simuló vonalból állott, amelyből a kis távolságokra elég jó kilövés és számos oldalozási lehetőség nyílott. Az állás megválasztása, amint ezt az események igazolták, nem volt helyes. Amikor a védelem végrehajtása folyamán ez nyilvánvalóvá vált, az alsóbb vezetés javaslatot tett arra, hogy a tévedés helyreigazíttassék, de, amint később látni fogjuk, indítványai süket fülekre találtak.

Az Isonzó menti védelemnél a védő leghatalmasabb ellensége a nyomasztó fölényben lévő ellenséges tüzérségi tűz volt. Tudjuk, hogy az állásoknak műszakilag jobb berendezése a köves talajban, megfelelő felszerelés hiányában, nem volt eszközölhető. A védő a sokszorosan fölényben lévő támadó tüzérség lefogására több tüzérséget nem kaphatott. Felvetődik tehát az a kérdés, hogy mi módon, lehetett volna az épen rendelkezésre álló eszközökkel és az adott viszonyok között a védőcsapatok helyzetén segíteni és őket a rendkívüli nagy veszteségektől megóvni?

Az egyik mód, amelyet úgy a ddr.-pság, mint később a VII. hadtestpság is ajánlott, az lett volna, hogy ahelyett, hogy az állandóan érkező erősítéseket kizárólag a védőállásban lévő és nagy veszteségeket szenvedett csapatok táplálására használják fel, legalább kisebb részben, a Monfalcone és a tenger közötti területről nyugati irányban vezetett támadó lökés végrehajtására alkalmazzák.

Ezt a helyszínén küzdő alsó és középső vezetés által helyesnek talált javaslatot azonban a magasabb vezetés nem fogadta el.

A leírt események folyamán láttuk azt, hogy egészen kis egységek ügyesen vezetett és megfelelő irányban végrehajtott előretörései kivétel nélkül sikerre vezettek. Mennyivel inkább siker koronázta volna egy jól vezetett dandár vagy hadosztály előretörését Monfalcone—Porto Rosega—121 z) területéről Staranzano—Dobbia—Begliano irányában?

Az így javasolt támadólökésnél a saját csapatok, a fensíkon erre a célra részben átcsoportosított saját tüzérség oltalma alatt támadhattak volna s jobbszárnnyal a saját védőállásra, balszárnnyal a mocsaras síkságra támaszkodva, nem lettek volna kitéve semmiféle előre nem látható meglepetésnek, vagy veszélynek.

Ha az ily korlátozott céllal végrehajtott előretörés nem is döntötte volna el a délnyugati hadszíntéren folyó küzdelem sorsát, de mindenestre igen nagy riadalmat okoz a magát teljesen biztonságban érző támadónál és egészen messze előre merészkedett tüzérségének egy része bizonyára a védő kezébe kerül, alaposan előkészített és jól megszervezett támadó eljárása ideiglenesen megakad, hosszú hetekre menő idővesztéséget szenved, támadását kénytelen újra szervezni, a védőnek pedig alkalma nyílott volna védőállásán oly változtatásokat eszközölni, amelyeknek szükségessége a harcok folyamán kiderült.

Hogy ezt a javaslatot nem fogadták el, azt csak azzal lehet magyarázni, hogy a magasabb vezetés nem ismerve a helyi viszonyokat, a vállalkozást kalandosnak ítélte s attól tartott, hogy a megszilárdult védelem a mozgás által állandóságában szenvedne.

Ha tehát a fentebb vázolt lehetőség nem kerülhetett végrehajtásra, mégis mit lehetett volna tenni a veszteségek csökkentése érde-

kében? A csapat már az első isonzói csatában tapasztalt és előtte addig ismeretlen hevedességű tüzérségi pergőtűzben magától rájött arra — ami később rendszerré vált — hogy azt a tagozást, amelyet eddig megszo-
kott és tanult (az első védővonalat sűrű rajvonalakkal megszállni),
elhagyja s helyette a mélységbe való tagozást alkalmazza.

Igen soká tartott azonban, amíg az alparancsnokok az ilyen — szemre rendetlennek látszó — harcmódot elsajátították. Ismételt ére-
lyes parancsokkal utasította a dandárság a zlj.-akat arra, hogy nappal
az első vonalban csak gyér megfigyelőláncot tartsanak, míg a többi
embereket a fővédelmi vonal mögött nagy területen, egészen kis csopor-
tokra elosztva, a terephez alkalmazkodva (Karsztlyukokban, kőrakások,
dombok mögött stb.) osszák el. Az alparancsnokok azonban nem igen
bíztak az ily szokatlan harceljárás sikerében és felelősségük tudatában
a védelemnek ilymódon való végrehajtását hosszú ideig csak félszívvel
eszközölték, attól tartván, hogy a fővédelmi vonal néhány megfigyelőre
bízva, könnyen elveszhet s visszaszerzése még fokozottan több vér-
áldozatot fog követelni, mint a fővédelmi állásnak állandóan erősebben
való megszállása.

A doberdói fensíkon szenvedett nagy veszteségeknek egyik oka
volt az, hogy a tanult harceljárás a viszonyoknak nem felelt meg s a
csapat (illetve az alsó vezetés) nehezen vett át valami újat. A viszonyok-
hoz alkalmazott védelmi eljárás mindenestre nagy mértékben csökken-
tette volna a csapat veszteségeit.

A fensík kétségbeesett védelme során felmerült az a gondolat is,
amelyet egyébként, mint fentebb láttuk, egyes alparancsnokok kisebb
viszonyok között meg is valósítottak, hogy nem lett volna-e célsze-
rűbb a főellenállási vonalat több km-re hátra helyezni akkor, amikor
az ellenség hosszas előkészületek után nehéz tüzérségét állásba vitte,
a támadást a fensík szegélyére heteken át tartó munkával megszervezte
és időközben a valamivel hátrább, pl. a Mte S. Michèle—Doberdo—
Mte Cosich—121 ; vonalában jobban berendezett védőállás elkészül-
hetett?

A bírálat ennél a kérdésnél igen nehéz helyzetbe kerül, mert az
események megmutatták, hogy a védő nagy veszteségeket szenved ugyan,
de a többszörös túlerővel szemben is sikerrel védekezett. Eszerint a
védelem végrehajtása úgy, ahogy történt, látszólag megfelelő volt. Két-
ségtelen, hogy az eredmény minden várakozást felülmúlt, de a vesztesé-
gek rendkívül nagyok voltak és adódhat oly helyzet is, amelyben döntő-
fontosságú az, hogy a csapat ily állandó nagy veszteségektől megóvassék.
Az is bizonyos, hogy a tervszerű visszavonulás merész és a legnehezeb-
ben végrehajtható harcászati művelet, amelynek igen jó vezetés és
főleg a jól kiképzett csapat az alapkélléke.

Elképzelhető azonban az a helyzet, hogy a vezetésnek a veszteségek pótlására csak korlátozott mennyiségű emberanyag áll rendelkezésére, ennél fogva a véráldozatban nagyfokú kíméletre kényszerül. Ebben az esetben a védőállás előre, vagy hátrahelyezésétől sem lehet visszarriadni. Ha a hátrahelyezés tervszerűen történik és az új állás kiküszöböli az előbbeni állásban érzett nagy hátrányokat s a védő ott kevesebb veszteség mellett ugyancsak sikerrel képes folytatni a védelmet, akkor hiba volna arról lemondani.

Tény az, hogy az olaszok figyelői rövidesen a fensík szegélyén oly figyelőpontok birtokába jutottak, ahonnan kiváló betekintésük volt a mélyebben fekvő fensíkra. Csapatainkat így igen hatásos oldalozó- és háttűz alatt tartották, állásaink pedig egyáltalán nem nyújtottak védelmet, vagy oly rossz állapotban voltak, hogy a műszaki munka inkább ártott, mint használt. Mi tartotta tehát a vezetést vissza attól, — ha már a támadást és ezzel a fővédelmi vonal előrehelyezését nem kísérte meg —, hogy a főellenállási vonalat valamivel hátrább, tervszerűen jól előkészített oly állásba helyezze, amelyben mindazok a hátrányok kiküszöbölhetők voltak, amelyek a tényleg megszállott védőállásban fennállottak?

Erre a feleletet abban találjuk meg, hogy a hadsereg egész neveléséből (úgy a vezetők, mint a csapat kiképzéséből) mindennemű visszavonulás (az önkéntes és tervszerű is) gondolata teljesen ki volt küszöbölve, így tehát a vezetés, amikor esetleg annak a szükségét érezte is, a sikeres végrehajtásban nem bízott. Közrejátszott itt még az a körülmény is, hogy a legcsekélyebb területfeladás az ellenség erkölcsi erejét nagy mértékben növelhette, végül, amint már említettem, a vezetés attól tartott, hogy a védőállásnak akár előre, akár hátrafelé való helyezése a védelem szilárdságát esetleg megingatta volna.

A védelem további szembetűnő nagy hiányossága volt a komoly támadás megindításakor a harcelőőrsök hiánya. Amidőn az Isonzó vonalra előretolt biztosító-csapatok a fővédelmi vonalba visszatértek, az ellenség már nem talált maga előtt semmiféle biztosítási leplet vagy akadályt, hanem a főállásra ütközött. A támadó tehát nem volt többé bizonytalan-ságban afelől, hogy hol keresse a védő főellenállási vonalát. Ez sem egyéb, mint a vezetés ama hibája, hogy a mélységbe való tagozást elhanyagolta.

Szoros értelemben vett *védelmi terv* sem volt. A parancs úgy hangzott, hogy az alkörleteknek kiutalt védőszakaszokat tartani kell. Hogy azonban abban az esetben, ha az ellenség itt, vagy ott mégis betör, mi legyen a teendő, arról intézkedés nem történt. A tartalékok parancsnokai ugyan rendszerint minden védő alkörletben tájékoztak s a különböző előrejutási lehetőségeket szemrevételezték, de, betörés esetén minden esetben külön parancsok voltak szükségesek az ellen rendszabályok megtételére.

A védő a védelem végrehajtásánál a legegyszerűbb módszert választotta — nevezetesen ragaszkodott az eredetileg kijelölt fővédelmi vonal birtokbantartásához. Egyes alsó vezetés mellett, a csapat kímélése szempontjából feltétlenül előnyösebb lett volna, a mozgó csatatérvédelem alkalmazása, amely egyébként a viszonyok kényszere alatt a legváltásosabb helyeken itt alkalmazásra is került. Ahelyett azonban, hogy ez tervszerűen és a védő saját elhatározásai alapján került volna végrehajtásra, az ellenség kényszerítette ezt ki s így a végrehajtása sem volt megfelelő.

Mint az események leírása mutatja, a védőcsapatok már május 18.-tól kezdve — tehát még az olasz hadüzenet kihirdetése előtt — védőkörleteikben tartózkodtak. Szükség volt erre azért, mert a védőállás berendezése túlnyomó részben a csapatokra hárult, de azért is, mert a magasabb parancsnokságoktól nap-nap után oly értesítések érkeztek, hogy az olaszok kerékpáros alakulataik, páncélvonataik stb. kihasználása mellett a hadüzenetet megelőzően rajtaütésszerűen felléphetnek.

A hadüzenet kihirdetésének időpontjától kezdve a csapatok még fokozottabb készültséget tartottak, úgy hogy a védőállás megszállásának keresztülvitele ügyszólván csak pillanatok kérdése volt. A védőcsapatok eme nagyfokú óvatossága (idegessége) magával hozta, hogy a csapatok a komoly harcok megkezdése előtti időben heteken át rendes pihenőhöz nem jutottak. Szükségtelen részletezni, hogy ez a körülmény a csapatok fizikai ellenállóképességére mily hátrányos befolyással volt.

Nagyon is kérdéses, hogy arányban állt-e a csapatok teljesítő-képességének ilyen nagyfokú csökkentése azzal a teljesítménnyel, amelyet a védőállás némileg jobb berendezésében és az állandó készültségben tartással elértünk. Az emberanyag kímélésére úgy itt, mint általában a háború folyamán másutt is — ritka kivételektől eltekintve — vezetésünk nem nagy súlyt helyezett. Ez is a vezetők iskolázásának hiányosságaira vezethető vissza.

A háború bebizonyította, hogy a békekiképzés rendkívüli kihatással van a hadseregre. Azok az elvek, amelyek a kiképzés útján a hadsereg vérébe átmentek, de a valóságban nem váltak be, csak igen hosszadalmas munka és súlyos, véres tapasztalatok alapján irthatók ki. Jellemző példa erre a védelmi harcmodornak a háborús tapasztalatok alapján való megváltoztatása. A doberdói fensíkon is, amidőn a védőállás megszállása szükségessé vált, a védő az addig dívó szokásokhoz és a békekiképzéshez híven gyalogságát egy rajvonalba állította fel védelemre. Bár ez a rajvonala a zászlóaljoknak jutó hatalmas kiterjedések mellett nem volt sűrűnek mondható, az események mégis azt mutatták, hogy a védelemnek ilymódon való végrehajtása rendkívüli veszteségekkel járt. A dandárság, de a csapatparancsnokok is hamarosan felismerték azt, hogy a nyomasztó ellenséges tüzérségi tűz következtében ez a megszokott eljárás

helytelen. Már az első komoly csatanapok lezajlása után figyelmeztettük a csapatokat arra, hogy nappal — tehát amikor az ellenséges tüzéség jól tud hatni — csupán csak megfigyelőket hagyjanak az úgynevezett első vonalban, míg a csapat zömét a terephez alkalmazkodva rendezetlen csoportokban hátrább helyezték el. Ezt az utasítást a csapatok csak bátortalanul hajtották végre és csak néhány heti kemény harc vezette őket rá a helyes megoldásra, úgy hogy már június második és július első felében a csapatok önmaguktól is sakktáblaszerűen mélységbe tagozott fészkekből és lövészgödrökből álló, rendetlennek látszó védelmi övben hajtották végre a védelmet.

A doberdói fensíkon lejátszódó védelmi harcokban sűrűen szerepeltek az ellenlökések. Az első isonzói csata folyamán az ellenség minden alkörletbe többszörösen behatolt, de a kéznél lévő kis tartalékok ellenlökései minden alkalommal sikerre vezettek és a védőállás kézben maradt. A vermeglianói és selzi védőkörletek képesek voltak minden esetben saját tartalékaikkal ezeket az ellenlökéseket végrehajtani, de a redipugliai védőkörletben, ahol az ellenség a legnagyobb erőfeszítéseket eszközölte, ismételten a csoport rendelkezésére álló tartalékoknak kellett közbelépni. Figyelemreméltó jelenség volt az, hogy ellenlökésre oldalozó irányból bevett tartalékok rendszerint gyors és nagy eredményeket értek el (lásd a 38. zlj. ellenlökését Redipugliánál), míg az arcban bevett csapatok ellenlökései hosszadalmas tűzharc és kézitusa után sem érték el a kívánatos eredményt.

Ezt a dandárparancsnokság rövid néhány heti küzdelem után világosan látta. A kutató előtt annál érthetlenebbnek fog tűnni, hogy ennek ellenére a legjobban veszélyeztetett és heteken át ismételt heves támadásoknak kitett redipugliai alkörletben nem alkalmazta sűrűbben a hatásosnak bizonyuló oldalozó ellenlökéseket. Ennek a magyarázata abban rejlik, hogy ilyen súlyos harcokban a részletvezetés rendkívül nehéz. A Polazzo környékén folyton megisméltődő támadások legbiztosabb ellenszere az lett volna, ha a Mte dei sei Busi lejtőjén, vagy Castellnuovo környékén állandóan küzdőképes tartalék állott volna, amely azonnal oldalozó ellentámadást hajt végre, mihelyt az ellenség Polazzo környékén betört. Az ily ellentámadás időben való helyes és sikeres végrehajtásának azonban az lett volna az előfeltétele, hogy a készenlétben álló tartalék és a csoportparancsnokság, valamint a redipugliai alkörlet között állandó és megbízható összeköttetés áll fenn. Ez azonban hiányzott. A műszaki híradóeszközöket a tüzéségi tűz tette hasznavehetetlenné, a személyi híradóalkalmazások pedig a nyomasztó tűzben vagy egyáltalán nem voltak alkalmazhatók, vagy késedelmesek voltak. Volt még a tartalék ilymódon való alkalmazásának más akadálya is. Elsősorban az, hogy az ilyenformán közvetlen a fővédelmi vonal mögött tartózkodó tartalék az ellenség

tüzérségi tűzében rövidesen megsemmisült, mielőtt még alkalmazásra kerülhetett volna. De még egy fontos és nem lekcicsinylendő ok készítette a csoportparancsnokságot arra, hogy tartalékát látszólag sematikusán a redipugliai alkörlet mögött, a 111 környékén tartsa, nevezetesen az erkölcsi tényező. Addig ugyanis, amíg a redipugliai alkörlet küzdői közvetlenül maguk mögött tudták a csoport tartalékát, lélektanilag érthető módon biztosabban érezték magukat, ellenállásuk szívósabb és makacsabb volt. A térben oldalt elhelyezett tartalék, bárha annak szükség esetén való beavatkozása hatásosabb lett volna is, nem gyakorolt a küzdő csapatra ilyen előnyös erkölcsi hatást.

Mint az események leírásából látható, hiányzott a tűzrendszer felépítése és a tűzterv megállapítása. Igaz, hogy a védő a nagy kiterjedéshez viszonyítva, különösen kezdetben, szánalmasan gyenge tűzerő felett rendelkezett s így a korszerű védelem követelménye: az erőtelep «hézag nélküli pásztázása» igen meg volt nehezítve, de éppen a gyenge erők fokozott mértékben megkövetelték volna a tűzgépek tervszerű, körültekintő és mozgékony alkalmazását.

Az egyszer állásba került tüzeszközök (géppuskák, aknavetők, tüzérség) abból az állásból, amelybe kezdetben kerültek, rendszerint többé el nem mozdultak, amíg felváltásra nem kerültek. Csak egész kivételes esetekben fordult elő, amikor egyes ütegek nyilvánvalóan az ellenséges tüzérség céltablájául szolgáltak, hogy állást változtattak. Mennyivel célszerűbb lett volna, ha az amúgy is csekély tüzérség váltóállásokról gondoskodik s éjszakánként a nappal alaposan szemrevételezett új tüzelőállásba megy! A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a csapat e tekintetben nem igen tud leküzdeni bizonyos fokú tehetetlenséget. Ha egyszer pl. az üteg valamely állásba berendezkedett, nehezen határozza el magát, arra, hogy különös kényszerítő okok nélkül állást változtasson.

A számszerű és technikai inferioritás mellett tüzérségünknek állandó lövészer hiánnyal is kellett küzdenie. Ehhez járult még az is, hogy a védelmi harcok folyamán a támadó és védő csapatai és elért vonalai annyira összekeveredtek, hogy a tüzérségi figyelők sokszor képtelenek voltak a saját legelső vonal helyzetét megállapítani s így annak támogatása rendkívüli nehézségbe ütközött. A gyalogság szüntelen tüzérségi támogatást követelt, de nem igen járult hozzá ahhoz, hogy a tüzérségnek a legelső vonal megállapításánál segítségére siessen. Ha pedig a tüzérség akár a hiányos megfigyelési lehetőség, akár a löszabatosság csökkenése folytán a saját gyalogságba belelőtt, ennek kiszámíthatatlan erkölcsi következményei voltak. Az a körülmény, hogy a gyalogság a tüzérséget, utóbbi viszont a gyalogság szükségleteit nem ismerte kellően, igen sok félreértésre, szemrehányásra és kölcsönös meg nem értésre vezetett.

Figyelemreméltó a fentiekben leírt védelem végrehajtása alatt a

tartalékok mozgását követni. A tartalékokat általában csak az éjszakákra vontuk előre a főellenállási vonal közelébe, hajnalban azonban messze — az ellenséges tüzérségi tűzkörletén kívül eső területekre meneteltek vissza. Az olasz harcmodor, amelyet a védő rövidesen kiismert, megengedte ezt az eljárást. Amikor a küzdők helyzete napközben vált valahol válságossá, akkor az ellenség hatalmas tüze nem gátolta a vezetést abban, hogy a tartalékokat fényes nappal is előre irányítsa. A tartalékok ily esetben apró csoportokba oszolva gyülekeztek előre a meghatározott területre. Természetes, hogy ez igen hosszadalmas és veszteségteljes dolog volt s legalább félnapot kellett arra számítani, amíg a tartalék beavatkozott a harcba.

A védelmi körletek sávhatárai a harcok folyamán állandó vita és súrlódás tárgyát képezték. A sávhatárokon összekerülő csapatok parancsnokai szívesen rövidítették meg arcvonalukat legalább néhány 100 méterrel és ha a sávhatár nem volt a térkép alapján kétségen felül pontosan megállapítható, ismételen a magasabb beavatkozásra volt szükség, hogy a viszonyok a szoros csatlakozás fenntartása érdekében szabályozást nyerjenek. Napirenden voltak a sávhatár közelében küzdő csapatok parancsnokainak panaszaik egymás ellen és ha az ellenség történetesen a sávhatár körüli területen ért el eredményt, az ott küzdő csapatok egymást okolták. A magasabb pságok tehát kénytelenek voltak ezeken a bajokon akként segíteni, hogy a sávhatároknál érintkező csapatok mindegyikének elrendelték, hogy a szárnyon tartalékokat tartsanak.

Sok kívánnivalót hagyott hátra a hírendszert megszervezése a doberdói fensíkon. Eleinte, amíg a fensíkon kevés csapat volt, a hírhálózat igen egyszerűen alakult. Minden zlj. és tüzér csoport egy-egy vonalat épített a ddr.-psághoz s a tüzérség ettől függetlenül építette ki távbeszélő hálózatát. A védelem eme szakában csupán ott történt hiba, hogy a távbeszélő vonalak építése felületesen történt. A védő nem számított a hatalmas tüzérségi tüzre és nem gondoskodott arról, hogy a vonalak a tüzérségi tüztől óvva legyenek. A harcok későbbi folyamán, amikor újabb és újabb csapatok érkeztek erősítésre s amikor a tüzérség is megsokszorozódott, a távbeszélő vonalak építésében valóságos anarchia keletkezett. Az egyes csapatok, tüzegegységek, megfigyelők stb. tervszerűtlenül, a nekik legkényelmesebbnek, vagy legrövidebbnek látszó nyomon építették ki vonalaikat. A felváltások alkalmával a felváltásra kerülő csapatok kábelanyagukat egyszerűen fekvé hagyták, úgy hogy idővel rengeteg holt vezeték szelte keresztül-kasul a fensíkot és a vonalak nem lévén megjelölve, alig lehetett megállapítani, hogy melyik vonal kihez és hova vezet, tehát a hibakeresési és javítási munkálatok úgyszólván teljesen megghiúsultak.

A hosszú bevezető harcok alatt bőségesen lett volna idő arra, hogy

a dd.-psági központtól az alkörlet pságokig kis csatornában v[^] tett és több vonalat tartalmazó összeköttetések építsenek.

A redipugliai alkörletben június 30.-ától július 5.-ig lejátszódó események csak bizonyágát szolgáltatják annak, hogy bármilyen sok csapat kerül is valamely védőkörletbe bevetésre, ha az alkalmazás tervszerűtlenül történik, annak eredménye nincs; viszont jól vezetett kisebb kötelékek is számottevő sikereket érhetnek el. Ismeretes, hogy a redipugliai körülbelül 1 km kiterjedésű alkörletet 1 zlj. védte. Amikor ez a zlj. hatalmas veszteségei folytán már képtelennek bizonyult a ráruházott védőszakasz birtokban tartására, rövid időn belül fokozatosan 8—10 zlj.-ra (18. és 48. menetezred 70/IL, 4. bh/V.) nőtt az odairányított erősítések ereje, anélkül, hogy ez a hatalmas erő képes lett volna ugyanazt a védőkörletet megbízhatóan kézben tartani, amelyet addig 1 zlj. hosszú időn át heves, tülerős erőkkel végrehajtott támadások ellen is sikerrel védett. Csak akkor, amikor a csoportpság a 38-as és 81-es zlj.-akat a Mte dei sei Busi lejtője irányából vetette be, sikerült a helyzetet megszilárdítani. Igaz, hogy a körlet megszálló csapatai, a 18. és 48. menetezredek nem is voltak alkalmasak arra, hogy mint önálló kötelékek alkalmazásra kerüljenek.

Ezzel kapcsolatban nem hagyható megemlítetlenül az a békeidőben ismeretlen dolog, hogy az egyes csapattek harcászati értéke nagy mértékben különbözik. Ugyanazon kötelékbe tartozó csapatok sem oldották meg a rájuk ruházott feladatot egyformán. Sőt ugyanaz a csapat egyszer bátrabb, máskor kevésbé merész magatartást tanúsított. Függett ez a vezetéstől, az altisztikartól, a legénységtől, az anyagi és erkölcsi állapottól.

A dandárparancsnokság munkája a védelmi harcok alatt rendkívül nehéz volt. Június 6.-ig a dandárparancsnokság Doberdó község iskolájában működött, amíg az olasz tüzérség telitalálata az iskolát el nem rombolta. Ezután székhelyét Marcottinibe tette át, ahonnan ugyan épen úgy nem volt a védőszakasz áttekinthető, mint más pontról, de legalább ez a pont központiasan feküdt. Addig, amíg az ellenséges tüzérség engedte, a pság Marcottini házaiban dolgozott, de rövidesen kénytelen volt egy közelben levő dolinába húzódni, ahol csenevész bokrok leple alatt ütött sátorból irányította a fensik védelmét. Annak ellenére, hogy a csapatok aránylag igen közel voltak, mégsem működött az összeköttetés a súlyosabb harcok alatt. Némely védőkörletből félnapokig nem érkezett jelentés. Ezzel szemben a parancsnokság álláspontja mellett elhaladó sebesültek és egyéb hátraigyekvők a legképtelenebb rémhíreket hurcolták szét. Ily felelőtlen hírek természetesen nem váltottak ki a hasonló dolgokra már edzett parancsnokságnál különösebb hatást, mégis többször előfordult, hogy komoly, sebesült tisztek adatai alapján a parancsnokság intézkedett, hogy a helyzet tisztí járőrök által felderíttessék.

A rendkívül súlyos harcok folyamán előfordult, hogy a csapatok jelentései alapján napokig nem lehetett a való helyzetet tisztázni. A pokoli tüzérségi tűz következtében, amely az állásokat tökéletesen szétrombolta, sőt helyenként a terepet is megváltoztatta, a csapatok — különösen azok legelői levő részei — annyira elvesztették tájékozódási képességüket, hogy maguk sem tudták pontosan megjelölni a helyet, ahol tartózkodtak. Hiába követelte a dandárparancsnokság, hogy küldjenek be pontos vázlatot a saját és az ellenséges helyzetről. A vázlatok annyira megbízhatatlanok voltak és a térképpel annyira nem egyeztek, hogy a dandár vezérkari tisztje ismételten kénytelen volt napokat a legelső vonalban tölteni, hogy a való helyzetet megállapítsa. Az ily megállapítás azután kiderítette, hogy a csapatok a helyzetüket rendszerint szépitették s a kemény harcok folyamán eredeti állásaikat már régen elhagyták és hátrább fekvő vonalban feküdtek.

A vonal kifejezés itt csak képletesen értendő, mert például az első isonzói csata folyamán a saját védőállást az ellenség által elfoglalt részek össze-vissza szabdalták, az egyes küzdő csoportok között számos helyen hatalmas hézagok voltak, másutt az egyes csoportok egymás mögött feküdtek, sőt többhelyütt az ellenség a saját raj vonal mögött volt úgy, hogy az ellenfelek lábai majdnem összeértek. Az ily lehetetlen részlet-helyzetek csak úgy állhattak elő, hogy a küzdelem a sötétségben folyt s az emberek ott maradtak fekvve, ahol őket a világosság érte. Nappal pedig mindkét fél meglapult a terep kis kiemelkedései mögött s a hatalmas tüzérségi tűzben mozdulatlanul várta be az éjszakát. A nyomasztó tüzérségi tűz a tiszték tájékozódását is megbénította úgy, hogy helyzet-jentéseitek csak hozzávetőlegesek voltak.

Ilyen viszonyok között a vezetés rendkívüli nehézségekbe ütközött. Alulról megbízható jelentéseket várni nem lehetett, viszont felfelé a dandárpság viselte a jelentésekért a felelősséget. Közegeit nem lehetett csak arra használni, hogy a helyzetet megállapítsák, mert a veszteségek takarékosagra intettek. A harcvezetés főleg a tartalékokkal való kiegészítésekre és a tüzérségi tűz irányítására szorítkozott.

A harcvezetés munkáján kívül azonban a dandárparancsnokságra hárult a harcban álló csapatok ellátásának nehéz munkája is. Az élelem és lőszer, valamint egyéb anyagok előrevitele csakis az éjjeli sötétségben volt lehetséges, amikor az ellenséges tüzérség nem tudott a közlekedési vonalakra célzott tüzet irányítani. Bár a fontosabb útvonalak éjjel is az ellenség állandó tüzérségi tüze alatt állottak, ismételten elő is fordult, hogy az előre igyekvő málhásállatoszlopokat találat érte, mindazonáltal a csapatok rendszerint minden éjjel megkapták élelmüket. A konyhák messze hátul, a hatásos ellenséges tüzérségi tűz körletén kívül, a Valone-völgyben települtek s az esti órákban megindult az arcvonal mögött a

nyüzsgés — főzóládák, kenyér stb. előrevitele. Elképzelhető, hogy az az élelem, amit a csapatok így kaptak, nem volt nagyon változatos és élvezhető.

Lőszert és egyéb anyagokat a csapatok a központiasan fekvő doberdói raktárakban ugyancsak az éjjeli órákban felvételeztek és ezeket a raktárakat a dandárparancsnokság a sötétség leple alatt töltötte meg.

A vízzel való ellátás ugyancsak az éjszakai órákban játszódtott le. A csapatmálhásállatok a doberdói tónál létesített vízfelvételező helyen töltötték meg kis hordóikat és így szállították előre a rajvonalak közelébe.

Legnagyobb gondot az egészségügyi ellátás okozott. A segélyhelyek Doberdó—III- vonalában települtek. A dandár egészségügyi intézet eleinte Marcottinin, majd később, amikor helyzete itt tarthatatlanná vált, a Valone-völgyben—Boneti—Mikoli környékén települt. A könnyebben sebesültek, akik járnai tudtak, még csak valahogyan elvergődtek ide a tüzérségi tűzben, de a súlyosan sebesülteknek az éjszakai órákig kellett az elszállításra várni, mivel a heves tűzben őket hátraszállítani nem lehetett, így természetesen az orvosi segély sokaknál későn érkezett. A leg-súlyosabb zavarokat mégis a halottak eltakarítása okozta. Amint fentebb láttuk, a csapat napközben élénk tüzérségi tűz alatt szenvedett, éjjel rendszerint gyalogsági támadásokat kellett kivédenie, ellátásáról gondoskodnia, állásait javítania stb. Ki törődhetett ilyenkor a nagyszámú elesettel? Rövidesen előállt az a helyzet, hogy az élők a nappali pokoli hőségben oszlásnak indult tetemek között feküdtek. Őket elföldelni nem lehetett, mert a talaj kemény kőzetből volt. Az oszlásnak indult hullákat a legyek milliárdjai lepték el, amelyek széthurcolták a ragályos betegségek baktériumait. Úgy a csapatok tartalékai, mint a dandárparancsnokság külön járőröket bíztak meg a csatatérnek a halottaktól való megtisztításával. Ezek a temető különítmények azonban csak éjjel dolgozhattak s mivel a sziklatalajban gödröket ásni nem lehetett, megpróbálkoztak a mésszel való leöntéssel, egyéb fertőtlenítő szerekkel (kátrány, petróleum) és a hulláknak kötőmellekkel való befedésével. Ez a munka azonban csak nagyon hézagos volt, mert nappal a csatatéren mozogni nem lehetett, éjjel pedig nem lehetett a hullákat megtalálni. Az emberek a kiállt fáradalmak, a rossz táplálkozás, a vízhiány és a tisztálkodás hiánya következtében fokozott mértékben fogékonyak voltak a fellépő betegségek számára, mert ellenálló képességük csökkent s így elkerülhetetlenül bekövetkezett az a rém, amely még az ellenséges tüzérségnél is nagyobb áldozatokat követelt — a kolera.

Repülőink szereplése a doberdói fensík kétségbeesett védelme idejében dicséretreméltó volt. Annak ellenére, hogy repülő erőink az olaszokéval szemben számbelileg messze alul maradtak, a felderítésben

és a légi harcban mégis eredményeket értek el. Arról természetesen le kellett mondani, hogy a védő csapatok repülőket elleni védelmét saját repülőinkre bizzuk, mindazonáltal repülőink merész vállalkozásainak köszönhető, hogy a sokszoros túlerőben lévő olasz légi flotta legalább némi óvatosságra kényszerült és a csapatokban nem tett még több kárt.

Egyébként a légvédelmet egy korszerű légvédelmi löveg beérkeztéig egy China-ágyú és egy tábori ágyúnak szükségképpen légvédelemre való beállításával igyekeztünk ellátni, de ez a szükségrendszer vajmi csekély eredménnyel járt. Ehhez az eszközhöz inkább csak saját megnyugtató céljából folyamodtunk, de nem is reméltük, hogy az ellenséges repülőket elleni így eredményeket érünk el.

A csapatlégvédelem nem volt szorosan megszervezve. Eleinte azért, mert a szerb hadszíntérről jövet, tapasztalataink hiányoztak (ott nem volt szükség repülőket elleni védekezésre), később pedig azért, mert minden géppuskára (még a tartalékok géppuskáira is) a védelmi állásban volt szükség. Az olasz támadások kezdetén a túl mélyre lemerészkedett olasz repülőkre boldog-boldogtalan puskatüzet adott le, de az ily teljesen eredménytelen vadászatásokat rövidesen erélyes parancsokkal beszüntettük, mert a rendszertelen lövöldözés csak a saját csapatokat veszélyeztette.

Légvédelmünk végeredményében úgyszólván teljesen hatástalannak bizonyult és védekezésül nem maradt más hátra, mint a napközbeni teljes mozdulatlanság. Hogy a csapatok a saját repülőket az olaszokéval össze ne tévesszék, oly esetekben, amikor a levegőben a csapatok felett saját repülő jelent meg, a csapatokat erről értesítettük.

Az olaszok támadó eljárása nagy vonásokban a következő volt:

Állásaink közelében választották (kb. 150—200 m.-re a saját vonaltól) a rohamállást, e mögött kb. 20 m.-re voltak gyalogságuk lövészárkai, mögötte kb. 50 m. mélységben az elhelyezési körlet első öve, mögötte kb. 100 m. mélységben az elhelyezési körlet második öve és végül mögötte változó mélységben az elhelyezési körlet harmadik öve.

A rohamállást a lövészárkokkal számos futó árok kötötte össze, néha a rohamállás és lövészárkok összeestek.

Az olaszok támadó csapatainak kiterjedése rendkívül csekély (egy hadosztály részére kb. 1200 m.). A gyalogság előre mozgása kürt- vagy rakétajelre kezdődik. A támadó alakzat a rajvonal, sűrűsége méterenként egy ember. Adott jelre a legelső vonal az ellenségre tör s ha behatolt az ellenség legelső vonalába, igyekezik a második vonal felé előre törni. A támadó legelső rajvonalát 50-től 100 m. távolságra követi egy második hullám, amely az elsőt táplálja vagy előre rántja. Szükség esetén ezt harmadik és további hullámok is követhetik. Az elfoglalt állásokban megállni nem szabad, mert így az ellenség időt nyer az ellentámadásra.

A küzdelem éjszaka is folytatandó s az erősítések állandóan táplálják az elől lévő vonalakat, hogy a támadásba életet öntsenek.

A tüzéség feladata nemcsak az ellenség első védővonalának szétrombolása, hanem a második vonal, hátrábbi fedezékek és közlekedési vonalak tűzzel való elbontása is. Főkövetelmény az, hogy az oldalozó művek feltétlenül megsemmisíttessenek. A nehéztüzéség hatásos tűz-előkészítése 3—4 órát tart, a 15 cm-es lövegek 50—70, a tábori lövegek 80—100 lövést számítanak. Az olasz tüzéség a tüzet időnként megszakította, hogy a hatásról meggyőződjenek. Az arcvonat minden 200 m. kiterjedésére legalább 1 üteget számítottak és az ágyúkat, valamint a tarackokat felváltva alkalmazták. A betörést valamennyi üteg 10 perces általános bombázása előzte meg, azután a tűz előre helyeztetett.

Az olaszok úgy számították, hogy a csekély kiterjedések mellett egy dandár egy napon át, egy hadosztály pedig két napon át bír lököerővel.

Fentiekben megkíséreltem az első isonzói csata egy részének lehető hű képét adni. Megállapíthatjuk, hogy csapataink a szokatlan terepen, amelynek berendezésére sem megfelelő eszközök, sem tapasztalatuk nem volt, az óriási hőségben, hiányos ellátás mellett, ismeretlen harcmodorú ellenséggel szemben, elképzelhetetlen heves és sokszoros fölényben lévő ellenséges tüzéségi tűzben bámulatraméltó magatartást tanúsítottak. Teljesítményük azonban egyenesen hihetetlen fokot ért el a többszörösen fölényben lévő ellenséges gyalogsági támadások elhárításánál, amikor a heteken át tartó öldöklő tüzéségi tűz átszenvedése, rendkívüli testi és lelki megpróbáltatások után az olasz gyalogság minden támadását bravúrosan visszautasították.

Igaz, hogy helyenként az ellenséges gyalogság állásainkba behatolt, de maradandó sikert a fensík egy pontján sem tudott elérni, mert a néhány órára elvesztett állásokat a gyalogság rövidesen visszaszerezte. Az első isonzói csata végével itt-ott egy kis árokrész ugyan az olaszok kezén maradt, de ez a jelentéktelen területfeladás is a védő saját elhatározásából történt, mert a csapatok állásaik kedvezőtlen részeit nem akarták hatalmas vérvesztés árán újólágg visszafoglalni és megszállani.

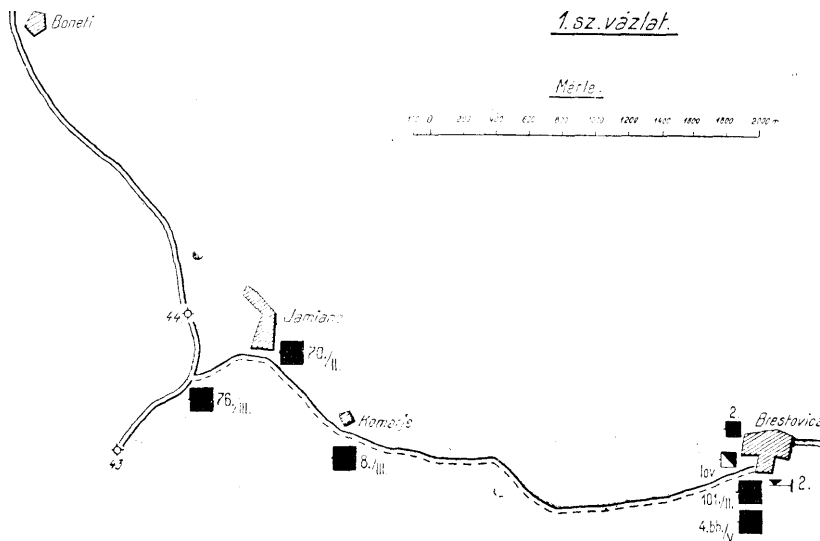
Ha az erőviszonyokat vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy az eleinte 5—6 zászlóalj erősségű doberdói csoporttal szemben majdnem ugyanannyi olasz hadosztály állott.

Kutatva az okokat, hogy mi tette lehetővé azt, hogy csapataink ilyen hatalmas számbeli túlsúllyal szemben sikeresen helytállottak, csak arra a következtetésre jutunk, hogy a védő csapatok erkölcsi értéke igen magas fokú volt.

V.

Felváltások a védelemben.

A 2. hegyi dandár a doberdoi fennsík nyugati és délnyugati szegélyén í oly tátott hatheti állásharc után, 1916 július 12-én tartalékviszonyba került. Néhány napi pihenő után, már július 18-án újólág első vonalba rendelték. Zászlóaljai a fennsík különböző pontjain, a leginkább veszélyeztetett védőalkörletek megerősítése céljából lettek bevetve. A csapatok július 28.-ig küzdöttek az első vonalban és teljesen kimerülve, rendkívül megfogyatkozott állományokkal, július 29.-e folyamán kerültek hadtest-tartalékként Jamiano környékére (lásd 1. vázlat).

Július 29.-én besoroltuk az új menetalakulatokat, rendeztük a kötelékeket úgy, hogy július végével az egyes zászlóaljok századonként kb. 100—150 fő felett rendelkeztek.

Az így tartalékviszonyba került dandár feladata az volt, hogy a

legszükségesebb pihenés után a Jamianotól keletre szemrevételezett 2. védőállás kiépítését kezdje meg. A zászlóalj az erődítési munkálatokat felváltással végezték olyképen, hogy két-két zászlóalj dolgozott, a többi ezalatt pihen. A pihenés azonban nagyon kétes volt, mert egy-két zászlóalj állandóan készséget tartott, hogy ha az ellenség egyik vagy másik helyen betör, azonnal beavatkozassék.

A ddr. tüzésége elkülönítve állásban volt. A csapatvonat a csapatoknál, a ddr.-vonat messze hátrább, Dultuole környékén. A ddr. egészségügyi intézet Mikolinál volt telepítve.

Ebben a helyzetben a ddr.-pság augusztus 2-án 16^h 40'-kor az alábbi táviratot kapta:

«A VII. hadtestpság 927/19 hdm. sz. rendeletérc a 2. hegyi ddr. a 61. ho.-pságnak rendeltetik alá. További parancsok onnan kérendők. 57. ho. 676/8. hdm.»

A ddr.-pság 17^h-kor elküldötte a második vk.-tiszt szolgálatát el látó tisztet a Doberdo község közelében tartózkodó 61. ho.-psághoz további parancsokért.

17^h 80'-kor újabb parancs érkezett a ddr. készenléthehelyezésére vonatkozóan. A parancs szöszerinti szövege a következő volt:

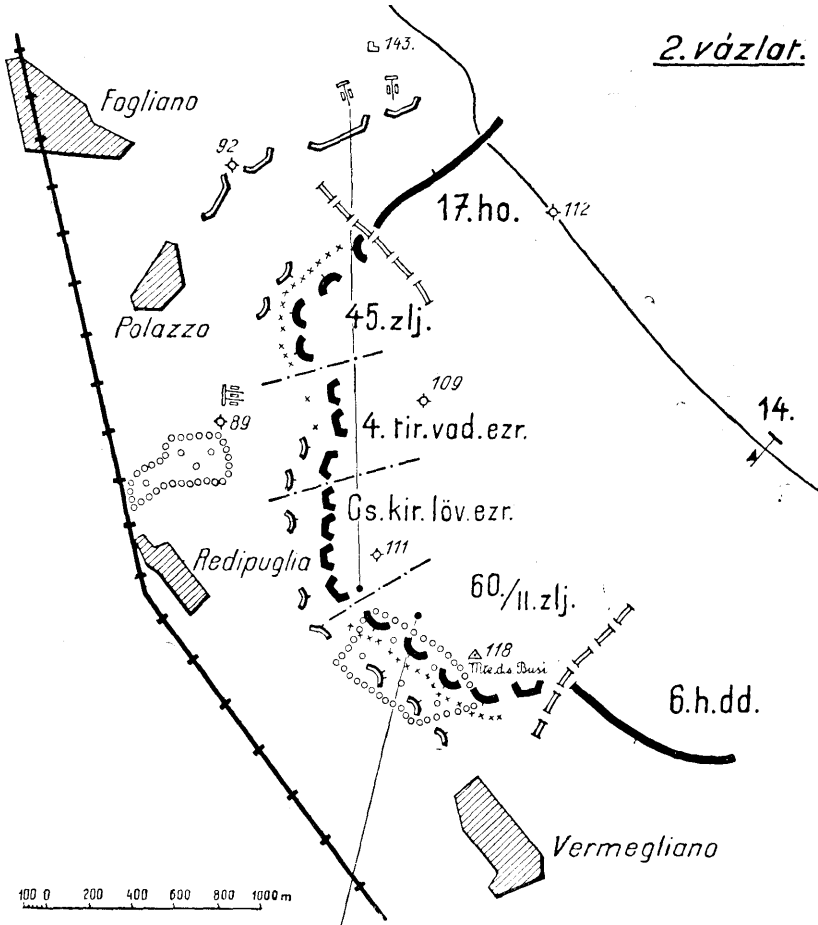
«A 2. hegyi dandár akként indítandó útba, hogy a zljak 19^h-ig a Bonetitől 1 km-re északra lévő útkeresztezésnél beérkezzenek. (A Doberdo—Nova Vas közötti új út.) Menet és készenléthehelyezés ellenséges tüzéségi tűz elől lehetőleg fedve. A 2. hegyi ddr. ma éjjel felváltja a 14. hegyi ddr.-t. A ddrpk azonnal lovagoljon előre a 14. hegyi ddr.-psághoz (a Doberdo—143 Ruine közötti karban nem tartott kocsúton, Doberdotól kb. 1000 ^v-re északnyugatra) és tájékozódjék. A készenléthe helyezett zljakkal a 6. ddr.-pság (Boneti) útján tartson távbeszélő összeköttetést. A 2. hegyi ddr.-pság a doberdoi templomnál egy altisztet fog találni, aki a 14. ddr.-psághoz vezet. 57. ho. 667/8—I hdm.»

A 2. ddr.-pság 18^h-kor átadta a csapatok feletti parancsnokságot a legidősebb zljparancsnoknak, elrendelte, hogy a zlj.-ak 19^h-ig a ho.-pság által kijelölt helyen gyülekezletendők s egy tiszt a 6. hegyi ddr. boneti távbeszélő központjához küldendő. A ddr.-pság pedig elindult a 14. ddr.-pságot felkeresni. Kb. 19 óra lehetett, amikor a 14. ddr.-pságot Doberdotól északnyugatra megtalálta. A helyzet felől a ddr.-pság a 2. vázlat szerinti tájékozást kapta:

A 14. hegyi ddr.-pságnál a tájékozódás kb. 1 óra hosszat tartott, de csupán a térképen volt eszközölhető, mert oly kilátó pont nem volt, ahonnan a védelmi körlet csak részben is áttekinthető lett volna. A térkép után eszközölt tájékozódás is csak nagybani képet nyújtott, mert a részletek felől maga a 14. ddr.-pság sem volt tájékozva. Nevezetesen nem volt ismeretes, hogy a pillanatnyilag elfoglalt fővédelmi vonal pontosan hol

húzódik és hogy a csapatok körleteiken belül mennyi tartalék felett rendelkeznek, vagyis milyen mértékben vannak igénybe véve.

A 14. ddr.-pság közölte, hogy csapatai teljesen ki vannak merülve és sürgős felváltásuk elkerülhetetlen. Rámutatott arra is, hogy veszteségei nagyok, a kötelékek a harcok folyamán össze-vissza keveredtek és sem az alkörletek határai, sem a főellenállási vonal pontos helyzete nem állapítható meg.

Már szürkült, amikor tájékozódás közben megérkezett a 61. ho.-parancsnoksághoz kiküldött vk.-tiszt az alábbi paranccsal:

«A 2. hegyi ddr. által augusztus 2.-ről 3.-ra virradó éjjel felváltásra kerülő csapatok a következőképen gyülekeztetendők:

(Itt következnek a ddr. kötelékébe nem tartozó csapatokra vonatkozó intézkedések . . .)

Grossmann ezds (a 14. hegyi ddr. pka) mindaddig megtartja a redipugliai védelmi szakasz feletti parancsnokságát: „ amíg a felváltás teljesen befejezve nincsen.

Arra az esetre, ha az előírt felváltást ellenséges behatás akadályozza, irányelvül szolgáljon, hogy a 14. hegyi dandár csapatai feltétlen felváltandók.

Mielőtt a 2. hegyi ddr. csapatai a felváltás helyére vezetettek, behatóan kioktatandók, hogy miként viselkedjenek ellenséges támadás esetén és az ellenség tüzéségi tüzével szemben.

A 2. hegyi ddr. minden embere legyen elegendő lőszerrel és legalább emberenként egy homokzsákkal ellátva.

Homokzsákok a doberdoi építő udvarban, lőszer a mikolii lőszerfelvételező helyen felvételezhető. A felváltásra kerülő csapatok lőszerüket az állásokban hagyják vissza.

Ismételten rámutatok arra, hogy a küzdők lehetőleg mélyen tagozódjanak.»

A parancsok alapján a 14. dclr.-parancsnokság azt kívánta, hogy a 2. hegyi ddr. az egész védőszakaszt már aug. 2.-ról 3.-ra virradó éjjel váltsa fel. Ez ellen a ddr.-pság erősen tiltakozott, mert csapatai előzetes tájékozódás nélkül, éjszaka vették volna át az amúgy is összekuszált kötelékektől az ellenség közvetlen közelében húzódó rendetlen állásokat, így féltő volt, hogy a hirtelen átadásnál nagy állásrészek kimaradnak és helyrehozhatatlan hibák történnek. Végül is a ho.-pság közbelépése után elhatározott, hogy a felváltás két éjszaka folyamán történik és 2.-ről 3.-ára az állás felét, 3.-ról 4.-re a másik felét váltjuk fel. Már sötét volt, amikor a ddr.-pság intézkedhetett, hogy az összes zlj. és szd.-parancsnokok a doberdoi templomhoz jöjjenek előre és a 101/11. és 4. bh./V. zljak útbainduljanak.

Amíg a zlj.- és szd.-parancsnokok előre jöttek, a ddr.-pság Doberdo községben elkészítette a parancsot a felváltásra. Ez szó szerint a következő volt:

«A ddr. a mai és holnapi éjszaka folyamán a 14. hegyi ddr.-t (redipugliai védőszakasz) fel fogja váltani. A felváltás végrehajtására a következőket rendelem el:

1. Ma éjjel (augusztus 2.-ról 3.-ra) a 4. bh/V. zlj. felváltja a lövész-i ezred I. és III. zászlóalját.

A 101/11. zlj. a 60/11. zlj. -at (Mt. dei sei Busin).

Az említett zászlóaljakat Doberdoból küldöncök fogják a felváltás helyükre vezetni. Mindkét zlj. a doberdoi építő udvarban emberenként egy-egy homokzsákokat vételezzen fel.

A felváltás megtörténte távbeszélőn a 14. hegyi ddr.-pságnak jelentendő.

2. A 70/11. és 76/III. zlj.-ak a 4. tiroli vadászrezd és a 45-ös zlj. védőszakaszait csak holnap éjtszaka (augusztus 3.-ról 4.-re) váltják fel. A zlj. és századparancsnokok azonban már ma éjtszaka folyamán a védőszakaszokba mennek előre, ott aug. 3.-a folyamán tájékozódnak és a felváltást augusztus 3.-ról 4.-re virradó éjjel minden további parancs nélkül végrehajtják. Ezek a zlj.-ak a felváltás megtörténtét a 2. hegyi ddr.-pságnak jelentik.

A felváltásig a 76/III. zlj. a 111 ☉ környékén ellenséges tüzérségi tűz elől rejtve, mint a 14. hegyi ddr. tartaléka csoportosítandó.

A 8/III. és 70/11. zlj.-ak holnap estig a Valloné völgy nyugati lejtőjén Bonetitől nyugatra tartalékként csoportosuljanak. Holnap este a 70/11. zlj. pka zászlóalját a felváltáshoz minden további parancs nélkül irányítsa előre.

A 8/III. zlj. holnap, a sötétség beálltával a 111 ☉ környékére meneteljen.

Ez utóbbi három zlj. emberei is fejenként 1—1 homokzsákot felvételeznek Doberdon.

3. A 8/III. zlj. a 111 -6-nál ddr. -tartalék. Ennek a zlj.-nak a parancsnoka a holnap nap folyamán tájékozódjék a helyszínen afelől, hogy a zlj.-a miként volna legcélszerűbben csoportosítandó.

4. A ddr.-pság holnap, azaz augusztus 3-án éjjel az összes felváltások keresztülvitele után átveszi a védőszakaszparancsnokságot a 14. hegyi ddr.-pságtól és álláspontját a Doberdoról a 143-as Ruine felé vezető úton, Doberdotól kb. 1 km-re északra választja.

5. A csapatvonatok Jamianonál visszahagyandók.

6. A védőkörletekben található világító pisztolyok, világító rakéták, továbbá aknavetők és kézigránátok átveendőek.

7. A távbeszélő összeköttetés egyelőre úgy marad, amint most van. Ha változás szüksége áll be, külön fogok intézkedni.

8. Egészségügyi intézet Mikoliban.

9. Lőszerfelvételezés ugyanacsak Mikoliban.

10. Vízet a csapatok, a nekik kiutalt járművekkel ugyanúgy pótolják továbbra is, mint eddig.

11. Az állások műszaki berendezése haladéktalanul megkezdendő és a továbbiakban erélyesen folytatandó. A régi megszálló csapatoktól ezirányban felvilágosításokat kell kérni. Különösen szorgalmasan kell az akadályok kiépítésén dolgozni.

12. A legnyomatékosabban hangsúlyozom, hogy nappal a lövészárkokat gyéren kell megszállani és a tartalékok is megfelelően mélységbe tagozódjanak.

13. A felváltás a legnagyobb csendben, nyugalomban hajtandó végre. Augusztus 4.-én reggelig az összes zlj.-ak küldjék be a ddr.-psághoz a részletes helyzetüket feltüntető vázlatokat.»

Ha a felváltás érdekében kiadott parancsokat vizsgáljuk, akkor elsősorban az ötlük szemünkbe, hogy a magasabb parancsnokságok azt a szándékukat, hogy a dandárt egy másik küzdő dandár felváltására alkalmazzák, késő délután 17^h körül adják a 2. dandár tudtára. A sötétség beálltáig tehát a 2. ddr.-pságnak és csapatainak alig néhány óra állott rendelkezésre, hogy a menetet készülségi helyükről a felváltás helyéig végrehajtsák, felkészüljenek és tájékozódjanak.

A felváltásra kerülő 14. dandár helyzete a magasabb parancsnokságok előtt bizonyára már korábban ismeretes volt. Az a szükség, hogy 14. ddr.-t fel kell váltani, nem egyik óráról a másikra következett be. Teljesen érthetetlen tehát, hogy miért kellett az alsóbb vezetésnek és a csapatnak egyik óráról a másikra felkészületlenül, tervszerűtlenül és sietve a súlyos és felelősségteljes feladatot átvenni.

Igaz, hogy a 2. hegyi ddr. hadtesttartalék volt, tehát úgyszólván állandóan ugrásrakész állapotban kellett lennie, de mégis több idő kellett volna a felváltáshoz való előkészületekhez. A középső és felső vezetés hibája, hogy a végrehajtásra nem engedett elegendő időt. Ezidőtájt már kialakult a felváltásokban bizonyos fokú gyakorlat, amely abban állott, hogy a felváltó csapatok alparancsnokai előző éjtszakán a felváltásra kerülő csapatokhoz küldettek előre, ott egy egész napon át tájékoztak és csapataik csak a következő éjtszaka vették át a kijelölt állásrészeket. Itt sem a 14. ddr. erkölcsi, vagy fizikai állapota, sem pedig az ellenséges helyzet nem indokolta azt a nagy sietséget, amelyet a magasabb vezetés követelt.

Egyebekben látjuk, hogy a magasabb parancsnokságok intézkedéseikből sok minden hiányzik, amit a mi megszokott parancstechnikánk tartalmazni szokott. Hiába keressük a felváltásra irányuló parancsokban a tájékoztatást az ellenségről és saját helyzetéről, a felderítésről, az összeköttetések szabályozásáról, a pságok álláspontjáról, anyagi ellátásról stb. stb. A parancs semmi egyebet nem tartalmaz, mint azt, hogy a dandár kit és mikor váltson fel és hogy miként kerüljön a felváltás helyére. Ennyi teljesen elegendő is volt a feladat végrehajtásához, sőt a parancs még túlhoszúra is nyúlt. Felesleges volt például az 57. ho.-pság intézkedése arra vonatkozólag, hogy akkor, amikor a ddr.-pság előrelovagolt, hogyan tartson összeköttetést visszamaradt csapataival. Ez a ddr.-pság dolga volt. Ugyancsak nem tartozott bele a 61. ho.-pság felváltási parancsaiba az, hogy a csapatok a védelmi harcokban milyen magatartást tanúsítsanak. Erre vonatkozólag időnként, újabb tapasztala-

tok összegyűjtése alkalmával, úgyis kaptak az összes érintett csapatok részletutasításokat.

A parancsadás módjára rá kell itt mutatni azért, mert a békegyakorlatoknál, hadijátékoknál és megbeszéléseknél sokszor helytelenül, minden alkalommal terjedelmes és a parancstechnika kaptafája szerint minden részletre kiterjedő parancsokat hallunk.

Mozgó harcban, a folyton változó ellenséges, valamint saját helyzet és a mindig újszerű terepviszonyok, az ugyancsak változó anyagi helyzet, összekötetési viszonyok és álláspontok mellett legtöbbször sok részletre kiterjedő parancsok szükségesek. A hosszabban tartó és nagyjában egyhelyütt folyó védelmi harcokban azonban semmi szükség nincs arra, hogy a huzamosabb ideig állásban, vagy tartalékviszonyban tartózkodó csapatok számára minden alkalommal a parancsadási technika számtalan pontjában felsorolt ágakra kiterjeszkedően intézkedjünk. A csapatok úgyis ismerik a nagybani saját és ellenséges helyzetet, tudják, hogy anyagi ellátásuk miként játszódik le, tehát csakis azt kell nekik megparancsolni, ami okvetlenül szükséges. A saját és ellenséges helyzet részleteit, a pillanatnyi összekötetési viszonyokat stb. a csapatok a felváltásra kerülő csapatok parancsnokaitól fogják a legmegbízhatóbb módon megtudni.

Mielőtt a felváltások részleteiben való végrehajtásának leírására áttérnék, szükséges, hogy felemlítsem azokat az előzetes intézkedéseket is, amelyeket a ddr.-pság kiadott, még mielőtt a védő alkörlet parancsnokságát átvette.

A küzdő csapatok körletébe való megérkezés után a ddr.-pság az arcvonal mögött az elképzelhető legnagyobb rendetlenséget találta. Sok ember cél nélkül ide-oda bolyongott, a sebesültek nem találták meg a segélyhelyeket, rengeteg anyag, lőszer, fegyverzet és felszerelési cikk hevert szerte-széjjel és a terület tetemekkel volt tele szórva. Ezeknek a rendellenességeknek a megszüntetésével a ddr.-pság a hozzá beosztott, megerősített tábori csendőrsztagot bízta meg. A szolgálat vezetését a ddr.-pságnál beosztott legidősebb tábori csendőr vette át, ennek rendelkezésére állottak a dandár összes tábori csendőrei, valamint a tartalékviszonyban lévő 8/III. zlj. 21 embere és a következő parancsot kapta:

«1. A tábori csendőrszolgálat ellátására 1—1 tábori csendőrből és 3 gyalogosból álló járőr állítandó fel a következő pontokon:

- a) A Doberdo 111 és Doberdo—Devetakii útélágazásnál,
- b) a Doberdotól északra lévő kápolnához vezető oszlopút elágazásnál.

Ennek a két járőrnek a feladata, hogy az előlről hátrafelé igyekvő legénységet feltartóztassa és visszajövetelének célja felől kikérdezze. Sebesültek kivételével elvileg minden hátrafelé igyekvő embernek igazolvánnyal kell bírnia. Ha az illetőnek nincs igazolványa, akkor a tábori csendőrség dolga megállapítani, hogy jogosan akar-e az illető hátramenni,

vagy sem. Mindazok az emberek, akik alapos ok nélkül akarnak hátrafelé mozdogni, gyűjtendőik és esetenként illetékes csapattesteiknek adandók át.

2. A ddr. csapatai mögötti területen, különösen a közlekedési vonalakon rendkívül sok lőszer, fegyver és felszerelési cikk fekszik szerte-széjjel. A ddr.-pság által kijelölt 3 tábori csendőr 15 emberrel, 3 járőrbe oszolva gyűjtse össze az összes széjjelfekvő fegyvereket, lőszer és felszerelési cikkeket, rakja azokat nagyobb rakásokba, lehetőleg valamely út mentén. A gyűjtőhelyek naponta a ddr.-pságnak jelentendők, amely a hadianyag visszaszállításáról gondoskodni fog.

3. A hadianyag gyűjtésével megbízott járőröknek kötelessége ezenfelül az összes előtalált emberi és állati tetemet elföldelni, illetve elásni. Az ehhez szükséges hosszúnyelű szerszám Doberdoban felvételezhető. Az emberi és állati tetemek mésszel leöntendők, mielőtt elföldeltetnének. Mész a „ddr. orvosfőnökétől igénylendő.

Elvárom, hogy a legrövidebb időn belül a csapatok mögötti területen a legnagyobb tisztaság és rend fog uralkodni.»

Ugyanebben a tárgyban a ddr.-pság a Cl. ho.-pságnak a következő jelentést küldötte:

«A ddr. csapatai mögötti harcterület tele van tetemekkel, fegyverekkel és egyéb hadianyaggal. A ddr.-pság ennek az anyagnak a gyűjtésével különítményeket bízott meg. Kérem, hogy naponta este egy kocsi küldessék a doberdoi templomhoz, amely a gyűjtött anyagot elviszi. Továbbá kérem, hogy egy osztag küldessék ki Doberdo községbe, amely az ottani házakból összegyűjti mindazon fegyvereket és felszerelési cikkeket, amelyeket idők folytán a Doberdo-felé igyekvő sebesültek, továbbá az ott elesettek elhagytak. Doberdo község részére szükséges volna egy állandó osztagot kikülöníteni azzal a feladattal, hogy ott a rendet és tisztaságot fenntartsa.»

Mint már korábban említettem, csapatainknak a védelem végrehajtását a doberdoi fennsíkron újra kellett tanulni. Sem a békebeli kiképzés, sem pedig a Szerbiában végrehajtott hadműveletek — bár ott is volt hosszantartó állásharc — nem szolgáltatott alapot a fennsíkron való védelem végrehajtásához. Az első isonzói csatákban a csapatoknak igen sok vérrel kellett megfizetni tapasztalatlanságukat. Ezért — különösen az első hónapokban — a magasabb pságok, a hozzájuk befutó jelentések alapján, mondhatni hétről-hétre adtak ki részletes utasításokat a csapatoknak a védelemben való magatartásra vonatkozóan Ezek az utasítások felolelték az ellenség támadó eljárásának részletes leírását és azt, hogy csapataink a legcélszerűbben miként védekezzenek.

Úgy parancsadási, mint harcászati és történelmi szempontból is figyelemreméltó és jellemző a 2. ddr.-pság augusztus 4.-én kiadott alábbi intézkedése:

«Az olasz gyalogság kisebb csoportokban gyülekezik az arcvonaltól közvetlenül közelében található fedett területeken s megkezdi futóárok-támadását. Ha az árkok kiemelése a talajviszonyok folytán nehézségekbe ütközik, akkor az ellenség homokzsákok segítségével mesterséges futó-árkokat készít cikk-cakkvonalban. Az utolsó, meglehetősen zárt ilyen homokzsákvonal kb. 100-150 lépésre a saját állások előtt, azzal párhuzamosan halad. Ebből az állásból kezdik meg az olaszok «avanti» kiáltás mellett a rohamot. Visszamaradó tűzlépcsők támogatják az előremozgó csapatokat. A roham kezdete előtt az olaszok állásaikból rendkívül heves gp.-tüzet adnak le. Célszerű lesz legtöbb esetben ezt a tüzet nem viszonzni és őket abban a hiedelemben hagyni, hogy állásaink nincsenek megszállva. A mi gyorstüzünkkel szemben az olaszok rendkívül érzékenyek; a legritkább esetben fordul kézitusa elő. Ha valahol az olaszoknak sikerül állásainkba behatolni, akkor a harc képtelen sebesülteket is lemészárolják.

Különösen érzékenyek az olaszok a tüzérségi tűzzel szemben — 75 mintájú lövegeknek és aknavetőknél a legelső vonalban való beépítése tehát igen célszerű. Az olasz gyalogság tüze a legtöbb esetben hatástalan, rendszerint túl magas úgy, hogy legfeljebb csak a tartalékok szenvednek az ellenséges gyalogság tüzetől. Gépfegyverek rendszerint a lövészárkokban vannak beépítve és rövid sorozatokban tüzelnek.

Az olasz járőrök merészek, a drótkadályokat úgyellenül közelítik meg és dacára páncélmellvédjüknek, nagy veszteségeket szenvednek. Az is megfigyeltetett, hogy olasz járőrök egészségügyi személyzettől kikölcsönzött vöröskeresztes karszalagokkal voltak ellátva. Éjszaka az ellenség járőrtevékenysége megélénkül. Feltűnő az olaszok kitűnő összekötő szolgálata, amely lehetővé teszi számukra a gyalogság és tüzérség legszorosabb együttműködését. A Mt. San Michèle ellen vezetett támadás, illetve a Sdraussinától keletre levő olasz főállás elfoglalása alkalmával minden nagyobb fedezékben távbeszélő vezetékeket találtunk. Ezek rendszerint kettős vezetékek, amelyek könnyedén a földbe vannak ásva, vagy pedig kövekkel fedve. Minden saját megmozdulásunk azonnal távbeszélőn tovább lett jelenteve úgy, hogy az ellenséges tüzérség a lehető legrövidebb időn belül megkezdhette tüzet. Egyes jelentésekből az vehető ki, hogy nappal az olaszok legelső vonalai csak gyengén vannak megszállva — csupán távcsöves puskával felszerelt egyes lövészek maradnak a vonalban — mialatt éjszaka a legelső vonalak jelentékenyen erősebbek.

A védelmi vonal műszaki berendezése a Karston csakis homokzsákok segítségével lehetséges. Minden felváltás és tartalék, mielőtt a védőszakaszba irányítatik, felszerelendő volna bőségesen homokzsákkal. A kőszilánkok elleni védekezésre feltétlen sok harántgát beépítése szükséges. A védővonaltól berendezése (ama vonalnak, amelyben a gyalogos

harcol) a gyalogság kötelessége. A műszaki csapatokra hárul az a feladat, hogy a tartalékok részére fedett tartózkodási helyeket készítsen. A tartalékok részére a legelőnyösebb, ha a dolinákban kavernákat robbantunk. Ezek azonban idő és munkaerő hiányában csak ritkán lesznek lehetségesek, ilyenek hiányában gyeptéglákkal és homokzsákokkal fedett kőrákosok használandók ki. A tartalékoktól a védőállásokig terjedő összekötő árkok kirobantása az adott viszonyok között alig vihető keresztül. Homokzsákokkal és gyeptéglákkal burkolt karsztkőfalak mindenesetre némi [főliást nyújtanak.

A távbeszélő összeköttetés fenntartása érdekében ajánlatos kettős vezetékeket építeni és ezeket vagy magasan vezetni, vagy pedig elásni. A legkönnyebben elszakíthatnak a talajon szabadon lefektetett vezetékek. A jelen viszonyok között elsősorban magasan vezetett vezetékek jöhetnek tekintetbe, a két vezeték egymástól 4-500 m távolságra vezetve, mert a beásáshoz most nem igen van idő. A vonalak színes posztódarabokkal megjelölendők és pedig *a*) parancsnoksági vonalak a ddr.-pságtól felfelé jelölésül, *b*) gyalogsági vezetékek kék és *c*) tüzérségi vezetékek piros színnel. A fennsík távbeszélő hálózata már annyira összekuszált, hogy ott már senki sem ismeri ki magát. A sok holt vezeték nagyon megkönnyíti az áthallási,

A csapniuk felváltása a legcélszerűbben közvetlen a sötétség beállta után eszközölhető. A felváltó csapatok parancsnokai előbb okvetlen még nappal pontosan tájékozódjanak. Hogy az ellenséges tűztől a csapatok minél kevesebbet szenvedjenek, a felváltás egészen kis csoportokban hajtandó végre (raj, fészakas), a felváltó csapatok idejében érkezzenek be, a felváltásra kerülők ne süssessék a váltást és felváltás után nyugodtan, kis csoportokban hagyják el az állásokat.

A gyalogság és tüzérség közötti összműködés még mindig igen hiányos. A tüzérség figyelőinek a legelső vonalba való telepítése által keressen a gyalogsággal minél szorosabb összeköttetést. A gyalogság pedig, ha nincs a közelben tüzerfigyelő, kívánságait és megfigyeléseit a lehető leggyorsabban jelentse fölöttes parancsnokságának, amely ezeket haladéktalanul a tüzercsoport parancsnokság tudomására hozza. A gyalogság a tüzérség részére lövéseredményeket nem figyelhet meg, mert hiányzik a gyalogság és ütegparancsnok közötti közvetlen összeköttetés.

Ha csak lehetséges, a tüzérség oldalozó tűzre törekedjék. A srappellek robbanó pontjai többnyire igen magasak.

Az ellenséges tüzérség löszünetei nagy könnyebbséget jelentenek az órákon keresztül nehéz tüzérségi tűz alatt álló gyalogság számára, úgy-néhány az ily löszünetekben leadott saját tüzérségi lövés legtöbb esetben azt eredményezte, hogy az ellenséges tűz azonnal a legnagyobb intenzitással újra kezdetét vette és a saját gyalogság elesett attól a kis könnyebbségtől is, amelyben része volt.

A harcmező tisztántartására a legnagyobb gond fordítandó, mert az erős hullaszag egyes védőszakaszokban a tartózkodást már majdnem tűrhetetlenné teszi. Ehhez járul még a kellemetlen és az infekciók következtében veszélyes légyveszedelem (számos tiszt légycsípések által inficiáltatott), továbbá az, hogy a tetemek közelsége az étvágyat teljesen elveszi. (A legénység napokon át nem evett, pedig az ételt helyébe vitték.)

Mindez a legénység fizikai teljesítő képességét rendkívül lecsökkenti. Az összes védőalkörletparancsnokok egyöntetűen azt jelentik, hogy a tűzérési tűz következtében a szerte-széjjel fekvő holttestek részei a közelben lévő élő emberekre hullanak, amely a legderekből emberekre is csüggesztőleg hat. A holttestek eltakarítása tehát a fennsík további védelme szempontjából igen nagy fontossággal bír.»

A 2.-ról 3.-ra virradó éjjel tervezett felváltás tervszerűen és az ellenség behatása nélkül hajtatott végre. Amikor 3.-án reggel 7^h 30'-kor a 14. hegyi dandárság ezt a 2. hegyi ddr.-psággal közli, egyidejűleg tudatja, hogy erre az éjszakára a III-φ-hoz kirendelt 76-os zlj. (tartalékul szolgált volna) oda nem érkezett meg és kéri, hogy ha ez a zlj. nem volna található, akkor a 2. hegyi ddr.-pság tartalékul egy másik zlj.-at jelöljön ki. Ama közlés hátlapján azonban, amellyel a 14. hegyi ddr.-pság fentebbieket tudatja, az egyik közelben lévő zlj.-pság rávezeti, hogy a 76-os zljat ők 3.-án reggel 4^h-kor a III-ó- közelében látták.

Mindenesetre jellemző, hogy a ddr.-pság, amely Doberdotól északra kb. 1 km-re állott, a közvetlen mellette elmenetelő és egész éjszaka legfeljebb 1—2 km távolságban tartózkodó zljat képtelen volt reggel 7^h 30'-ig megtalálni!

Napközben általában mérsékelt tűzérési tűzharc foyt. Dut. 16^h 18'-től 16^h 45'ig a Mt. dei sei Busi ellen az ellenség erőteljes gyalogsági támadást intézett, amelyet azonban csapataink visszavetettek.

A délután folyamán a 14. hegyi ddr. ismételten felszólítja a ddr. pságot, hogy a további felváltásokat úgy intézze, hogy a 14. hegyi ddr. csapatai augusztus 3.-án este 22^h-ig feltétlenül felváltva legyenek.

A felváltások a következőképpen játszódtak le:

A ddr.-pság a felváltásra kerülő ddr.-pság álláspontjára ment előre és ott a térkép alapján tájékozódott. Rövid tájékozódás után átgondolta a felváltási tervet, intézkedett, hogy azok a csapatparancsnokok, akiknek csapatai még 2.-ról 3.-ra virradó éjjel első vonalba kerültek, előre jöjjenek. Mialatt az alparancsnokok előre mozogtak, a ddr.-pság kidolgozta a részletes felváltási parancsot.

A felváltó csapatok parancsnokai alparancsnokaikkal egyetemben azután a sötétség beálltával előrementek a felváltásra kerülő csapatok parancsnoksági álláspontjaira és az állásban lévő vezetők útmutatásai alapján éjszaka és másnap egész nap a helyszínen a lehető legbehatóbban

tájékoztattak az ellenséges és saját helyzet, a saját és ellenséges tüzérségi tűzhatás, a műszaki munkálatok, az anyagi ellátás lehetőségei, az összeköttetési viszonyok, a szomszédokhoz való csatlakozási viszonyok és minden egyéb részletkérdés felől, amely csapataiknak állásba hozatalát befolyásolhatta.

Ugyanígy cselekedtek a tartalékviszonyba kerülő csapatok parancsnokai is, mert a tartalékok célszerű és a terephez alkalmazkodó csoportosítása a veszteségek csökkentése szempontjából nagyon is fontos volt.

A tájékozódás befejezése után, a sötétség beálltával, a csapatok parancsnokaiuk vezetése alatt a felváltandó állás, vagy tartalékhely mögé meneteltek, ott megálltak és pihentek. Amidőn így a felváltó csapatok kéznél voltak, a felváltásra kerülő csapatok alparancsnokainak irányítása mellett bevonultak kis részekre tagozva az állásokba s átvették a számukra kiutalt állásrészeket, azok műszaki berendezését, lőszerét, különleges harceszközeit stb. A felváltásra kerülő csapatok altisztszjei és emberei figyelmeztették az újonnan jött embereket különleges észleleteikre — főleg az ellenséges tüzérségi tűzre — és egyéb veszélyekre vonatkozóan. Ezekután a felváltásra kerülő csapatok az állásokat elhagyták, azok mögött gyülekeztek és még a sötétség leple alatt elmeneteltek a tüzérségi tűzkörleten kívül eső pihenő helyükre.

Elkerülhetetlen volt, hogy a felváltásnál számos súrlódás és félreértés fel ne merüljön. Az átvevő csapatok rendszerint tele voltak panaszszal, hogy az elődeik által elhagyott állások mily nagy mértékben el vannak hanyagolva és hogy az általuk átvett állásrészben igen sok rendellenesség van. E tekintetben érdemes figyelemmel kísérni azokat a jelentéseket, amelyeket az alárendelt csapatok a felváltás befejeztével a ddr.-psághoz küldtek.

A 101/11. zlj. a felváltás után részletes helyzetét vázlatban jelentve, a vázlatához a következő megjegyzéseket fűzi:

«A Mte dei sei Busi alkörletet augusztus 3.-án 4^h-kor átvettem. Az ellenség az előbbeni állásainkban, a kőbe jól beépített fedezékek mögött van (távolság 1—300 m).

A saját állások egyáltalában nincsenek megerősítve; a csatárok teljesen fedetlenül fekszenek.

Egy rakasz kézigránát kivételével semmiféle különleges harceszközt nem vettem át. Egy aknavető, lőszer és kiszolgáló legénység nélkül, az állásban visszamaradt.

Tekintettel arra, hogy az alkörlet minden oldalról ellenséges fűzben van (a 60-as zlj. pk.-a közölte velem, hogy az állás hátulról, Sdraussina irányából is tüzérségi tűz alatt állt), továbbá arra való tekintettel, hogy az ellenség állásai a szomszédos 4. bh/V. zlj.-al szemben, a saját állásaink mögött fekszenek, továbbá, miután az állás nincsen védhető állapotban

és kiterjedése is túlnagy, az állást komoly ellenséges támadás esetén nem tartom védelmezhetőnek (ily értelemben adta át nekem elődöm is)».

Λ 4. bh/V. zlj. parancsnoka a beküldött helyzetvázlatához a következő megjegyzéseket fűzi:

«A zlj. kiterjedése 1000 m. Az állás csak egész csekély mértékben van kiépítve. Drótakadály nincs. Az ellenség 3—800 lépésre domináló helyzetben. Az alkörletben semmiték' különleges harceszköz nem maradt».

A 70/11. zlj. a beküldött vázlattal egyidejűleg a következőket jelenti:

«A zlj. éjjel 1^h30'-kor kezdte a felváltást és 2^h 30'-kor úgy a 72-es zlj.-at, mint a tiroli vadászokat felváltotta.

Különleges harceszközökből egy aknavetőt, egy lángszórót és egy rakasz kézigránátot vettünk át, azonban sem az aknavető, sem a lángszóró részére kiképzett legénység felett nem rendelkezem.

Balra a 4. bh/V. zlj. felé az összeköttetést helyreállítottam, de jobbra a 7(5/111. zlj. felé a csatlakozás helyreállítása mindeddig nem sikerült».

7(5/111. zlj. a felváltás befejeztével a következőket jelenti:

«Az állást mind a négy századdal megszálltam s a századok a 12. század kivételével tartalékot hagytak vissza. A balszárnyon lévő 12. század jelenti, hogy tőle balra egy nagy, a saját csapataink által meg nem szállott hézag van. Az ellenség ott a saját századdal egy magasságban van állásban, a századot oldalozza, úgy, hogy a század már eddig is 18 embert veszített.

A századokkal az összeköttetést csakis küldöncökkel fenntartani rendkívül nehéz, nappal majdnem keresztülvihetetlen. Kérem tehát legalább egy távbeszélő készülék kiutalását, hogy legalább a legelső vonal egy századával tudjak távbeszélő összeköttetést létesíteni. Az általam felváltott 45-ös zlj. parancsnoka valamennyi századával távbeszélő összeköttetésben volt, a kiépített anyagot azonban a zlj. a 14. ddr rendelkezése alapján elvitte.

Fedezékek és akadályok kiépítése céljából kérem deszka, akadályanyag, kapsok, szögek kiutalását».

Már ezek a jelentések is élénk fényt vetnek arra a rendszertelenségre, amely a felváltásoknál uralkodott, de a közölt jelentések korántsem merítik ki azt a sok panaszt, amely részint szóban, részint távbeszélőn a ddr-psághoz a csapatoktól befutott. A legtöbb panasz a szomszédokkal való csatlakozás hiánya folytán merült fel, úgy hogy a ddr-pság kénytelen volt a saját csapatok körletén belül elrendelni, hogy az egyes alkörletparancsnokok a szomszédos alkörletek parancsnokaival egyetértésben személyes helyszíni szemle és eszmecsere útján győződjenek meg a csatlakozó szárnyakon észlelt hiányosságokról. A ddr. védőkörlete szárnyain

való csatlakozások rendezése végett pedig a magasabb parancsnokságokhoz fordult.

Bár abban az időben a kapocstartalék fogalom még ismeret len volt, a gyakorlatiján a ddr jobbszárnyán a 33. gy. ddr-hoz való csatlakozás helyén, úgy a 2. hegyi ddr., mint a 33. ddr. tartottak készenlétben tartalékot.

Mint az előzményekből kiviláglik, a második hegyi ddr két küzdő ddr körletét vette át, ereje tehát semmiképen nem volt kielégítő. Ezt a magasabb parancsnokságok is érezték és a felváltások befejeztével, vagyis amikor már a felváltásra kerülő csapatok is ellávoznak, a 61. ho.-pság a 3. vadászszázalóaljat bocsátotta a 2. hegyi ddr részére körlet-tartalékul rendelkezésre.

A ddr-pság ezt a zlj-at Doberdo község északnyugati kijáratánál a Doberdoról a 113 lluine felé vezető út mentén csoportosította.

A felváltás befejezése után leadott jelentés szerint a felváltás alatt az egyes zljak a következő veszteségeket szenvedték:

8/III.	zlj halott:	1	tiszt, 1 fő; sebesült: 2 fő
70/1II.	« « 1 « 1	«	« 15 «
76/1II.	« « 0 « 6	«	« 22 «
101/11.	« « 0 « 10	«	« 40 «
4. bh/V.	« « 0 « 3	«	« 9 «

Összesen: halott: 2 tiszt, 21 fő; sebesült: 88 fő

Augusztus 4.-vel a ddr megkezdte súlyos és veszteségteljes harcait a 2. isonzói csatában, amelyet annak befejezéséig az első vonalban küzdött végig.

VI.

Visszavonulás.

Az előző fejezetekben kiragadtam a világháborús eseményekből egyes harccselekményeket. Egy harccsoport sikeres támadását, az üldözést és visszacsapást mozgóharcban; az állásharcot és a felváltást a védelemben. A tanulmány hézagos lenne, ha röviden meg nem emlékeznénk a legnehezebb harccselekménynek, a kikényszerített visszavonulásnak végrehajtásánál észlelt tapasztalatokról.

A visszavonulás minden fajtája válságos úgy a vezetés, mint a csapat számára. A vezető nagy küzdelmet vív magával, amíg magát a visszavonulás elrendelésére határozza el. Igen nagy lelkierő kell ahhoz, hogy ennek szükségességét idejében felismerjük és az abból folyó következményeket levonjuk. A saját vereségünk beismerése mindig fájdalmas. A végrehajtás rendkívül nehéz és csak ritkán sikerül a csapatokat jól kézben megtartani. Ezért a vezető csak habozva és késedelmesen határozza el magát a visszavonulásra, rendszerint csak oly időben, amikor a rendezett visszavonulás már nem lehetséges. De nem csupán a vezetésen múlik, hogy a visszavonulás többnyire a csapat összeomlásával azonos, hanem jórészt azon is, hogy a csapat *nem lud visszavonulni*, mert azt nem tanulta.

A hadsereg békekiképzésénél a visszavonulásnak még a gondolata is száműzve van és azt vajmi ritka esetben gyakorolják. Már pedig önámítás lenne, ha elhitelnők magunkkal, hogy a csapat nem fog visszavonulni, csupán azért, mert arra nem tanították. Természetes, hogy a hadsereget friss támadószellemre és a válságos helyzetekben végsőkéig való kitartásra kell nevelni, de ez nem zárja ki, hogy kellő gondot ne fordítsunk a legnehezebb harcászati cselekménynek, a visszavonulásnak gyakorlására is.

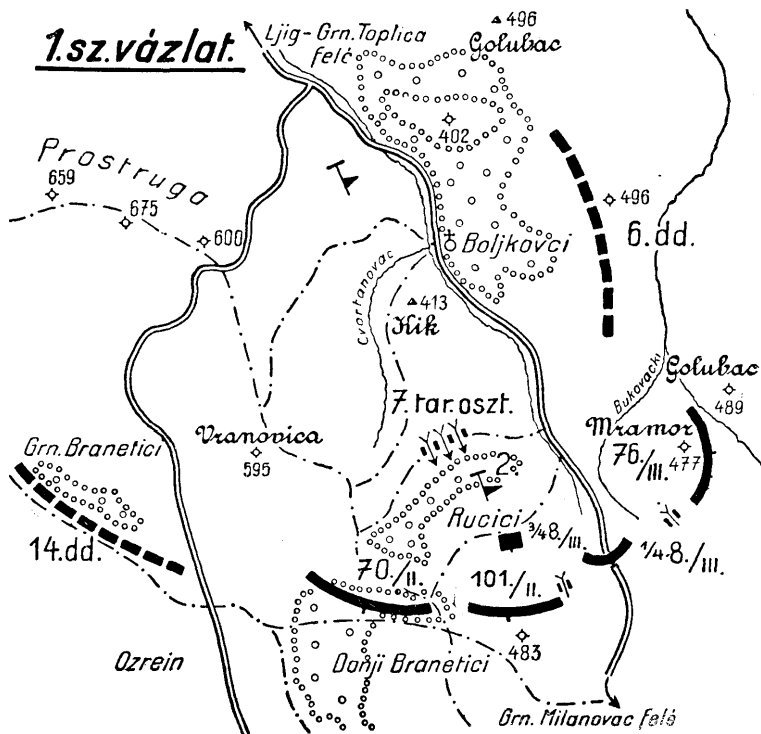
Az itt következő szemelvények az 1914. évi szerbiai visszavonulásnál észlelt jelenségeket szemléltetik.

A 2. hegyi dandár Valjevo irányából előnyomulóban, 1914. december 1.-én érte el a Rucicitól délkeletre fekvő területet és a ho.-intézkedésben kijelölt terepszakaszt az 1. számú vázlat szerinti csoportosításban foglalta el.

Ehhez a csoportosításhoz a kombinált hadosztályparancsnokság november 30.-án kelt következő intézkedése vezetett:

«A kombinált ho. a tegnapi kiadott menetcélokot éjjelezik. A ho. holnap az előnyomulást keleti irányban folytatja, és pedig:

2. hegyi ddr. 773 - ϕ -tól reggel 7^h-kor indulva Yranovicán át Rucicire menetel és birtokába veszi a 6 ddr.-hoz csatlakozva a Mramor—477 ϕ -

magaslattól bezárólag a 483 - ϕ - magaslattól délnyugati irányban vezető kocsútig terjedő területet. Felderít a 6. ddr.-hoz csatlakozva a grni milanovaci országúti.

6. hegyi ddr. a 675 ϕ -tól nyugatra lévő erdőszegélyről reggel 6^h 30'-kor indulva Boljkovcira menetel és birtokába veszi a 496 ϕ - és attól délre fekvő magaslatokat a Bukovacki Ribnikig stb., stb.

14. hegyi ddr. utasított, hogy a Banjanitól keletre lévő magaslatokról Donje Branećicira vonuljon. Biztosít a 2. ddr.-hoz csatlakozva a Donje Branećicitól közvetlen délre fekvő magaslatocon az Orsenica pótokig.

3. hegyi ddr. holnap reggel 7^h-kor Grnji Braneticire vonul és biztosít a 14. ddr.-hoz csatlakozva stb., stb.

A 7. hegyi tarackos osztály és a 13/11. hegyi tarackos üteg a 2. ddr.-nak van alárendelve stb.

Ho.-parság Boljkövei.

Összeköttetések: Roljkoveiban a 6. ddr. állomása, C59 -Ó-tól Boljkovicig a ho. távb.-osztág épít. Donje Braneliciben a 14. ddr. állomása, innen épít a 11. ddr. Kuciciig. Itt a 2. h. ddr. állomása, amely tovább épít Boljkovicig.

Felvételezőhely és sebesültek leadása Brezgjé.

Ha az ellenség a kijelölt menetcélok előtt újólag ellenállást nem kísérel meg, akkor a ho. a lőszer és élelmi utánpótlást bevárja.

Biztosítás zárt előőrsökkel. Ellenséges támadás esetén a főőrsök vonala tartandó, amely műszakilag is megerősítendő.

A csoportosítás akként eszközrendő, hogy a csapatok 3—4 napig ebben a helyzetben maradnak.»

December 2.-ra a ho.-pság a következő intézkedést adta ki:

«A 2. hegyi dandár holnap az elért területen marad. Biztosítás kiegészítendő. A lőszeret és élelmet pótolni stb.»

A ddr.-pság december 1.-én 18^h-kor csapatainak részletes helyzetét vázlaton jelentette és a vázlatához a következőket fűzi hozzá:

«A tarackcsoport utasított, hogy holnap Vranovica környékéről a 2., 6., esetleg 14. ddr. harcába avatkozzék bele.

101. zlj. és a 13/11. hegyi ágyús üteg a sötétség beálltaig harcban állott. Jelenlegi helyzet ismeretlen. Mramor és Osrien irányokból a ddr. tüzérségi tüzet kapott. Ebből azt következtetem, hogy a 14. és 3. ddr.-ok menetcéljait még nem érték el. A 6. ddr. 17^h 3^h-kor még a Kik 413-~~on~~ állott, a China-ütegek a jelentések szerint még a 600 ~~magaslaton~~. A mai napra tehát Boljkovcira nem építék távbeszélő vonalat.

Az ottani 303. hdm. számú rendeletre, későbbi részletes jelentésem jogát fenntartva, jelentem már ma, hogy a ddr. a tegnapi intézkedésektől egy pillanatra sem tért el és azokat időben és térben is pontosan betartotta.»

Majd dut. 20^h-kor a ddr.-pság alábbi jelentést adja le:

«Távbeszélőösszeköttetés és érintkezés a 14. ddr.-ral 19¹¹30' óta helyreállt.

A 14. ddr. Donje Braneticiben van. Parancsnoksága Kucán. Branetici írás «B» betűjétől északnyugatra.

A saját 76. és 101-es zljakkal távbeszélőösszeköttetés helyreállt. Az előbbi Mramoron, utóbbi a 183 -~~on~~ közelében.

Távbeszélőösszeköttetés Rucicitől a ho.-psághoz építés alatt.»

A csapatok harcelőőrsökkel biztosították magukat, a fennma-

radt részek pedig megkezdték a kijelölt állások műszaki berendezését.

December 2. a hadosztály intézkedése szerint pihenőnap lett volna és a csapatok is ilyen értelmű utasítást kaptak.

A kora reggeli órákban azonban olyan jelentések érkeztek, hogy az ellenség valamit tervez. Mialatt ugyanis az előző napokon az előnyomuló saját csapatok aránylag gyenge tűzérési tüzet kaptak, addig december 2.-án a reggeli órától kezdve élénk tűzérési tűz irányult nemcsak az első vonalak, hanem a tartalékok, parancsnoksági álláspontok és megközelítő vonalak ellen is. A benyomás az volt, hogy az ellenség lényeges erősítésekhez jutott. A saját gyalogság a kora délelőtti órák sűrű ködje és a szembesítő nap ellenére is azt jelentette, hogy a fokozott tűzérési, puska- és géppuskatűzről ellenséges támadásra lehet következtetni.

A ddr.-pságnál azonban mindezek a jelenségek nem okoztak különösebb aggodalmat, mert a hosszú lélegzetű támadó hadművelet alatt többször is előfordult, hogy a csapatok támadása helyenkint időlegesen megakadt, de a szomszédok beavatkozása után folytatható volt. Az mindenestre gyanúsnak tűnt fei, hogy a szerbek annak ellenére, hogy részünkről semmiféle kezdeményezés nem történt, oly szokatlan heveséssel tüzelnek.

Így állott a helyzet, amidőn 11^h körül úgy a saját küzdőink vonalában, mint a szomszédoknál az eddiginél is hevesebb puska- és gp.-tűz kezdődött. Ezideig főleg az ellenség lőtt, de most már a saját gyalogság és tűzérés is hevesen tüzelt. A távbeszélőn felhívott zlj.-pságok jelentették, hogy ellenük erős gyalogsági támadások vannak folyamatban. A 70/11. zljat kivéve, amely tartalékot kért, a többi zlj.-pságok elegendő erőseknek vélték magukat ahhoz, hogy védőkörletciket tartani tudják. A 70/11. zlj. kérésére a még ddr.-tartalékot képező $\frac{3}{4}$ 8/III. zlj. a jobbszárny mögé irányított azzal a paranccsal, hogy a 70/11. zlj. parancsnoka szükség esetén ezt a ddr.-tartalékot igénybe veheti.

Ez a zlj.-pk. már 12^h körül jelenti is, hogy az ellene irányuló túl-erős ellenséges arc- és jobboldali átkarolótámadások arra kényszerítették, hogy a ddr.-tartalékot a jobbszárnyon bevesse.

Alighogy a ddr. jobbszárnyán a helyzet ilyenformán tisztázódott, a balszárnyon lévő 76/111. zlj. irányából az eddigi heves tüzet is messze felülmúló puska- és géppuskatűz, valamint a zlj. körletében lévő hegyi ágyús üteg kartácstüze vonta magára a ddr.-pság figyelmét. Ez arra vallott, hogy az ellenség rohamra indult. A ddr.-pság a Eucicinál lévő magaslatokról látta is, hogy a tőle kb. 1500 m-re fekvő ATramor 177 magaslaton, amelyet eddig a 7(3/111. zlj. tartott megszállva, sűrű szerb csoportok özönlenek a Bukovacki p. és az országút irányában Rucici

felé, áttörve a saját ellenállási vonalat. Tartalék már nem állott rendelkezésre. A ddr.-pság tehát a közelében lévő hegyi tarackos csoportot utasította, hogy a Mramoron át betört szerb erőket a további előnyomulásban tüzével akadályozza meg. A tarackos útegek a tőlük kb. 1500—2000 m-re lévő sűrű ellenséges gomolyokban hatalmas pusztítást vittek véghez és nekik köszönhető, hogy a szerbek estig itt tovább nem is nyomultak előre.

A 8/III., a 70/11. és 101/11. zlj. a sokszoros túlerő ellenére is egész napon át megtartotta állásait. A ddr.-nak 4 gyenge zljával, amelyek ütközetlétszáma ezidőtájt 250—300 fő körül mozoghatott, egy kb. 5 km kiterjedésű védőszakaszt kellett volna tartania, ékalakban előretolt helyzetben, jobb- és balszárnyán csatlakozás nélkül. Előrelátható volt, hogy erőteljes ellenséges támadás esetén a csapatok itt nem tudnak soká kitartani.

13^h körül a ddr.-pság a következő jelentést küldötte:

«A 76/III. zlj.-at a Mramorról visszaszorították, kis részei az országút nyugati oldalán még tartják magukat. Nagyon szükséges volna egy zlj.-nak Rucici nyugati szegélyére való kirendelése.

A ddr. maradványa még tartja magát.»

Estig a ddr. helyzete nem változott. A8/III., a 70/11. és 101/11. zlj. néhány száz puskása a 483 és az országút között kb. 3 km széles arcvonalon elosztva, a több heti nehéz harcok és fáradalmaktól teljesen kimerülve küzdött a szerbek által mindkét szárnyon átkarolva, egy ember tartalék nélkül. A Mramoron át kelet felől előretörő szerb erők — kb. 3 zlj. — Rucici és Mramor között gyülekeztek. A magasabb parancsnokságok tartalék hiányában a ddr.-on segíteni nem tudtak. Az 1. ho.-nak északról Golubac 486 irányából bejelentett támadása nem történt meg. A helyzet valóban válságos volt. A ho.-pság közlése szerint ugyan 1 népfőlkelő hadtáp zlj. útban volt Rucici felé, de estig ez sem érkezett meg. Egyébként az ilyen hadtápalakulat harci értéke oly csekély volt, hogy beavatkozása mit sem segített volna.

Ilyen viszonyok között érkezett 18^h körül a ho.-pság alábbi intézkedése:

«A birtokban lévő állás még további két napig tartandó. Az 5. utász szd, utasítandó, hogy magát műszakilag messzemenően erősítse meg és akadályokat fektessen le.

A táborozó csapatok használják ki eredményesen a földkunyhókat.»

A ho.-pság tehát annak ellenére, hogy a helyzetet részletesen ismerie, egyszerűen elrendelte, hogy a birtokban lévő állást még további két napig tartani kell. A ddr.-parancsnok nehéz szívvel bár, de a csapat maradványainak megmentése érdekében távbeszélőn jelentette a ho.-pságnak, hogy a parancsot friss erők bevetése nélkül végrehajtani nem

lehet. Ekkor a ho.-pság szóbelileg oly értelmű választ adott, hogy a ddr.-parancsnok tegyen, amit jónak lát, de harc nélkül egy lépés területet se adjon fel.

A ddr. parancsnoka a sötétség beálltával magához rendelte a küzdő zljak segédtsíztjeit, hogy a csapatok részletes helyzete felől tiszta képet nyerjen és velük a lehetőségeket megbeszélje. A zljak segédtsíztjei saját csapataik helyzetét bizakodóan ítélték meg és jelentették, hogyha oldalaik és hátuk veszélybe nem kerül, ők magukat tartani tudják. A megbeszélés alapján a ddr.-pság még 23^h-kor elrendelte, hogy a csapatok a meglévő állásokban továbbra is tartsanak ki. A ddr.-pság ezután megkísérelte a nagy helyzetet tisztázni és azt felderíteni, hogy az 1. ho.-nak északi irányból jelzett ellentámadása a ddr. balszárnya közelében mennyire jutott előre. Hajnali 1^h-ig megállapítható volt, hogy a ddr.-tól nyugatra küzdő 14. ddr.-ral csatlakozás nincs, a ddr.-tól balra küzdő 6. ddr. messze hátul van, míg az 1. ho. ígért ellentámadásáról közelebbit megtudni nem lehetett. Mivel a ho.-pság semmiféle friss erőt bevetni nem tudott és nyilvánvalóvá vált, hogy az elszigetelten harcoló 2. ddr. maradványa a szerbek kettős átkarolása következtében december 3.-án a szerbek olcsó zsákmányává válik, a ddr.-parancsnok elhatározta, hogy a még meglévő csekély erőket az arcvonal megrövidítése céljából a sötétség leple alatt a Rucici mögötti fennsíkra vonja vissza, hogy ott nézzenek szembe a további szerb támadásokkal, amíg az 1. ho. napok óta jelzett támadása érezhetővé válik.

December 3.-án a csapatok a jobbszárnyról kezdődően lépcsőzetesen hajtották végre a visszavonulást a Rucicitól északnyugatra fekvő fennsíkra a sötétség leple alatt. Hajnalban a három zlj. maradványai és közvetlen mögöttük 3 tarackos és 2 hegyi ágyús üteg hevenyészve berendezett állásokban vette fel újra a küzdelmet.

Amint világosodni kezdett, a szerbek azonnal megkezdték a támadást. A csapatok rendületlenül tartották magukat. A keleti szomszédos 6. ddr. ezidőtájt Boljkovcától délre — arccal keletnek, a 14. ddr. nyugatra Grni Branetici körül — arccal délnek harcolt. Ezek ugyancsak túlerős támadásoknak voltak kitéve és hasonló állapotban voltak, mint a 2. ddr. Az elszigetelten előretolt helyzet és a főlényes tüzérségi tűzzel alátámasztott heves ellenséges támadások ellenére, a csapatok december 3.-a folyamán az összes ellenséges támadásokat visszaverték. Az 1. ho. napokkal ezelőtt ígért támadása még ezen a napon sem került végrehajtásra. A magasabb parancsnokságok sem friss erőkkkel, sem a csapatok átcsoportosításával nem segítettek és tevékenységük abban merült ki, hogy az alárendeltrekből és újból ráparancsoltak, hogy az utolsó emberig tartsanak ki. December 3.-ról 4.-re virradó éjjelen a csapatok eddigi állásaikban éjjeleztek.

December 4.-én a kora délelőtti órákban a 14. ddr. Donji Braneticinél lévő maradványai a túlerős szerb nyomás elől Vranovicán át a 600 -φ- magaslattal felé vonultak vissza. Így a ddr. oldalába beszivárgott ellenséges erők erről az oldalról is háborítatlanul nyomulhatnak elő oldalába és hátába.

9^h körül adta ki a lio.-pság a következő intézkedéseket:

«Abban az esetben, ha a meglévő állások tovább semmiképpen sem tarthatók, a következő védelmi vonalat helyezem kilátásba: Donji Braneticifől északra Cvortanovac p.-től északra, Boljkovcától nyugatra 402 ◊ és Golubac 496 -φ- magaslattal vonalában, és pedig:

a 14. ddr. részére Donji Braneticitől északra,

a 2. dr. részére Vranovicától északra,

a 6. ddr. részére csatlakozva az országút mindkét oldalán,

a 109. ddr. részére a Golubacon,

a 7. ddr. megszállja 2 zljjal a Vranovicától északra lévő magaslattokat, 3 zlja pedig ho.-tartalék a 600 ◊ magaslattal. A ho.-pság a 675 ◊ magaslattal.

Ez az új, megerősített arcvonal feltétlenül tartandó stb».

Ez a parancs azonban már nem kerülhetett végrehajtásra, mert a déli órákban a szerbek az egyes kötelékek közötti hézagokba beszivárogtak és a még meglévő maroknyi részek csak a legnagyobb nehézségek árán tudtak a foglyulejtés elől Vranovica felé kitérni. Így is számos emberünk fogságba esett.

15^h körül a ddr.-pság alábbi jelentést küldi a ho.-pságnak:

«A ddr. utolsó maradványai most érkeznek a 600 ◊ magaslattal környékére, miután a rucicii fennsíkot utolsó pillanatig tartották, amíg majdnem teljesen át lettek karolva.

A 7. ddr. beavatkozása még eddig nem érvényesült.

Az egész ddr. jelenlegi állománya 260—280 fő. Ezzel a 675 ◊ magaslattal megszállóm, hogy itt tartsam magamat, de nincs elég erőm ahhoz, hogy a tarackokat megvédelmezhessem. A jobbszárnyam veszélyben van, sőt valószínűleg már meg is kerültek. Mivel a ddr. itt előreláthatólag nem képes magát soká tartani, kérek további utasításokat.»

Ennek a jelentésnek beküldése után a ho.-pság egy vk. tisztjét küldötte ki a 600 ◊ magaslattal, hogy az ott gyülekező 2., 8. és 14. hegyi, valamint a 7. népf. hadtápcdr. részeit Vranovica felé előreirányítsa és ezzel az 1. ho. napok óta várt támadását erről az oldalról biztosítsa. Ennek a ho.-nak a támadása azonban már nem sikerült, mert csapatai csak 4.-én késő délután érkeztek Boljkovci magasságába, amikor már az egész hadsereg helyzete megrendült.

December 5.-én kora reggel érkezett a ho.-pság alábbi intézkedése:

«Az 1. ho. a 6. és 109. ddr. részeivel ellenáll az ellenség előnyomulásának Golubac (496 ◌ 600 ◌ és 675 ◌ vonalán.

Az 50. ho. Grasac—Daniloc vrh. és Ravnj Goj területén.

A kombinált ho. fentiek között és pedig:

Gabriel Ibk. csoportja — 2. hegyi ddr., a 109. ddr. alája rendelt zljáival, a 7. ddr. és 3. láb. ágyús oszt. — csatlakozva az 1. ho.-hoz, megszállja 675 -φ-től Grni Braneticitől ENy.-ra lévő hegyhát (bezárólag), továbbá G. Branetici taligaút 710 -φ- területét.

1-1. hegyi ddr. a psága alatt lévő 109. és 7. ddr. zljáival, valamint a 8. ddr. 2 zljával csatlakozik Gabriel tbk. csoportjához és az 50. ho.-hoz (Grasac hegyháton).

Mindkét csoport különítsen ki erős tartalékokat.

Ho.-pság Slavkovicától északra a Ljig melleit az országúton.

7. népf. ddr. mint ho.-tartalék 716 -ó—tói északra.

Összekolleiés: Mindkét csoport a ho.-tartalékkal telefonösszeköttetést létesítsen, a 7. népf. ddr. kiépti az összeköttetést 716 ◌-től Slavkoci-cán át a ho.-pság álláspontjáig.

A 10. hegyi ddr. 1 zlja a 2. hegyi ddr. felé menetel Bukván 659-en át.

A megparancsolt védelmi vonal a végsőkig tartandó és műszakilag megerősítendő.»

Majd röviddel rá a következő intézkedés érkezik:

«Ha a megparancsolt Prostruga-vonal nem lenne tartható, úgy a kombinált ho. vonuljon vissza —ellenállást kifejtve — Gragjenik magaslatra, ha ez nem lehetséges, úgy a Vis magaslatra.

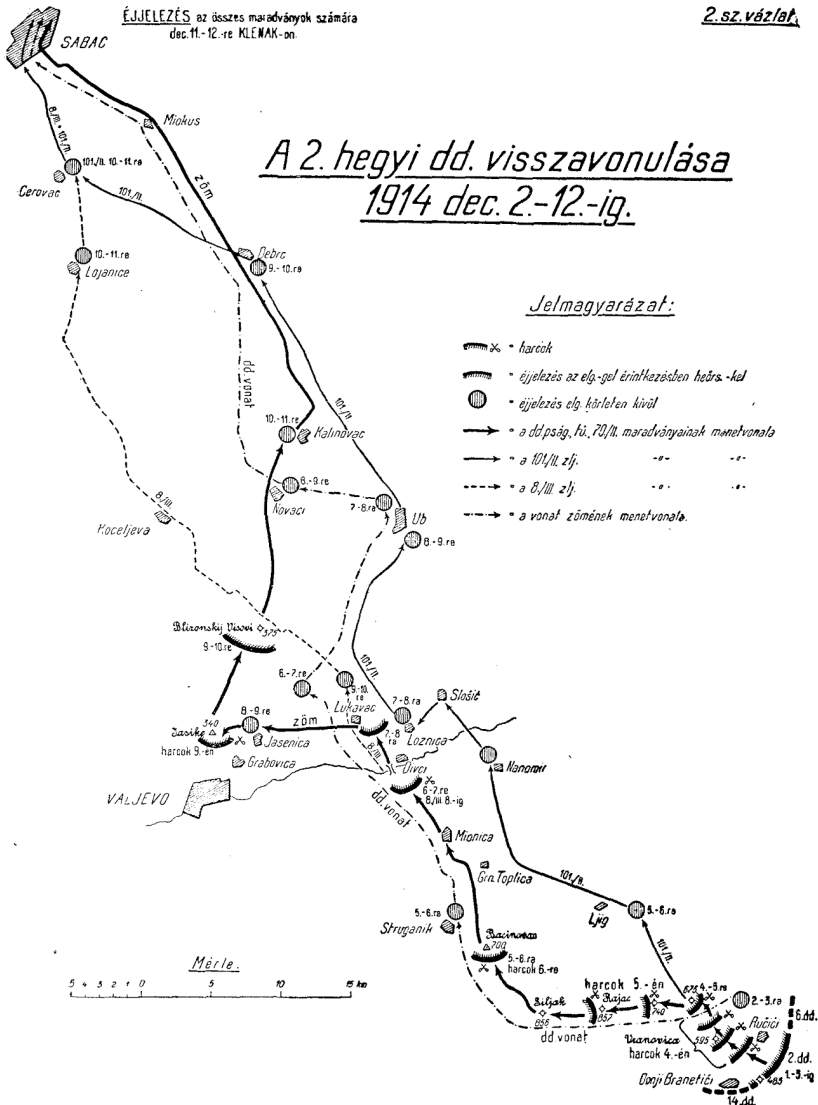
Ho.-pság slavkovicá—Íjig—grni loplicai országúton. Ide okvetlen összeköttetést keresni.»

A fent leírt események úgy a vezetés, mint a csapat szempontjából rendkívül tanulságosak. A vezetés, amint láttuk, nem akart vagy nem mert tudomást venni arról, hogy a csapat ellenállása megtört és hogy a kötelékek nem tudnak többé a rájuk ruházott feladatoknak megfelelni.

A valóságban a 2. hegyi ddr. már december 3.-án megszűnt, mert azt a néhány szakasznyi erőt, amely a Vranovicán és a még hátrább lévő állásokban ellenállást kísérelt meg, hogy a lövegeket a szerbek elől megmentse, a legjobb akarat mellett sem lehetett ddr.-nak nevezni. Úgy mint a 6. hadsereg legnagyobb része, a 2. hegyi ddr. is megsemmisült.

A megmentett lövegek és a szétugrasztott részek utólagos megállapítás szerint a 2. számú vázlaton feltüntetett utakon jutottak el Sabacon át Klenakra. Ez az út szárnalmas volt. A visszaigyekvő kis csoportok a nagykiterjedésű harcmezőn elszéledtek, a legyengültek és. menetképtelenek fogságba estek.

Vezetésről december 5.-től kezdve szó sem lehetett. A csapatokkal nem rendelkező magasabb parancsnokságok napokig nem találták meg

egymást. Parancsokat hiába küldtek, mert nem volt, aki azt végrehajtsa.

A visszavonulási vonalakon a legkülönbözőbb kötelékek emberei,

vonatai, lövegei és vágómarhái igyekeztek rendetlen összevisszaságban hátrafelé. Ezek a részek ismételten olyan előremenetelő vonatokba ütköztek bele, amelyek még a helyzet felől tájékozatlanok lévén, elől sejtett csapataikhoz igyekeztek. Több esetben előfordult, hogy az ilyen vonatrészeknek adott figyelmeztetés, hogy forduljanak vissza, hiábavaló volt. Ők a vett parancshoz ragaszkodtak és egyenesen a szerbek karjaiba meneteltek.

A leromlott málhásállat-, igásló-, igásökör- és vágóállatanyag a feneketlen utakon nem bírta követni a visszavonuló csapatrészeket. Azokat az állatokat, amelyek a fáradtságtól kimerültek és nem tudtak tovább menetelni, egyszerűen az úton hagyták elpusztulni, terhükkel együtt. Így a visszavonulási sávba eső útvonalakon és azok mentén ezrével heverték a kidőlt állatok tetemei, vagy az úttesten és az árkokban fetrenglek félig kimúlt állapotban. Rengeteg kocsi, lövegrész, málha, nyereg, lőszer, fegyver és felszerelési cikk ment így veszendőbe.

De ne gondoljuk, hogy a felsőbb vezetés még ezek után is számolt volna azzal, hogy a hadsereget katasztrofális vereség érte és ellenállásra képtelen. December 5.-én és (5.-án még minden kúpot tartani kellett volna és december 7.-én a diveli hídnál lévő hadtestparancsnokság hadműveleti osztályában az általános térképbe rajzolt helyzet szerint az alárendelt ddr.-oknak oly védőkörletek voltak kiutalva, mintha a szóban forgó ddr.-ok még fennálló lak és nem egy-egy gyenge századnyi erőre olvadlak volna le.

A felsőbb vezetés goromba hibája volt, hogy nem hitt az alsóbb vezetés jelentéseinek, hanem úgy vélte, hogy azok rémeket látnak. Amikor pedig már a hadtestparancsnokságok saját szemekkel győződhetek meg a való helyzetről, akkor már késő volt.

Nagy hiba volt az is, hogy az 1. ho. ellentámadásának ígéretével napokig a végső kítartásra ösztönözték őket, ez a támadás pedig december 2.-a helyeit csak december 1.-én este felé lett volna végrehajtható.

A közel 1 heti hajszában teljesen kimerült csapatok, amelyeknek a felsőbb vezetés a szerbek túlerős ellentámadásai alkalmával semmiféle friss erőt adni nem tudott, a nagy kiterjedések mellett számottevő ellenállásra képtelenek voltak. Amidőn ez nyilvánvalóvá vált, az arcvonalat azonnal és erélyesen hátra kellett volna helyezni és lerövidíteni. Az ellenség tűzkörletén kívül a kötelékek még rendezhetők és lényegesen kisebb kiterjedések mellett mód lett volna szívós ellenállás kifejtésére, amíg más hadszíntérről friss erők érkezhettek volna. Így például a Kolubara mögött, bárha ez a folyó számottevő akadályt nem képezett is, bizonyára lehetett volna a kötelékeket rendezni és erélyes ellenállást kifejteni. Ennél a visszavonulásnál a hadsereget úgy emberben, mint anyagban óriási veszteségek érték. Teljesen céltalanul. A szerbek túl-

erős ellentámadásának megindulásakor a felső vezetés tudhatta, hogy a helyzet jobbrafordulásában nem reménykedhet, mert semmiféle tartalék felett nem rendelkezik.

Az alsóbb vezetést ezért a katasztróféért szemrehányás nem illetheti, mert ez hűen jelentette a való helyzetet s ha a magasabb parancsnokságok annak ellenére is a harc folytatásához ragaszkodtak, neki nem volt szabad a küzdőteret saját felelősségére elhagyni.

Még az is, aki az eseményeket így utólag, történelmi távlatból szemléli, megütközik azon a diszharmónián, ami az idézett jelentések és az azokra következő parancsok között észlelhető. Mialatt a jelentések minden túlzás nélkül, higgadt nyugalommal és tárgyilagossággal tárják fel a való helyzetet a magasabb vezetés előtt, addig a felsőbb parancsok végrehajthatatlan üres szövegeket tartalmaznak, nem hű tükröi az adott helyzetnek és teljesen céltalan áldozatokat követelnek a csapattól. Túlmesszire vezetne, ha az idézett parancsokat boncolnók, de aki azokba belemélyed, látni fogja, hogy a felsőbb parancsnokságok tevékenységét nem lehet vezetésnek minősíteni.

A 2. hegyi ddr. parancsnokának december 4.-én véletlenül alkalma nyílt a XVI. hadtest parancsnokával távbeszélőn beszélni. A ddr. parancsnoka részletesen feltárta a helyzetet és a csapatok erélyes visszavételét javasolta. A hadtestparancsnok azonban ehhez nem járult hozzá, hanem vizsgálni igyekezett alárendeltjét és a beszélgetést azzal fejezte be, hogy «Lieber G! Ausharren! Ausharren! Gott mit Euch!»

Igaz, hogy a legnagyobb hibát ebben az esetben a balkáni haderők parancsnoksága követte el, de hibáztak az alárendelt magasabb parancsnokságok is. Teljesen érthetetlen például, hogy akkor, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a szerbek Grni Milanovac felől hatalmas ellentámadásba kezdtek és várható volt, hogy a saját erők számottevő ellenállásra képtelenek lesznek (hiszen 1 km kiterjedésre legfeljebb 1 gyenge és kimerült század jutott), miért kellett az 595 -os, vagy (500 -os magaslaton meghalni? Nem lett volna-e okosabb megmenteni, amit lehet, és azzal ott felvenni a küzdelmet, ahol a saját vezetésnek több kilátása lehetett a sikeres ellentállásra?

Más lett volna, ha remény van arra, hogy akár friss tartalékok bevetése, akár átcsoportosítás útján a helyzetet itt meg lehet menteni és az elől lévőköt érdemes feláldozni a közeli siker reményében. Vagy pedig, ha olyan harcászati fontos terepszakasz birtokbentartásáról lett volna szó, amelynek a saját erők lényeges hasznát látták volna. Ebben az esetben azonban egyik eshetőség sem forgott fenn. A nagy helyzetet tekintve teljesen közömbös volt, hogy a csapatok a Vranovica magaslaton, vagy néhány km-re hátrább küzdenek.

Itt is, mint a háború folyamán sok esetben, azt látjuk, hogy a

jelszó lett úrrá a vezetőkön. Kitartani az utolsó emberig! Egy lépés területet sem szabad feláldozni! Ilyen és hasonló jelszavakkal a vezetés sokak életét kockáztatta, mert azokat értelem nélkül alkalmazta.

Érdeemes a 2. számú vázlaton a csapatrészek visszavonulási vonalait követni. Itt azt tapasztaljuk, hogy amíg eleinte minden kúp birtokáért harcolni kellett, később 50 km-es napi hátrafelé való meneteket is találunk, hogy a csapatok magukat az ellenség tűzkörletéből kivonhassák. Az ilyen visszavonulás által demoralizált csapattal csak megfelelő pihentetés után lehet valamit kezdeni. Közvetlen Sábáétól délre megkísérelte a hadtestparancsnok személyes közbelépésével és törzsének, valamint az alárendelt törzsek tisztjeinek segítségével a visszaözoñló csapatokat rendezni és az országút elzárására felhasználni. A kísérlet azonban nem járt sikerrel, mert az emberek az éj folyamán elszéledtek.

Igen szomorú fejezete ez hadseregünk világháborús szereplésének, de tanulni sokat lehet belőle.